

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรม

ในเขตกรุงเทพมหานคร

The Study of Community's Formation
with Buddhadhamma Principles in Bangkok.

โดย

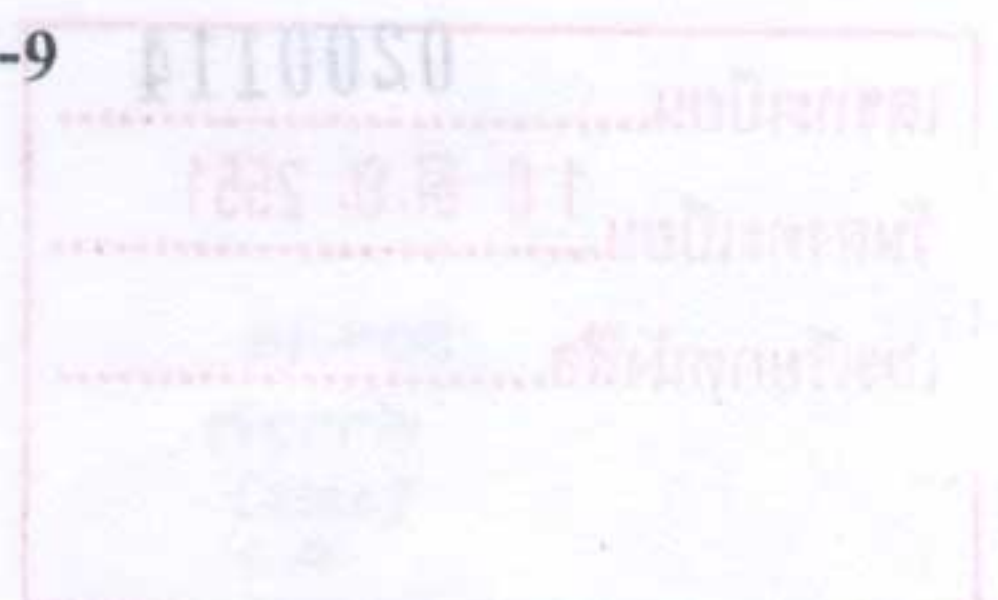
สุทธิพงศ์ ปานเพ็ชร

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

รายงานผลการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

2550

ISBN 978-974-671-566-9

ก

ชื่อเรื่อง : การศึกษาการก่อตัวของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย : สุทธิพงษ์ ปานเพชร

สถาบัน : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ปีที่พิมพ์ : พุทธศักราช 2550

สถานที่พิมพ์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

แหล่งที่เก็บรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ : ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

จำนวนหน้างานวิจัย : 173 หน้า

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาการก่อตัวของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร (2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่มีผลต่อการก่อตัวของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร และ (3) เพื่อเสนอแนะวิธีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในชุมชน

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจากภาครัฐ 4 คน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่ภายในชุมชน 8 คน นอกจากนี้ยังเพิ่มการศึกษาโดยใช้วิธีแจกแบบสอบถาม ในประชากร 2 เขตพื้นที่ คือ เขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน จำนวน 384 คน

ผลการศึกษา พบว่า การก่อตัวของชุมชนในเขตหลักสี่ มีการรวมตัวกันตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งที่ชัดเจนจากภูมิภาคต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเดิมเป็นเขตบางเขน และถูกแยกตัวตามการปกครองของกรุงเทพมหานครมาเป็นเขตหลักสี่ในปีพ.ศ.2540 อาชีพหลักของประชากรคือ ทำการเกษตร ทำนา ทำสวน และทำไร่ มีเส้นทางการดำเนินชีวิตคือ คลองเปรมประชากร และเขตบางขุนเทียนมีการรวมตัวตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งโดยข้อสันนิษฐานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 มีพื้นที่ที่ติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ลักษณะอาชีพคือ ทำการเกษตร ทำสวน ทำนา ทำไร่ และการประมงชายฝั่งทะเล

นอกจากนี้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์อีก 2 ข้อ จึงได้ตั้งสมมติฐาน จำนวน 4 ข้อ คือ (1) ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชุมชนและชีวิตประจำวันแตกต่างกัน (2) ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีระดับความเกี่ยวข้องกับหลักการก่อตั้งชุมชนแตกต่างกัน (3) หลักพุทธธรรมมีผลต่อการก่อตัวของชุมชน และ (4) การประยุกต์หลักพุทธธรรมน่าจะมีผลต่อการใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

พบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันแตกต่างกัน มีความเกี่ยวข้องกับหลักการก่อตั้งชุมชนแตกต่างกัน โดยที่หลักพุทธธรรมมีผลต่อการก่อตัวของ ชุมชน และมีการประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจาก ใน 2 เขตพื้นที่มีลักษณะที่แตกต่างกันทางด้านภูมิศาสตร์ แต่ทั้งนี้ ทุกกลุ่มมีการปฏิบัติตามหลักคำ สอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยหลัก เบญจศีล สังคหวัตถุ ติฎฐัมมิกัตถประโยชน์และ ฉรวาสาธรรมมาใช้เพื่อประโยชน์ในครอบครัวและชุมชนตามลักษณะของอาชีพ และมีการดูแล ตนเองมากกว่ารอคอยให้รัฐเข้ามาจัดการ

Title : The Study of Community's Formation with Buddhadhamma Principles in Bangkok.

Researcher : Mr. Sutthipong Parnpechra

Institution : Dhurakihpundit University.

Year of Publication : 2007.

Publisher : Dhurakihpundit University.

Sources : Dhurakihpundit University Research Center.

Number of Pages : 173 Pages

Copyright : Dhurakihpundit University.

Abstracts

The objective of the research entitled "The study of the Formation of Community with Buddhadhamma Principles in Bangkok " is to study the formation of the community in Bangkok and the Buddhadhamma principles that are used in the community and is to suggest some principles for the community

The method for doing this research is qualitative method. The data used in this study are the information collected by interviewing 4 government officers from the development section and 8 representatives from the community and by giving questionnaire to 384 people in Laksi District and Bangkhuthien District in Bangkok.

The findings are found that the formation of community in Laksi district has been made since the reign of King Rama V by people from different regions in Thailand. Bangkhen district office was divided into two districts : Bangkhen district and Laksi district according to the administration of methropolis Bangkok in 2001. The occupations of these people are farmers. The area for their work is khlong Premprachakon. The formation of community in Bangkhunthien district has been made since the reign of King Rama II . The area of this district is adjacent to the coast of the Gulf of Thailand. Most people are farmers.

Moreover, in order to respond to 2 objectives, the researcher has the following 4 assumptions :

1. The people with different characteristics will use the different Buddhadhamama principles for their daily lives.

2. The people with different characteristics will have the difference of the formation of community.

3. The Buddhadhamma principles have influence on the formation of community.

4. The practice of Buddhadhamma principles have affected their lives.

The findings are also found that the people choose different Buddhadhamma principles to practice in their daily lives. They have different formation of community. The Buddhadhamma principles have influence on their lives. Though they live in different geographical area, They practice the teaching of the Buddha : the five Precepts, bases of social solidarity, virtues conducive to benefits in the present, and virtues for a good household life to develop their families and communities and also to improve their self-development of their work rather than waiting for the government help.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จล่วงได้ด้วยดีเพราะได้รับการอนุเคราะห์จากบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าไม่สามารถระบุได้ทั้งหมด แต่ท่านที่สำคัญที่ถือได้ว่ามีส่วนช่วยผลักดันให้ งานวิจัยชิ้นนี้เกิดขึ้น ได้แก่ คร.สรชัย พิศาลบุตร และผู้ที่คอยดูแลงานวิจัยอย่างใกล้ชิดอย่างต่อเนื่อง คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จตุศักดิ์ ชาญณรงค์ และที่ให้คำปรึกษาเรื่องการวิเคราะห์ผล อาจารย์เกียรติศักดิ์ พาชิยานุกูล หัวหน้าแผนกประมวลผลข้อมูล ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยธุรกิจ บัณฑิตย งานวิจัยจะไม่สำเร็จได้เลยถ้าไม่ได้ข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์จากอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ดังกล่าว

นอกจากนี้ขอขอบคุณผู้บริหารเขตหลักสี่และผู้บริหารเขตบางขุนเทียนและกลุ่มตัวอย่างที่ได้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย และท้ายสุดนี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึงกำลังสำคัญในการทำงาน คือ ครอบครัวของผู้วิจัยที่ช่วยในการตรวจสอบอักษรและให้กำลังใจตลอดเวลา

สุทธิพงษ์ ปานเพชร

พฤศจิกายน 2550

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(3)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	5
1.3 กรอบแนวคิด	5
1.4 สมมติฐาน	5
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	6
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 รูปแบบ และลักษณะการก่อตัวของชุมชน	7
2.1.1 กำเนิดชุมชนและภูมิที่ตั้งของเมือง	14
2.1.2 รูปแบบของเมือง	17
2.1.3 ความเสื่อมและความยั่งยืนของเมือง	21
2.2 ทฤษฎีแหล่งกลาง	24
2.3 โครงสร้างทางสังคมของชุมชน	26
2.4 ประวัติการก่อตั้งชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร	27
2.5 หลักพุทธธรรม	33
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	41
3.1 พื้นที่ทำการวิจัย	41
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	41
3.3 วิธีดำเนินการวิจัย	42
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	43
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	45
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์	47
4.1 การวิเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในเขตพื้นที่หลักสี่ และเขตพื้นที่บางขุนเทียน	47
4.2 ลักษณะทั่วไปและความคิดเห็นของประชากรที่มี ต่อการปฏิบัติหลักพุทธและหลักการก่อตัวของชุมชน	51
4.3 การทดสอบสมมติฐาน	60
4.4 การประยุกต์หลักพุทธธรรมนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน	153
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	157
5.1 ผลการวิจัย	157
5.2 อภิปรายผล	158
5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย	161
บรรณานุกรม	162
ภาคผนวก 1	165
ภาคผนวก 2	166
ประวัติผู้วิจัย	173

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงจำนวน ร้อยละ ลักษณะทั่วไปของประชากรในชุมชนเขตหลักสี่ และเขตบางขุนเทียน	51
ตารางที่ 2 แสดงความคิดเห็นแบ่งเป็นจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ลำดับ และความหมายของการปฏิบัติหลักพุทธธรรมในแต่ละด้าน	56
ตารางที่ 3 แสดงความคิดเห็นแบ่งเป็นจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความหมาย และลำดับของหลักการก่อตัวของชุมชนจำแนกในแต่ละด้าน	58
ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามเพศ	60
ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามอายุ	62
ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรม จำแนกตามการศึกษา	67
ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย	70
ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามช่วงเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน	72
ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามภูมิลำเนา	77
ตารางที่ 10 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามเชื้อชาติ	82
ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามอาชีพ	86
ตารางที่ 12 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามสถานที่	90
ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามกิจกรรม	93
ตารางที่ 14 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามความเชื่อ	99
ตารางที่ 15 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามหลักชุมชน	104
ตารางที่ 16 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามหลักพุทธธรรม	109
ตารางที่ 17 การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกตามเพศ	113
ตารางที่ 18 การเปรียบเทียบการก่อตัวของชุมชนจำแนกตามอายุ	114
ตารางที่ 19 การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชน จำแนกตามระดับการศึกษา	117
ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกตามที่อยู่	119

ตารางที่ 21	การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกตามช่วงเวลา	120
ตารางที่ 22	การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกตามภูมิภาค	123
ตารางที่ 23	การเปรียบเทียบการก่อตั้งของชุมชนจำแนกตามเชื้อชาติ	125
ตารางที่ 24	การเปรียบเทียบการก่อตั้งของชุมชนจำแนกตามอาชีพ	128
ตารางที่ 25	การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกสถานที่จัดกิจกรรม	130
ตารางที่ 26	การเปรียบเทียบการก่อตั้งของชุมชนจำแนกตามกิจกรรม	132
ตารางที่ 27	การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกตามความเชื่อ	135
ตารางที่ 28	การเปรียบเทียบการก่อตั้งของชุมชนจำแนกตามหลักพุทธธรรม	138
ตารางที่ 29	การเปรียบเทียบการก่อตั้งพระชุมชนจำแนกตามหลักชุมชน	140
ตารางที่ 30	การหาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับหลักการก่อตั้ง ของชุมชน	143

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

กรุงเทพมหานครเป็นทั้งเมืองหลวง และเป็นศูนย์กลางการปกครองประเทศไทยซึ่งเป็นเขตการปกครองพิเศษ มีอิสระในการบริหารจัดการ ประชาชนจากภูมิภาคต่าง ๆ จึงหลั่งไหลเข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมาก โดยมีการก่อตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่ไปทางการมีการบุกรุกพื้นที่ราชการและภาคเอกชน กรุงเทพมหานครเป็นเหมือนกับเมืองใหญ่ ๆ ในโลกที่มีการก่อตัวกันขึ้นจากหน่วยเล็ก ๆ เกิดจากปัจจัยการดำรงชีวิตที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตต่างคนก็เน้นการเอาตัวรอด ซึ่งในแต่ละชุมชนก็มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันตามลักษณะภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นและสถานการณ์ที่เป็นอยู่อย่างแท้จริง การพัฒนาประเทศส่งผลให้กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของทุก ๆ ด้านนั้นทำให้เกิดการอพยพย้ายของประชาชนในชนบท เพื่อเข้ามาหางานทำหรือแสวงหาการดำเนินชีวิตที่ดีกว่าเดิม ประกอบกับกรุงเทพมหานครมีการใช้ที่ดินเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย และเป็นแบบกระจายกระจาย โดยรัฐไม่สามารถเข้ามาควบคุมได้จึงทำให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินชีวิตทุกด้านและสภาพแวดล้อมของกรุงเทพมหานครด้านกายภาพ ชีวภาพ และสังคม โดยเฉพาะปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ที่ซึ่งกรุงเทพมหานครไม่สามารถรับผู้คนที่หลั่งไหลเข้ามาได้อย่างมีข้อจำกัด จึงทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกใช้ที่ดินหรือเช่าที่ดินของเอกชนและหน่วยงานของรัฐเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยแบบที่พักรชั่วคราวหรือกึ่งถาวรที่ไม่เป็นระเบียบแบบแผนบนพื้นที่แคบ ๆ ก่อให้เกิดสภาพแหล่งเสื่อมโทรมหรือชุมชนแออัด (อภิชาติ จงพูนผล, 2539 : น. 1)

การพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพดี มีชีวิตที่สุขสบายนั้นอาจทำไม่ได้โดยบุคคลคนเดียวหรือชุมชน ๆ เดียว แต่การเริ่มต้นจากชุมชนเล็ก ๆ เข้าสู่กระบวนการเครือข่ายอันจะทำให้ชุมชนแต่ละชุมชนช่วยเหลือตนเองได้ การทำให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่างด้วยความรัก และความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจายกันก็ได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อย ๆ ขึ้น ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกันโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งด้วยความสมานฉันท์แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น ชุมชนเข้มแข็งนั้นมีลักษณะที่สำคัญในหลายด้าน คือ มีจิตสำนึกชุมชน วิญญาณชุมชน เป็นชุมชนเรียนรู้ มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง มีการจัดการชุมชนที่ดี มีเครือข่ายชุมชน มีภาวะผู้นำชุมชน

เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ เป็นชุมชนสงบสุขและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน (สนธยา พลศรี, 2545 : 55-56)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรไทยทั่วทุกภูมิภาคควรได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 30 “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้” (<http://th.wikisource.org/wiki/>, 2549) เพื่อให้ประชากรทั้งหมดได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา เพราะการที่รัฐเข้าไปช่วยเหลือ โดยเน้นการจัดสรรงบประมาณเพียงด้านเดียวและพัฒนาเพียงมิติเดียวทางสังคมย่อมไม่สามารถพัฒนาสังคมหรือชุมชนได้ รัฐจึงได้จัดให้มีคณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (พชช.) กำหนดการจัดเก็บข้อมูลจำเป็นพื้นฐานในเขตเมือง (เทศบาล เมืองพัทยาและกรุงเทพมหานคร) ก็เพียงเพื่อให้ผู้บริหารขององค์กรปกครองท้องถิ่น ได้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน อันจะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในการวางแผนแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งในความจำเป็นพื้นฐานที่คณะกรรมการฯ ได้กำหนดเป็นตัวชี้วัดนั้น ประกอบด้วย สุขภาพดี มีบ้านอาศัย ฝึกฝนการศึกษา รายได้ก้าวหน้า ปลูกฝังค่านิยมไทย และร่วมใจพัฒนา ประชาชนมีอัตราการตายอันเนื่องมาจากค่านิยมผิด ๆ เช่น ค่านิยมการดื่มสุรา ค่านิยมการเที่ยวกลางคืน ค่านิยมการเที่ยวผู้หญิง และค่านิยมการเล่นการพนัน ไม่ปฏิบัติตามหลักศาสนกิจที่ตนนับถือ จึงกลายเป็นปัญหาของชุมชนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (คณะกรรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2545)

ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งตามลักษณะของสังคมไทยนั้นมักแยกอิสระกับการรวมกลุ่มออกจากกันจึงเห็นว่า ชุมชนไทยมีความเป็นปัจเจกชนนิยมสูง คือ มีลักษณะพฤติกรรมหรือความเชื่อที่ไม่ชอบเข้าไปยุ่งในเรื่องราวของผู้อื่น โดยสืบเนื่องมาจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านของไทยส่วนใหญ่จะแบ่งกันเป็นหมู่เป็นเหล่า จึงขาดการร่วมมือหรือไม่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมด้วยกันต่างคนต่างอยู่ การก่อตัวในรูปแบบของวัฒนธรรม จึงมิใช่เป็นการคิดหรือสร้างระบบแนวคิดในด้านอำนาจ แต่เป็นการบ่มเพาะบุคลิกภาพของคนในสังคมแต่ละสังคมซึ่งสามารถมองย้อนรอยกลับไปดูประวัติศาสตร์ชุมชนในชุมชนนั้น ๆ ว่ามีการเป็นอยู่อย่างไร ปัจจัยอะไรที่ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาตนเองและมีการสังเกตเห็นพฤติกรรมของบุคคลโดยผ่านค่านิยม ความพึงพอใจ เจตคติความสนใจ แรงจูงใจ และความคาดหวัง (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2532 : น. 85)

คนในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ของชุมชนเอง ไม่ได้เกิดจากการคิดตามหลักทฤษฎีแต่เป็นประสบการณ์เพื่อการเอาตัวรอดแม้จะมองว่าชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวในอดีต แต่ก็ยังเป็นอดีตที่มีฐานะเป็นรากฐานปัจจุบันและอนาคต เพราะคหิวบ้านไม่ได้ศึกษาแต่เพียงเรื่องราวในอดีตเท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของกลุ่มชนอีกด้วย ดังนั้นคหิวบ้าน จึงเป็นเสมือนตัวบ่งชี้ระดับวัฒนธรรม คีลธรรม ความเชื่อ ความต้องการ แนวคิด อุดมการณ์และบริบทอื่น ๆ ในชีวิต คหิวบ้านเป็นตัวบ่งบอกคุณลักษณะเฉพาะของสภาพชีวิตและสังคมของผู้คนในท้องถิ่นต่างกัน ตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป (อาคม เชนทองคำ, 2543 : น. 41)

ในการกำหนดความมั่นคงของชาติจะต้องหันกลับมาศึกษา และทำความเข้าใจ “คน” และการก่อตัวของชุมชนให้มากขึ้น จึงจะรู้แนวทางในการพัฒนาชาติให้ไปสู่ทิศทางที่ควรจะเป็น เพราะชุมชนเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่จะพัฒนาตามสถานะที่แท้จริง ทำให้เกิดความมั่นคงของชุมชนรวมทั้งมีชีวิตอยู่ร่วมกับคนในชุมชนได้อย่างถูกต้องและดีงามซึ่งก้าวสู่การยอมรับ อันกลายมาเป็นความมั่นคงทางสังคมและของชาติ การศึกษารูปแบบการก่อตัวของชุมชน นอกจากศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน ยังเป็นการศึกษาถึงการจัดระบบของชุมชนอันปราศจากอำนาจรัฐ มีรากฐานมาจากปรัชญาของชุมชนร่วมกันซึ่งในแต่ละช่วงอายุคนในชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบตามยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจชุมชนและการคงไว้ซึ่งภูมิศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้านซึ่งอ่อนตัวลงบ้างตามกาลสมัย ไม่ได้ถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมชุดใหม่ วัฒนธรรมผลิต การบริโภค และวัฒนธรรมทางสังคมที่ตามด้วยระบบทุนนิยม มักเป็นวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยเงินทุนและพื้นความรู้สมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงรสนิยม ค่านิยม รวมทั้งความเชื่อ ระบบทุนที่เข้ามายังไม่เข้มแข็งพอที่จะหล่อหลอมจิตสำนึกของหมู่บ้านอย่างนั้นได้ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2541 : 11)

จึงเป็นที่น่าศึกษาว่า ทำไมชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครถึงสามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ให้อยู่บนพื้นฐานการเกิดขึ้นของค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปจนทำให้ชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ ได้นำหลักพุทธธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งหรือมีผลต่อการก่อตัวของชุมชน

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการหล่อหลอมชุมชนเป็นหนทางหนึ่งที่สามารถช่วยแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้ในระดับหนึ่ง และทำให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญและเข้าใจบทบาทของคนในชุมชนได้ดีขึ้น โดยไม่ต้องอาศัยกลไกของรัฐเข้ามาบังคับขอบมากนัก อีกทั้งทำให้ได้มองเห็นอดีตของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ได้มีการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายคือชุมชนเขตกรุงเทพมหานคร เพราะชุมชนเหล่านี้เดิมเป็นชุมชนพิเศษที่มีการก่อตัว ที่ห่างไกลความเจริญ มีอาชีพทำไร่ ทำนา เหมือนกับชุมชนบทในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย แต่มีความเคลื่อนไหวของชุมชนตลอดเวลา ซึ่งไม่เหมือนกับชุมชนในชนบท ซึ่งมีความคงที่ไม่ได้มีความหลากหลายในการพัฒนา ส่วนใหญ่ก็อยู่ใน

วงจำกัด การที่ชุมชนได้เริ่มรวบรวมหล่อหลอมความเป็นคนไทยในสภาพที่แท้จริง สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนใหม่ เน้นที่การให้ประชาชนในชุมชนเป็นศูนย์กลางและเป็นหัวใจของการพัฒนา หลักพุทธธรรมที่ในอดีตก็เป็นส่วนหนึ่งของการก่อสร้างตัวที่ชุมชนไทยในอดีตได้นำมาเป็นกรอบในการสร้างสรรค์ชุมชน

ดังเช่น การก่อตั้งสหกรณ์การเกษตรของครูชบ ยอดแก้ว ในชุมชนจังหวัดสงขลา ได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชีวิตจริงและกับชุมชนจริง ๆ โดยเน้นให้ชุมชนมีการประหยัด อดออม ขยัน ไม่ทอดทิ้งชุมชนและมีความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง รวมทั้งมีการรวมตัวกันตามวัดซึ่งเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านและใช้หลักพุทธธรรมในการปลูกฝังค่านิยมแห่งความซื่อสัตย์ให้แก่ประชาชนในชุมชน จะเห็นได้ว่า ความมั่นคงของชุมชนแม้รัฐไม่ได้จัดงบประมาณเต็มรูปแบบแต่ชุมชนที่รวมตัวกันอย่างเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และก่อให้เกิดความสงบสุข แม้ว่าการสร้างความมั่นคงของชาติจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน ทั้งโครงสร้างทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป รูปแบบของวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดจากความหลังไหลของแนวคิดค่านิยม วัฒนธรรมของชาติตะวันตกเข้ามาอย่างรุนแรง และการที่ชุมชนไทยไม่ได้ตั้งรับให้ดีจึงไหลไปตามกระแสของค่านิยมและวัฒนธรรมเหล่านั้น

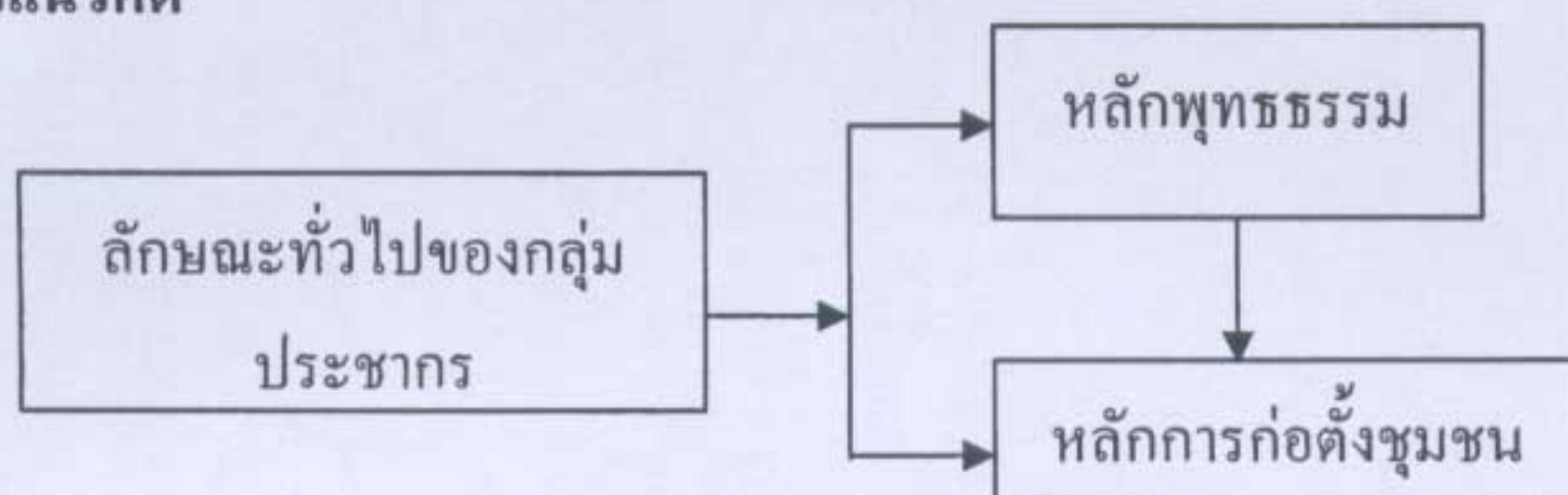
วัฒนธรรมพื้นบ้านมีความสำคัญมากทั้งในแง่จิตใจ เอกลักษณะ และความภาคภูมิใจของคนไทย ทั้งทำให้เกิดพลังผลักดันที่จะให้มีการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชน และประเทศชาติ เพราะถ้าหากวัฒนธรรมชุมชนหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านมีอยู่ รูปแบบขององค์กรต่าง ๆ ก็สามารถรื้อฟื้นให้กลับมาดังเดิมได้ แต่ทั้งนี้การเปลี่ยนฐานระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมมาเป็นทุนนิยมทำให้หมู่บ้านไม่มีกำลังในการพัฒนา เพราะวัยทำงานก็ออกจากหมู่บ้านเพื่อหาเลี้ยงชีพ กลับภูมิลำเนาครั้งหนึ่งก็เฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น แม้กลับมาก็นำวัฒนธรรมของสังคมอีกรูปแบบหนึ่งเข้ามาซึมซับเข้าไว้ในชุมชนของตนโดยไม่รู้ตัว

หลายชุมชนได้สร้างกรอบในการดำเนินชีวิตที่หลากหลายวิธี อันเป็นแบบเฉพาะของแต่ละชุมชนเห็นกันอย่างชัดเจนในรูปแบบการรวมตัว การทำกิจกรรมตามหลักความเชื่อของตน การรวมตัวกันในวัดวาอารามต่าง ๆ หรือในศูนย์ สภา หรือศาลาประจำชุมชน เพื่อทำบุญ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งยังมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแก้ปัญหาชีวิต การช่วยกันดูแลเยาวชนของตนให้มีทักษะในการดำเนินชีวิตโดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นสื่อกลางในการประสานชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง โดยเฉพาะในชุมชนชาวพุทธ มักจะใช้เวลาส่วนใหญ่ปฏิบัติตนตั้งแต่ตื่นนอนถึงเข้านอนตามหลักพุทธธรรมซึ่งจะถือได้ว่าเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางจิตใจได้เป็นอย่างดี

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการก่อตัวของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่มีผลต่อการก่อตัวของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อเสนอแนะวิธีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในชุมชน

1.3 กรอบแนวคิด

1.4 สมมติฐาน

1. ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชุมชนและชีวิตประจำวันแตกต่างกัน
2. ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีระดับความเกี่ยวข้องกับหลักการก่อตั้งชุมชนแตกต่างกัน
3. หลักพุทธธรรมมีผลต่อการก่อตัวของชุมชน
4. การประยุกต์หลักพุทธธรรมมีผลต่อการใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะชุมชนในเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน
2. สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้รู้ พระสงฆ์ที่อาศัยอยู่หรือเคยอยู่ในชุมชนเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียนไม่ต่ำกว่า 10 ปี ขึ้นไป
3. ศึกษาแนวคิดทางด้านหลักพุทธธรรมของนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนหลักพุทธธรรมที่มีผลต่อการก่อตัวของชุมชนและประยุกต์หลักพุทธธรรมไปใช้ในชุมชนเขตหลักสี่ เขตบางขุนเทียน และเขตอื่น ๆ ต่อไป

1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ชุมชน หมายถึง องค์กรทางสังคมที่มีบริเวณ สมาชิกตอบสนองความต้องการพื้นฐาน แก้ปัญหาส่วนใหญ่ของตนเองภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับอันเดียวกัน มีความร่วมมือ รู้สึกเป็นเจ้าของ มีการเผชิญหน้ากันอย่างสนิทสนม มีภาษาพูด จารีตประเพณี มีพฤติกรรมไปตามเจตคติ ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกัน รวมทั้งการเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำซึ่งรวมทั้งการติดต่อสื่อสารต่อกันอย่างตรงไปตรงมา

แนวคิดชุมชน หมายถึง คุณลักษณะพิเศษของสังคมไทย คือ จิตวิญญาณและอุดมการณ์ของชุมชนอันทำให้เกิดประเพณี พิธีกรรมเพื่อผสมผสานให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล

การก่อตัวของชุมชน หมายถึง ประวัติศาสตร์ของชุมชนที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่อดีตที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน การอพยพโยกย้าย การเข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อการทำมาหากิน และเพื่ออยู่อาศัยเบื้องต้น ของการเข้ามาของบุคคลเพื่อวัตถุประสงค์แห่งวิถีชีวิตโดยไม่มีรูปแบบของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอันเป็นพื้นฐานแห่งการดำเนินชีวิต และกระบวนการความจริงทางธรรมชาติและสังคม

การก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรม หมายถึง การรวมกลุ่มของประชาชนโดยมีพื้นฐานความคิดและวัตถุประสงค์เดียวกันทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น ศาสนสถาน (วัด) และที่เป็นนามธรรมคือหลักพุทธธรรมที่เป็นหลักคำสอนเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต

การประยุกต์หลักพุทธธรรม หมายถึง การนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในชีวิตและชุมชนให้เข้ากับสภาพการณ์ที่แท้จริงที่สามารถพิสูจน์ได้ เช่น หลักเบญจศีล สังคหวัตถุ หลักทฤษฎัมมิกัตถประโยชน์ และหลักมรณวาสธรรม

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนถึงลักษณะการก่อตัวของชุมชนในวิถีแห่งการเป็นอยู่ ตั้งแต่อดีตที่มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐาน การอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน การเข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อการทำมาหากินและเพื่ออยู่อาศัย เบื้องต้นของการเข้ามาของบุคคลเพื่อวัตถุประสงค์แห่งวิถีชีวิตโดยไม่มีรูปแบบของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นบริบทการก่อตัวทั้ง 3 ด้าน เพราะการอพยพโยกย้ายและการตั้งถิ่นฐานมีความหลากหลายของชนชั้นและเป็นจุดเปลี่ยนผ่านของสังคมที่ถูกกดดันทั้งภายในประเทศและแรงกดดันจากประเทศตะวันตก การเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่สำคัญได้แก่ปัจจัยทางกายภาพ ชีวภาพ ประชากรและวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนาอันเป็นจุดหล่อหลอมให้บุคคลมีทัศนคติความเชื่อเดียวกันอย่างเต็มรูปแบบ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีส่วนประกอบพื้นฐานของงานวิจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดชุมชน คือ

- 2.1 รูปแบบ และลักษณะการก่อตัวของชุมชน
 - 2.1.1 กำเนิดชุมชนและภูมิที่ตั้งของเมือง
 - 2.1.2 รูปแบบของเมือง
 - 2.1.3 พัฒนาการของเมือง
 - 2.1.4 ความเสื่อมและความยั่งยืนของเมือง
- 2.2 ทฤษฎีแหล่งกลาง
- 2.3 โครงสร้างทางสังคมของชุมชน
- 2.4 ประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร
- 2.5 หลักพุทธธรรม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 รูปแบบ และลักษณะการก่อตัวของชุมชน

การก่อตัวของชุมชนเป็นเรื่องยากที่จะกำหนดให้เห็นว่าช่วงระยะเวลาไหนจึงเหมาะสมของการก่อตัว เหตุผลอะไรนั้นมิอาจกล่าวได้โดยแน่นอนนัก การก่อตัวของชุมชนจึงมีความหมายในด้านที่มีนัยสำคัญต่อการก่อตั้งถิ่นฐาน ซึ่งมีวิวัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของมนุษยชาติมี

การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานอยู่ตลอดเวลาจากเหตุผลหนึ่งไปสู่เหตุผลหนึ่งเสมอ จากภาวะหนึ่งไปสู่ภาวะหนึ่ง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติ ความขัดแย้ง และการพัฒนาชุมชน การสืบคลานเข้ามาเพื่อหาความสมดุลและเหมาะสมของการเป็นอยู่และใช้ชีวิต วิธีคิดร่วมกันของคนภายใต้กติกาเดียวกัน และมีวิธีการสร้างสรรค์สังคมในชุมชนของตนร่วมกันอย่างมีเอกลักษณ์

คำว่า “ชุมชน” (Community) มีความหมายที่หลากหลายทั้งในด้านการปกครอง เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง และชุมชนแออัด ชุมชนเป็นศัพท์บัญญัติใช้ในภาษาไทยอย่างเป็นทางการในพ.ศ. 2525 โดยให้ความหมายไว้ว่า หมู่ชน กลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

การรวมตัวกันของคนในสังคมเล็ก ๆ ในขอบเขตพื้นที่ใช้สอยที่ชัดเจนและผู้คนอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีกิจกรรม และข้อตกลงร่วมกันอย่างมีเหตุมีผล มีการปฏิบัติอย่างเดียวกันอาศัยอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน เช่น อยู่ในลุ่มแม่น้ำเดียวกัน เป็นต้น คำว่า "ชุมชน" จึงหมายถึงกลุ่มมนุษย์กลุ่มหนึ่งที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่แน่นอนและติดต่อกัน มีการดำเนินชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน (อานันท์ กาญจนพันธุ์ : 2544 น. 109)

ชุมชนจึงมิใช่การใช้ชีวิตแบบโดดเดี่ยวและมีลักษณะการเป็นอยู่ที่เป็นองค์กรมมากกว่าที่จะเป็นปัจเจกเสียทีเดียว เพราะมีองค์ประกอบของการรวมตัวกันอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะพื้นที่ทำมาหากิน และในเวลาเดียวกันกลุ่มสังคมภายในชุมชนก็มักหาวิธีในการร่วมกันคิดพัฒนาและแก้ปัญหาให้กับชุมชนโดยมีจุดประสงค์คือการอยู่รอด จึงมีการก่อตัวจากจุดเล็ก ๆ หรือหน่วยเล็ก ๆ อย่างเหนียวแน่น ซึ่งมีการเห็นพ้องกันกับ มาร์วิน ฮี. โอลเซน ได้ให้ความเห็นไว้ว่าเหมาะสมว่า ชุมชนคือองค์การทางสังคมประเภทหนึ่ง ประกอบด้วยพื้นที่บริเวณหนึ่งที่บรรดาสมาชิกตอบสนองความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ และแก้ไขปัญหาล้วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้ และสอดคล้องกับความเห็นของ เออร์วิน. พี. แซนเดอร์ส ว่า เป็นกลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มรวมกันในบริเวณเดียวกันภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับอันเดียวกันมีการสร้างสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกันและมีพฤติกรรมเหมือน ๆ กัน (สนธยา พลศรี : 2545 น.21)

การเข้ามาอยู่ร่วมกันของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยมีความมุ่งหวังอะไรบางอย่างอย่างร่วมกัน และก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจกัน มีการตระหนักในด้านการเป็นอยู่คอยแนะนำ ถ่ายทอดภูมิปัญญาหรือแนวคิดให้แก่กันและกันอย่างต่อเนื่องโดยปราศจากการแก่งแย่งชิงดีกันดังที่ พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน อาจเปรียบเทียบกับคำว่า "สังฆะ" ในความหมายของหมุ่คณะ เป็นชุมชนแห่งกัลยาณมิตร คือการที่บุคคลอยู่ด้วยกันเริ่มตั้งแต่ผู้นำ (พระศาสดา) เป็นกัลยาณมิตร คือผู้ที่ จะเกื้อหนุนผู้อื่นในการพัฒนาชีวิต ให้เป็นชีวิตที่เจริญองงาม และผู้ที่มาอยู่อาศัย (พระภิกษุ) ก็มา

ช่วยกัน เอื้ออาทรกันในแต่ละบุคคลจะพัฒนาคนให้เข้าถึงชีวิตที่ดีงามขึ้น เมื่อแต่ละบุคคลได้รับประโยชน์จากสังฆะหรือชุมชน แต่ละบุคคลก็ต้องเป็นส่วนประกอบหรือส่วนร่วมที่ดี เพื่อช่วยเอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อสังฆะหรือชุมชนเช่นกัน (ปาริชาติ วัลย์เสถียร : 2543 น. 1)

การก่อตัวของชุมชนซึ่งมีความหลากหลายนั้นมีทั้งเพื่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอดได้และเพื่อร่วมกันใช้ทรัพยากร โดยมีเหตุผลเพื่อการผลิต จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มร่วมกัน ในแต่ละชุมชนจึงต้องสร้างกฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผนไปตามลำดับขั้นของชุมชน เช่น ชุมชนขนาดเล็กที่ยังไม่พัฒนาไปถึงชุมชนแบบเครือญาติที่มีการเป็นอยู่แบบพึ่งพิงกันและมักจะรักษารูปแบบ แบบแผนการใช้ชีวิต สำหรับประเทศไทยที่ใช้คำว่า ชุมชน นั้นเป็นคำใหม่จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาจนถึงรัชกาลที่ 7 ก็ไม่พบว่ามีคำนี้ใช้ อาจมีคำที่ใช้ในความหมายเทียบเคียงกันคือ ถิ่นฐาน บ้าน ย่าน บาง เพิ่งมีคำนี้และใช้กันเมื่อประมาณ 40 ปี กว่าปีที่ผ่านมาเอง ชุมชนถูกนำมาใช้โดยนักวิชาการ นักปฏิบัติการ รวมทั้งนักวิชาการมาพร้อมกับเรื่องแนวคิดในการพัฒนา จึงแยกไม่ออกจากเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับการปกครองและแนวคิดการพัฒนา โดยแบ่งความเห็นของความหลากหลายของความเป็นชุมชนใน 4 ลักษณะ คือ

1. ชุมชนหมู่บ้าน คือ มองว่าชุมชนเหมือนสังคมหมู่บ้าน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ

1.1 ชุมชนในฐานะเป็นหน่วยพื้นฐานแห่งการพึ่งตนเอง ที่มีสายสัมพันธ์แบบพี่น้อง เครือญาติ มีภูมิปัญญา มีศักยภาพในการจัดการเพื่อแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ของตนเองได้ มีการอยู่หากินกับธรรมชาติ เป็นสังคมจำเป็นต้องพึ่งตนเอง และพึ่งพากันและกันซึ่งไม่ได้หมายความว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเป็นมิตรไมตรี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเท่านั้นระบบชุมชนหมู่บ้านยังมีลักษณะเชิงอุปถัมภ์ความเป็นพรรคเป็นพวกอยู่ด้วย

1.2 ชุมชนหมู่บ้านในฐานะหน่วยพื้นฐานทางการปกครองของรัฐ เป็นการมองชุมชนแบบติดกับพื้นที่ มีอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ และเป็นหน่วยย่อยสุดที่ราชการเรียกว่า หมู่บ้าน

2. ชุมชนในฐานะขบวนการทางสังคม ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อพื้นที่หรืออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์มากนัก แต่มองในลักษณะที่เป็นบทบาทของภาคประชาชนที่สามารถรวมพลังและขึ้นมาขับเคลื่อนให้มีทิศทางของการเปลี่ยนแปลงตัวเอง

3. ชุมชนในแนวมานุษยวิทยาหรือในเชิงอุดมคติ เป็นการตีความในเชิงวัฒนธรรม ทางจิตวิญญาณ การให้คุณค่ากับความสัมพันธ์ในลักษณะที่เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

4. ชุมชนไร้พรมแดนหรือชุมชนเสมือนจริง ชุมชนไม่จำเป็นต้องรู้จักกันเลยอาจอยู่ในที่ไหนก็ได้ในโลก ขอให้มีการซื้อขายสื่อสารกัน ระบบความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นมานั้น ความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายใหญ่ รวมทั้งเทคโนโลยี รวมอยู่ด้วย

ฉะนั้น การก่อตัวของชุมชนจึงเป็นไปตามเหตุผล 2 นัย คือ (1) เหตุผลตามธรรมชาติ คือ การรวมกันเพื่อวัตถุประสงค์แห่งการทำมาหากินและเพื่อความสงบสุขของสังคมจึงสรรค์สร้าง กฎเกณฑ์ กติกา วัฒนธรรมสำหรับชุมชน โดยอาศัยภูมิศาสตร์ของพื้นที่นั้น ๆ เป็นตัวกำหนด (2) เหตุผลทางสังคมที่อยู่ร่วมกัน เป็นการรวมกันทั้งที่เป็นชุมชนขนาดเล็ก ชุมชนแออัด และชุมชนเมือง โดยกำหนดภูมิศาสตร์หมู่ชนที่อยู่ร่วมกันมีความต้องการพื้นฐานเดียวกัน มีความเอื้ออาทร มีความเป็นกัลยาณมิตร ใช้ธรรมชาติร่วมกันและหาวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ละแวกบ้าน ใกล้เคียง เพื่อให้เกิดความสงบสุขด้วยกัน

การก่อตัวของชุมชนไม่ได้มีรูปแบบและลักษณะที่แน่ชัดนักว่ามีการรวมตัวกันด้วยเหตุผลและกาลเวลาใด และไม่ได้ขึ้นอยู่กับภาครัฐ หรือเอกชน หรือภาคประชาชน แต่การก่อตัวของชุมชนนั้นมีปัจจัยที่สำคัญที่ควรพิจารณา คือ

1. มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีความต้องการปัจจัยสี่เพื่อการดำรงชีพโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้
2. มนุษย์หรือความเป็นมนุษย์นั้นเมื่ออยู่ในสถานที่หรือภาวะใดที่ก่อให้เกิดอันตราย ก็จะหนีภัยจากสิ่งเหล่านั้นโดยไม่มีเงื่อนไขอื่น เช่น ภัยธรรมชาติ โรคระบาด ถูกกวาดต้อนในฐานะเป็นเชลยศึก
3. มีการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม คือ จากฐานะที่มนุษย์มีการทำการเกษตรเพื่อยังชีพเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปความเจริญก้าวหน้าในการคิดของมนุษย์ก็เปลี่ยนไปด้วยโดยหาเทคโนโลยีใหม่เข้ามาสนองตอบต่อสังคมจากสังคมเกษตรเป็นสังคมอุตสาหกรรม สังคมอุตสาหกรรมการเกษตรตามลำดับ
4. ความต้องการที่ดินทำกิน เพราะจำนวนประชากรในสังคมมากขึ้นที่ทำกินจึงเป็นเงื่อนไขที่ทุกคนจะต้องจับจองเป็นเจ้าของที่ดินทำกินนั้นและส่งต่อไปสู่ลูกหลาน
5. เงื่อนไขของรัฐที่แสดงท่าทีของผู้มีสิทธิอำนาจในที่ดินนั้น ๆ แล้วเข้าครอบงำกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนา
6. ความสะดวกสบายในการขนส่ง และการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันโดยเฉพาะการคมนาคม

ความเป็นชุมชนแต่ดั้งเดิมโดยทั่วไปจะตกอยู่ภายใต้รูปแบบการปกครองของชนชั้นนำหรือระบบศักดินาแล้วมีสิทธิครอบครอง บุคคลที่ถูกเรียกว่า ทาส หรือไพร่ ไว้เป็นบ้าน ๆ มากกว่าที่จะมีอิสรภาพในการก่อตั้งชุมชนขึ้นมาเอง เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามโลกาภิวัตน์สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของชุมชน รวมทั้งได้สะท้อนให้เห็นลักษณะของชุมชนหลากหลายรูปแบบ แท้จริงแล้วชุมชนไม่ได้มีรูปแบบที่ยุ่งเหยิงแต่ก็ไม่ได้หยุดนิ่งมีชีวิตผันแปรไปตามกาลเวลา อยู่กันเป็นกลุ่มตั้งแต่หน่วยเล็ก ๆ ไปจนถึงกลุ่มใหญ่ทางสังคม การจัดรูปแบบว่ารูปแบบใดเหมาะสมกับ

เงื่อนไขหรือสถานการณ์ใด และที่สำคัญ คือ ความเป็นชุมชนหรือชุมชนเป็นธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ (อาภรณ์ จันทรสมวงศ์ : 2544 น. 18)

สังคมโบราณ ความเป็นชุมชนจะเห็นได้ชัดในยุคมัยที่บ้านเมืองไม่ได้เข้าไปยุ่งอะไรกับชุมชนมากนัก ชุมชนอยู่กันแบบพี่น้อง เครือญาติ มีคติกาของเขาเองมีความเชื่อร่วมกัน มีอาชีพที่ใกล้เคียงกันหรือเหมือนกัน มีการช่วยเหลือกัน มีการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม คือการเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิตร่วมกัน เพราะในชุมชนมีทุกอย่าง มีทั้งความเชื่อ ศาสนา การอาชีพ การรักษาสังแวดล้อมตามที่เห็นกัน เช่น รักษาต้นน้ำลำธาร รักษาป่าไม้ สิ่งเหล่านั้นก็จะสร้างความสมดุลและยั่งยืนมาเป็นเวลาช้านาน ต่อมาอำนาจรัฐแข็งตัวขึ้น ก็รวมศูนย์อำนาจเข้ามาที่ดิน ป่าไม้ เป็นของรัฐ และตั้งหน่วยงานของรัฐไปจัดการแล้วเอากฎหมายเข้าไปครอบใช้เพราะเมื่อก่อนชุมชนใช้กฎระเบียบของตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับเขาในรายละเอียดต่อมาเราก็ใช้กฎหมายเข้าไป มีตำรวจที่สามารถจับคนได้ทั่วประเทศ มีระบบพิพาทษา ประกอบกับรับทุนนิยมเข้ามาบีบ ทำให้สังคมแตกแยก แม้แต่วัดซึ่งควรจะเป็นชุมชนมีพระอยู่ในวัดในชุมชนนั้น ๆ ที่พระพุทธเจ้าสร้างไว้ สถาบันสงฆ์ก็ถูกนำไปใช้ในระบอบราชการเดิมชุมชนสงฆ์มี ปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้าน ก็กลายเป็นว่ารวมศูนย์เข้ามาสู่ส่วนกลาง (ประเวศ วะสี : 2540 น. 12 - 13)

การก่อตัวของชุมชนในหลาย ๆ ประเทศ ได้มีการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาและเห็นอกเห็นใจกันของกลุ่มชนชั้นที่ถูกรับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับเชื่อถือของคนในสังคม โดยให้คนพื้นเมืองเดิมถูกปลดปล่อยและมีอิสรภาพ ทั้งในเรื่องของปัจเจกและกลุ่มคน คงรักษาไว้ซึ่งโครงสร้างสังคมและการเมือง ซึ่งคนพื้นเมืองก็รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมพื้นเมืองเอาไว้ได้ยกเว้นหากพิธีกรรมใดที่ป่าเถื่อนและการบูชารูปเคารพ ดังกรณีชาวอินเดียพื้นเมือง ปัญหาเรื่องชนชั้นชาวนามีมิติที่ต่างจากยุโรป ชาวนาเป็นชนอีกเชื้อชาติหนึ่งต่างหากจากที่เจ้าที่ดินและนายทุนที่ถูกปลดปล่อยให้อิสระ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา : 2544 น. 68)

ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มคนต้องดิ้นรนเพื่อความอิสระในชีวิตคือปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ชาวนาในภูมิภาคต่าง ๆ ที่ถูกปลดปล่อยนั้นก็พยายามอพยพถิ่นฐานเพื่อฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคงเพียงพอต่อการดำรงชีพสาเหตุที่อาจทำให้กลุ่มคนเหล่านี้อพยพคือ ภูมิภาคที่ไม่น่าอยู่ สภาพแวดล้อมทางสังคมไม่น่าพอใจและแม้แต่การบังคับ เช่น การค้าทาส การขนส่งทาสเป็นเหตุผลที่น่าจะมีอิทธิพลมากกว่าแรงจูงใจทางด้านเศรษฐกิจ (โรจนา ภัคศีธรรม : 2528 น.7)

การแสวงหาพื้นที่ว่างเปล่าเพื่อทำการเกษตรในทุกพื้นที่ที่มนุษย์พอจะอยู่อาศัยและทำมาหากินได้สะดวก เป็นกิจกรรมที่มนุษย์กระทำกันมานานแล้วในประเทศไทย ทั้งนี้ เพราะเป็นวิธีหนึ่งที่จะเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกพร้อมทั้งก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ไปในตัว ยุคที่ประเทศไทยมีประชากรน้อยที่ดิน

มาก การกระทำดังกล่าวจึงเป็นเรื่องปกติธรรมดา การตั้งถิ่นฐานมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ และสังคมในฐานะที่เป็นจุดกำเนิดของระบบสังคม การปกครองวัฒนธรรม แม้แต่การพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ดังนั้นการศึกษาการก่อตัวของชุมชนจึงมีความหมายต่อการพัฒนาประเทศ ดังนี้ คือ

1) การบุกเบิกการตั้งถิ่นฐาน (spontaneous or unplanned settlement) การเข้าครอบครองพื้นที่ เพื่อตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ยังไม่เคยมีการตั้งถิ่นฐานมาก่อน หรือ มีประชากรอยู่เดิมอย่างเบาบาง เพื่อการดำรงชีพและยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

2) การตั้งถิ่นฐานแบบนำร่อง (pioneer settlement) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ผู้ย้ายถิ่นมีทางเลือก 2 ทาง คือ ชื้อที่ดินที่มีเจ้าของแล้ว หรือไม่ก็บุกกรุกที่สาธารณะที่ยังเป็นป่าหรือที่รกร้าง ถ้าผู้ย้ายถิ่นเข้าจับจองที่อย่างในกรณีหลัง เรียกว่าเกิดการตั้งฐานบุกเบิกโดยเกษตรกรเอง ซึ่งเป็นการตั้งถิ่นฐานที่ลงทุนต่ำมาก

3) การตั้งถิ่นฐานแบบวางแผน คือ การจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง โดยมีหน่วยงานรัฐรับผิดชอบ จัดหาที่อยู่อาศัยแบบถาวรให้แก่ราษฎรในชนบทที่มีความเดือดร้อน

ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ปี พ.ศ. 2475 หมู่บ้านหมายถึง การรวมบ้านชานานอย่างน้อย 5 หลังคาขึ้นไปและมีจำนวนคนประมาณ 200 คน หากจะแยกออกจากหมู่บ้านเดิม ก็จะต้องมีจำนวนประชากร ประมาณ 200 คน ขึ้นไป ระยะทางในการติดต่อสื่อสารกันประมาณ 2 ชั่วโมง

ปี พ.ศ. 2495 กระทรวงมหาดไทย กำหนดเกณฑ์การจัดตั้งตำบลขึ้นใหม่ ตำบลประกอบด้วยหมู่บ้านอย่างน้อย 10 แห่ง และมีประชากรรวมกันไม่น้อยกว่า 2000 คน มีพื้นที่กว้างขวางพอที่กำนันจะดูแลได้ทั่วถึง แต่ละหมู่บ้านติดต่อกันได้ในวันเดียว (ฉัตรชัย พงษ์ประยูร : 2536 น. 157 - 162)

สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน ทำให้จำนวนและขนาดของแหล่งตั้งถิ่นฐานเกิดขึ้นในพื้นที่อันเหมาะสม สภาพภูมิศาสตร์อันเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยซึ่งเป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการตั้งถิ่นฐานประกอบด้วย สภาพภูมิประเทศอันเหมาะสมต่อการเพาะปลูก ภูมิอากาศอันเหมาะสมต่อความเป็นอยู่ ทรัพยากรธรรมชาติและน้ำ

ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานประกอบด้วยระบบเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนนโยบายทางการเมืองของรัฐ ซึ่งประกอบด้วย

- ก) ระบบเศรษฐกิจและสังคม
- ข) การถือครองที่ดิน
- ค) วิวัฒนาการทางการเมืองการขนส่ง

ปัจจัยทางด้านการเมืองหมายถึงอิทธิพลต่าง ๆ อันเกิดจากนโยบายการตัดสินใจของรัฐบาล และมีผลโดยตรงต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐาน แนวคิดการตั้งถิ่นฐานปราศจากวัตถุประสงค์ทางการเมืองไม่ได้ จึงสามารถพิจารณาแนวคิดได้ ดังนี้ (ฉัตรชัย พงษ์ประยูร : 2536 น. 162-169)

- 1) การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 2) สหกรณ์ที่ดิน
- 3) การจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- 4) นิคมเกษตรกรรมทหารผ่านศึก
- 5) หมู่บ้านสวนป่า
- 6) หมู่บ้านป่าไม้
- 7) สิทธิทำกิน

นักภูมิศาสตร์สนใจเรื่องการจัดตั้งถิ่นฐานมนุษย์ทั้งในด้านต้นกำเนิด การกระจายและรูปแบบการจัดตั้งถิ่นฐานตลอดจนบทบาทหน้าที่ของการจัดตั้งถิ่นฐานอย่างละเอียด ดังนี้

- 1) กฎเกณฑ์การจัดตั้งถิ่นฐาน

รูปแบบการจัดตั้งถิ่นฐานชนบท โดยอาศัยเชื้อชาติ และเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์ และจำแนกออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. การจัดตั้งถิ่นฐานของผู้มีอาชีพเดียวกัน เช่น หมู่บ้านชาวประมง หมู่บ้านเหมืองแร่ และหมู่บ้านทำน้ำตาล
2. การจัดตั้งถิ่นฐานแบบมีการวางแผน เช่น หมู่บ้านนิคมสร้างตนเอง และหมู่บ้านเกิดจากการสร้างเขื่อนชลประทาน
3. การจัดตั้งถิ่นฐานแบบไร้ขนาดใหญ่
4. การจัดตั้งถิ่นฐานในเขตยุทธศาสตร์ ต้องย้ายหมู่บ้านไปอยู่รวมกันในที่ปลอดภัย
5. หมู่บ้านของชนกลุ่มน้อย ของชาวอินเดีย ชาวจีน ชาวเขา

รูปแบบการจัดตั้งถิ่นฐานมนุษย์จึงสามารถพิจารณาได้จากการใช้เกณฑ์ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นไม่ว่าจะใช้เกณฑ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ทางด้านกายภาพ หรือทางด้านรูปร่างของแหล่งตั้งถิ่นฐานเอง สำหรับในที่นี้ได้พิจารณาเห็นว่า เพื่อประโยชน์ในการจัดรูปแบบของแหล่งตั้งถิ่นฐานทางด้านกายภาพต่อไปในอนาคต ลักษณะของแหล่งตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขยายตัวของแหล่งชุมชน และการวางแผนการขยายตัวของแหล่งตั้งถิ่นฐานในอนาคต

- 2) การรวมศูนย์แบบธรรมชาติ จัดตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่เก่าแก่แบบหนึ่งของไทย อันเกิดจากความสะดวกตามธรรมชาติ เช่น เกิดความแห้งแล้ง แหล่งแร่ และที่เพาะปลูกอันสมบูรณ์

หรือตามเส้นทางคมนาคม บ้านเรือนหลายหลังอาจสร้างอยู่รอบ ๆ บ่อน้ำ ตลาด วัด โรงเรียน หรือบ้านของบุคคลที่เป็นผู้นำ

3) หมู่บ้านแบบกระจกระบาย เป็นการตั้งถิ่นฐานในลักษณะที่ตัวบ้านอยู่ห่างกันโดด ๆ ถ้าเป็นหมู่บ้านก็มีไม่กี่หลังคาเรือน ส่วนมากตั้งกระจายอยู่ทั่วไปตามไร่นา ที่สวน หรือไม่กี่เป็นที่บุกเบิกใหม่ห่างจากหมู่บ้านเดิม ศูนย์บริการชุมชน เช่น ร้านค้า โรงเรียน วัด หรือศูนย์สมาคม ก็จะอยู่ห่างออกไปจากบ้านเรือน หมู่บ้านแบบกระจกระบายเกิดขึ้นเพราะลักษณะของสังคมไทยที่ชอบอิสระอยู่อย่างโดดเดี่ยว ชอบลักษณะสร้างบ้านเรือนอยู่อย่างอิสระ ในบางกรณีเพราะบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานอุดมสมบูรณ์ทุกทิศทางจึงสามารถจับจองที่ดินได้ เพื่อสะดวกแก่การประกอบกิจกรรมทางการเกษตร บ้านเรือนจึงอยู่กระจกระบายในไร่นา คือสร้างบ้านอยู่ในที่ทำกิน อันหมายถึงไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปดูแลรักษาพืชผลที่ปลูก หมู่บ้านในลักษณะนี้พบมากทางภาคกลางตอนล่าง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนภาคใต้ ตามสวนยาง สวนมะพร้าวและสวนผลไม้โดยทั่วไป

4) หมู่บ้านแบบเส้นตรง ลักษณะการตั้งถิ่นฐานซึ่งบ้านเรือนวางตัวเรียงรายอยู่ตามสองฝั่งน้ำตามชายทะเล หรือตามเส้นทางคมนาคมที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น เส้นทางรถไฟหรือทางหลวงเป็นต้น ในสมัยที่แม่น้ำลำคลองยังเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในอดีตนั้น การตั้งถิ่นฐานส่วนมากของประเทศก็วางตัวเรียงรายอยู่ตามลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและสาขาใหญ่น้อยในภาคเหนือ ส่วนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือภาคหมู่บ้านใหญ่น้อยกระจายอยู่ตามลุ่มแม่น้ำมูลและชี (มนู วลัยเพชร อ้างใน ฉัตรชัย พงษ์ประยูร : 2536 น. 170 - 171)

กล่าวโดยสรุป รูปแบบและลักษณะการรวมตัวของชุมชนไม่สามารถอธิบายเหตุผลของการรวมตัวกันได้อย่างแน่ชัดนัก เพราะพื้นฐานมนุษยชาติมีการเคลื่อนย้ายเพื่อหาแหล่งทำกินอยู่ตลอดเวลา ส่วนหนึ่งก็มีการอยู่กันเป็นหลักแหล่งโดยเริ่มจากหน่วยย่อย ๆ จากครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชนตามลำดับ ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์ในการตั้งถิ่นฐานจะต้องมีการวางแผนกำหนดพื้นที่ที่จะบุกเบิกการตั้งถิ่นฐานโดยพิจารณาถึงรูปแบบและลักษณะที่ตั้งของเมืองอย่างมีคุณค่า

2.1.1 กำเนิดชุมชนและภูมิที่ตั้งของเมือง

กำเนิดของชุมชนและภูมิที่ตั้งของเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทย ลาว และกัมพูชา มักเล่าเรื่องราวเชิงปาฏิหาริย์ และเหตุผลด้านกายภาพขยายความสามารถของมนุษย์ การเพิ่มประชากร การขยายดินแดน หลักการเลือกภูมิที่ตั้งชุมชนก็มีแนวทางเช่นเดียวกับการกำเนิดเมืองในแต่ละวัฒนธรรมความซึ่งอยู่บนพื้นฐานในเชิงจิตนิยมและเหตุผลนิยม

เมื่อเรื่องถูกสร้างหรือถูกคัดสรรปรากฏออกมาในรูปแบบของแผนผังเมืองในลักษณะต่าง ๆ ผ่านกาลสมัยรูปแบบแผนผังเมืองอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามอารยธรรมที่มีอิทธิพลต่อเมืองเหล่านั้น นับเป็นพัฒนาการของชุมชนทั่วโลก (ธาดา สุทธิธรรม : 2545 น. 1)

การที่ชุมชนหรือหมู่บ้านอยู่มาได้เป็นเวลานาน เพราะมีความผสมกลมกลืนกันในชุมชนจากจุดเริ่มต้นของมนุษย์ที่ว่า มนุษย์ออกจากถ้ำมาอยู่รวมกลุ่มกันตั้งเป็นหมู่บ้าน กระจายอยู่ทั่วไป ทุกภูมิภาคของประเทศในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เกิดเป็นชุมชนที่มีถิ่นฐานหลักแหล่งแน่นอน ชุมชนเหล่านี้ได้มีพัฒนาการขึ้นเป็นลำดับตามกาลเวลาที่ไม่เคยหยุดนิ่ง การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน (ธาดา สุทธิธรรม : 2544 น.10)

ชุมชนที่มนุษย์เริ่มเข้ามาอยู่อาศัยเป็นครั้งแรกเรียกได้ว่าเป็น “ชุมชนเริ่มแรก” ของมนุษยชาติ คือกำเนิดขึ้นตามจุดต่าง ๆ ด้วยแรงผลักดันตามธรรมชาติของมนุษย์ 2 ประการ คือ

1. การยังชีพอย่างเป็นสังคม ซึ่งสัมพันธ์กับความเจริญเติบโตของประชากรและความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน
2. การขยายความสามารถของมนุษย์ โดยเริ่มจากการทำการเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ ซึ่งต่อมาได้พัฒนามาสู่การค้าพาณิชย์ การผลิต และการบริการต่าง ๆ

“ชุมชน” จึงเป็นคำที่เรียกสังคมการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่อยู่รวมกลุ่มกันบนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง หากชุมชนกลุ่มหนึ่งมีจำนวนประชากรไม่มากนัก และมีโครงสร้างสังคมและการปกครองที่ไม่ซับซ้อน ก็จะถูกรเรียกว่า “หมู่บ้าน” ในขณะที่ชุมชนอื่นที่มีจำนวนประชากรมาก โครงสร้างสังคมและการปกครองที่เป็นระบบและมีแบบแผน ก็มักถูกเรียกว่า “เมือง”

ชุมชนและเมืองมีกำเนิดขึ้นด้วยเหตุ 7 ประการ คือ

1) ความเหมาะสมทางภูมิศาสตร์

ความเหมาะสมทางภูมิศาสตร์เป็นเหตุผลประการแรกในการตั้งชุมชนแรกเริ่มและชุมชนใหม่ ๆ โดยมีการสร้างชุมชนใกล้แหล่งน้ำ อยู่ใกล้เส้นทางคมนาคม อยู่บนพื้นที่ที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ เช่น การทำนา การผลิตเครื่องปั้นดินเผา และการผลิตเกลือหรือในตำแหน่งที่ห่างไกลจากพายุ

2) การเนรมิต

การสร้างเมืองเป็นเหตุผลทางความเชื่อเรื่องกำเนิดเมืองขึ้นมาจากการเนรมิต ซึ่งพระยาประชากิจกรจักรได้กล่าวถึงไว้ในพงศาวดารโยนกว่า

“ เรื่องการสร้างเมือง...มีลักษณะการสำเร็จได้ด้วยอำนาจแห่งฤกษ์เป็นวิธของตำนาน
ขอมโบราณ การสร้างบ้านเมืองต้องสำเร็จด้วยอิทธิบาทของผู้สร้างนั้นถ้าไม่ใช่พระอินทร์ก็คงเป็น
นาคราช ผิดนาคก็เป็นฤกษ์เท่านั้น”

ในทางความเป็นจริง การตั้งชุมชนใหม่คงสำเร็จด้วยผู้นำที่มีความสามารถและมีเดชานุภาพมาก

3) การเพิ่มประชากร

การเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้พื้นที่ชุมชนที่มีอยู่เดิมคับแคบลง โดยเฉพาะพื้นที่ทำ
การเกษตร เพราะความสามารถในการรองรับ (Carrying capacity) จำนวนประชากรในแต่ละพื้นที่
ชุมชนมีความแตกต่างกัน ชุมชนที่พื้นที่มีความสามารถในการรองรับจำนวนประชากรต่ำ ทำให้
ประชาชนส่วนเพิ่มต้องย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานยังที่ใหม่ทำให้เกิดการจัดตั้งชุมชนกระจายไปจากชุมชน
เดิม และขยายไปครอบคลุมพื้นที่อยู่ทั่วภูมิภาค โดยการกระจายตัวออกจากชุมชนเดิม เริ่มไปตั้งถิ่น
ฐานอยู่เป็นหมู่บ้านใหม่ในละแวกใกล้ ๆ ก่อน แล้วจึงค่อย ๆ กระจายออกไปสู่พื้นที่ที่มีความอุดม
สมบูรณ์เหมาะกับการทำการเกษตรที่อยู่ไกล ดังนั้นเมื่อไปสืบถามประวัติของชุมชนต่าง ๆ จึงพบ
ประวัติการตั้งหมู่บ้านที่มีประชากรแตกออกจากชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิมของตนใกล้บ้างไกลบ้านทั้งสิ้น

4) การขยายตัวทางเศรษฐกิจและพาณิชย์กรรม

การจัดตั้งเมืองท่าตามที่ต่าง ๆ เป็นตัวอย่างสำคัญที่เมืองเหล่านี้เกิดขึ้นจากการขยายตัวทาง
เศรษฐกิจและพาณิชย์กรรม เมืองท่าต่าง ๆ ในประเทศไทยจะพบอยู่ตามบริเวณปากแม่น้ำและริมชายฝั่ง
ทะเล เช่น เมืองนครปฐม เมืองราชบุรี เมืองไชยา (เมืองสุราษฎร์ธานี) และเมืองสติงพระ (อำเภอ
สติงพระ จังหวัดสงขลา) ซึ่งที่เมืองนครปฐมและเมืองราชบุรีปัจจุบันบริเวณปากแม่น้ำได้ร่นออกมา
ไกล จึงเห็นเป็นเมืองในภาคพื้นทวีปแทนการเป็นเมืองชายฝั่งทะเลเช่นในอดีต

5) การจัดตั้งเมืองอาณานิคม

สืบทอดความเชื่อจากเมืองแม่ทั้งในแง่ศิลปะการดำเนินชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ พบอยู่อย่าง
เด่นชัดในการตั้งชุมชนของชาวเขมรในประเทศไทย

6) ธรรมเนียม

ธรรมเนียมการให้หรือถวายที่ดินเพื่อจัดตั้งชุมชนใหม่ พบในหลายประเทศ เช่น ในประเทศ
อิตาลี ผู้ชนะจากการสงครามจะได้รับที่ดินหนึ่งในสามของผู้แพ้และดินแดนที่ได้รับมานั้นจะมีการตั้ง
เป็นเมืองใหม่

ธรรมเนียมการถวายที่ดินเพื่อสร้างเมืองใหม่ถวายแด่พระเจ้าก็มีปรากฏในสมัยกรีกและโรมัน
(พุทธศตวรรษที่ 1 - 3) เช่นเดียวกับการมอบดินแดนเพื่อจัดตั้งชุมชนในราชอาณาจักรเขมร

ดังปรากฏความในจารึกสตักก้อกกรม (พ.ศ. 1595) ว่า การมอบให้ซึ่งแผ่นดินแก่พราหมณ์ได้มีแล้ว.....
จอมมุนีองค์นั้น (พระรุทธาจารย์) ได้สร้างหมู่บ้านประดิษฐ์

7) ความเสื่อมของชุมชนเดิม

ด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง อาจเป็นเพราะการสงคราม ความเสื่อมในระบบนิเวศของเมือง หรือความเสื่อมทางด้านสุขอนามัย ทำให้ต้องย้ายชุมชนไปตั้งยังที่ใหม่ การเกิดชุมชนใหม่ด้วยสาเหตุจากสงคราม เห็นได้ชัดเจนจากการที่กรุงศรีอยุธยาถูกทำลาย จึงทำให้เกิดกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์

ความเสื่อมของระบบนิเวศของเมืองมักนำมาสู่ปัญหาด้านผลผลิตต่ำ น้ำท่วม การระบายน้ำไม่ดี ความสกปรก จนมาเป็นปัญหาด้านสุขอนามัย จึงอาจนำมาสู่การโยกย้ายเมืองและเกิดเมืองใหม่

ภูมิที่ตั้งของเมือง

ภูมิที่ตั้งของเมืองนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เมืองสมัยใหม่มักพิจารณาการเลือกภูมิที่ตั้งที่เหมาะสมโดยพิจารณาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สุขอนามัย ระบบคมนาคม และสาธารณสุขปก ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องของปัจจัยทางด้านกายภาพ

การเลือกภูมิที่ตั้งของเมืองด้วยปัจจัยด้านกายภาพนั้นเป็นสิ่งที่เราสามารถรู้เห็นได้โดยง่ายแต่ในการเลือกภูมิที่ตั้งโดยทางจิตภาพนั้น นับเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งผู้สร้างเมืองในอดีตจะต้องนำมาพิจารณา

กล่าวโดยสรุป การกำเนิดของชุมชนและภูมิที่ตั้งของเมืองเป็นปัจจัยสำคัญโดยผ่านกาลเวลาด้านาน และประวัติศาสตร์ จึงจะทำให้เกิดการดำรงชีพที่หลากหลาย ไม่อยู่อาศัยเฉพาะถ้า แต่ออกมาสู่โลกภายนอก และพัฒนาชุมชนที่กระจัดกระจายให้อยู่ร่วมกันแบ่งหน้าที่ตามลักษณะจำนวนประชากรทำให้ชุมชนมีความมั่นคงได้

2.1.2 รูปแบบของเมือง

1) รูปแบบและพัฒนาการของเมือง

รูปแบบของเมืองซึ่งแตกต่างกันออกไปนั้น จะเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ของข้อกำหนดหรือพลังที่มีอยู่ในธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องระบบนิเวศ ภูมิอากาศและพลังธรรมชาติที่มีอยู่ ณ ที่ตั้งเมืองนั้น กับข้อกำหนดและพลังของผู้สร้างเมืองและประชาชน ซึ่งเมื่อมีปฏิริยากันแล้ว จึงมีผลทำให้เกิดรูปแบบของเมืองในระดับที่แตกต่างกันออกไป

ระดับของข้อกำหนดและพลังที่มีอยู่ในธรรมชาติอาจมีบทบาทสูงสุดในการกำหนดรูปแบบของเมือง และลดต่ำลงจนถึงระดับที่มนุษย์พยายามที่จะใช้พลังที่ตนสร้างขึ้นมาตอบโต้กับพลังจากธรรมชาติให้ได้มากที่สุด

หากเรายอมรับว่าวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และเมืองเป็นผลงานทางวัฒนธรรมของมนุษย์เมืองในสายวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ย่อมแตกต่างจากเมืองในสายวัฒนธรรมอื่น เนื่องจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในแต่ละสายวัฒนธรรมย่อมแตกต่างกันออกไป แม้อาจจะมีบางสิ่งบางอย่างป้องกันบ้าง ด้วยเป็นความฟุ้งของลักษณะธรรมชาติบ้างหรือความฟุ้งของธรรมชาติมนุษย์บ้าง แต่ก็จะมีเมืองใดที่มีรูปแบบเหมือนกันโดยไม่คิดเพี้ยน

เมืองอาจมีความคล้ายคลึงกัน เมื่ออยู่ในสายวัฒนธรรมเดียวกัน แต่ละเมืองย่อมไม่อาจเหมือนกันโดยสิ้นเชิง แม้เมื่อแรกเริ่มจะวางแผนการก่อสร้างใหม่เหมือนกันโดยมิคิดเพี้ยน แต่ปฏิภริยาระหว่างพลังธรรมชาติกับพลังมนุษย์ที่อยู่ ณ จุดที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้รูปแบบของเมืองเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยแห่งกาลเวลา

เมืองใหม่ ๆ ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากกำเนิดของชุมชนแรกเริ่มแล้ว คุณจะมีได้เพื่อความอยู่รอดและปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมเท่านั้น แต่จะเป็นสัญลักษณ์ของความรุ่งเรืองที่มีความสัมพันธ์กับระเบียบความสงบสุข และอำนาจ

รูปแบบของเมืองได้ปรากฏเป็นลักษณะกายภาพที่แสดงออกมาบนพื้นดินจึงอาจเรียกรูปแบบของเมืองว่า “แผนผังเมืองหรือแผนผังชุมชน” ดังนั้น แผนผังเมืองหรือแผนผังชุมชน คือ รูปแบบซึ่งเป็นลักษณะกายภาพบนพื้นดินของเมืองหรือชุมชนที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ในการนำที่ดินมาใช้ในการประกอบกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพของตน หรือเพื่อแสดงออกถึงความเชื่อของตน

2) พัฒนาการของเมือง

นักวิชาการผังเมืองได้มีการศึกษาสังเกตและจำแนกการพัฒนารูปแบบของเมืองออกเป็นทฤษฎีต่าง ๆ เช่น ทฤษฎีการพัฒนารูปแบบเชิงชีวภาพ (Organic Theory) ทฤษฎีแบบแผน (Normative Theory) และทฤษฎีด้านการตัดสินใจ (Decision Theory) แต่ในที่นี้จะนำเสนอทฤษฎีการพัฒนารูปแบบของเมืองในมุมมองเชิง “ระบบ” โดยพัฒนารูปแบบของเมือง จะมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วนคือ

(1) มนุษย์ ซึ่งมีธรรมชาติจะต้องดำรงชีวิตด้วยการกิน อยู่ หลับนอน ทำงาน บันทึกลง และมีกิจกรรมทางสังคม

(2) แรงกระทำ เป็นการกระทำของมนุษย์เพื่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอด ให้มีทั้งมีทางกายภาพเป็นการปรุงแต่งทางวัตถุนิยม หรือเพื่อเจตนารมณ์อันบริสุทธิ์ที่จะคงไว้ซึ่งความรักในธรรมชาติบนความเชื่อจากทางศาสนาหรือเจตคติส่วนบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เป็นต้น

แรงกระทำต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองซึ่งมีผลต่อรูปแบบของเมือง เกิดขึ้นจากบุคคลหลายฝ่ายและเพื่อจุดประสงค์แตกต่างกัน ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ทั้งในทางขัดแย้งหรือทางสร้างเสริม

ปฏิสัมพันธ์ทางขัดแย้ง เห็นได้จากการนำพื้นที่เกษตรกรรมมาใช้ประกอบการอุตสาหกรรม จะเห็นได้ว่า ณ เวลานั้น แรงกระทำจากบุคคลภาคอุตสาหกรรมมีกำลังแรงกว่าการรักษาพื้นที่ไว้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม หรือจากในกรณีมีการสงวนพื้นที่ป่าไว้ ในขณะที่กลุ่มบุคคลอื่นอาจต้องการนำมาใช้เป็นพื้นที่ทำกิน ก็จะเห็นได้ว่ากระแสแรงกระทำเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติมีกำลังแรงกว่าการนำพื้นที่นั้นไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น

ปฏิสัมพันธ์ทางสร้างเสริม ได้แก่ แรงกระทำจากฝ่ายต่าง ๆ ที่มุ่งไปเพื่อจุดประสงค์เดียวกัน เช่น การร่วมมือกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยยินดีสละหรือบริจาคพื้นที่ครอบครองของตนเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ดังได้พบจากการที่เจ้าของที่ดินส่วนหนึ่งของเมืองฟ้าแดงสงยาง (บ้านเสมา) อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้เข้าไปทำนาบนพื้นที่กึ่งน้ำท่วมของหมู่บ้านโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ต่อมาเมื่อพื้นที่กึ่งน้ำนั้นได้รับการฟื้นฟู ได้ทำให้คนในหมู่บ้านมีน้ำใช้ตลอดปีและน้ำก็ได้ท่วมหมู่บ้าน

(3) กระบวนการ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากมนุษย์บวกแรงกระทำ และเป็นไปอย่างต่อเนื่องในห้วงเวลานับตั้งแต่เมืองเกิดขึ้น มีชีวิตอยู่ อาจสั้นจนถึงเวลาแห่งความเสื่อมสูญหรือยืนยาวเป็นอมตะ

องค์ประกอบ 3 ประการนี้ ก่อให้เกิดพัฒนาการของเมือง ซึ่งเป็นเรื่องของผู้กระทำ และการกระทำที่เป็นกระบวนการ โดยให้ผลลัพธ์ออกมาเป็นความเจริญเติบโตหรือความเสื่อมของเมือง ที่ต่อเนื่องหรือสลับกันไปตามกาลแห่งอายุของเมือง เมืองจึงเปรียบประดุจสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ที่มีการเกิดมีอายุ มีความเสื่อมซึ่งเท่ากับการเจ็บป่วย เมืองอาจถึงกาลสิ้นอายุขัย เมื่อเหตุแห่งความเสื่อมนั้นได้แพร่ขยายกลายเป็นความเสื่อมสูญของเมือง

จากองค์ประกอบ 3 ประการ ทำให้พัฒนาการของเมืองสามารถปรากฏออกมาในรูปของ “ระบบ” ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยและเกิดเป็นผลในห้วงเวลาที่เกิดปรากฏการณ์นั้น

ทฤษฎีระบบพัฒนาการของเมืองนี้ หากพิจารณาตามตามแรงกระทำ จะพบว่า พัฒนาการของเมืองทางกายภาพ สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. พัฒนาการที่ได้รับการควบคุมการใช้และเปลี่ยนแปลงที่ดิน

โดยใช้กฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ในสมัยพ่อขุนเม็งราย ได้มีการห้ามประชาชนตัดป่าต้นน้ำเพื่อเป็นการรักษาต้นน้ำเป็นตัวอย่างการควบคุมการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่มี

มาตั้งแต่อดีต ส่วนในปัจจุบันได้มีกฎหมายผังเมืองและกฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. พัฒนาการตามการตัดสินใจและออกแบบ

พัฒนาการตามการตัดสินใจและออกแบบ โดยอยู่ ณ ตำแหน่งเวลาหนึ่งเวลาใด พื้นที่บางส่วนของเมือง อาจได้รับตัดสินใจให้มีการออกแบบที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางกายภาพของเมือง ทำให้เห็นชัดว่า เป็นพัฒนาการของเมืองในช่วงเวลานั้น ๆ เช่น การออกแบบผังเมืองให้มีกำแพงเมืองอิฐและมีป้อมค่ายสำหรับปืนใหญ่ เป็นพัฒนาการของเมืองในสมัยอยุธยา ในขณะที่การออกแบบผังเมือง ให้มีระบบขนส่งมวลชนด้วยรถไฟฟ้าหรือรถไฟใต้ดินเป็นพัฒนาการของเมืองในช่วงศตวรรษปัจจุบันนี้ พัฒนาการของเมืองตามการตัดสินใจของฝ่ายปกครองและให้มีการออกแบบผังเมือง อาจได้รับการดำเนินการควบคู่ไปกับการควบคุมการใช้ที่ดินด้วย

3. พัฒนาการตามยถากรรม

แม้ว่าในแต่ละชุมชนและเมืองจะมีฝ่ายปกครองทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยและสุขลักษณะในการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน นับตั้งแต่มนุษย์มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนเป็นต้นมา แต่ก็ปรากฏว่าชุมชนหลายแห่งได้มีพัฒนาการมาตามยถากรรม มิได้มีการควบคุมพัฒนาการของเมืองจากฝ่ายปกครองแต่อย่างใด โดยพบว่าชุมชนที่เกิดขึ้น และมีความเจริญเติบโตขึ้น เป็นผลจากแรงกระทำที่เกิดขึ้นทั้งในทางปฏิบัติและสร้างเสริมต่อกัน พัฒนาการของเมืองจึงตั้งอยู่บนทฤษฎีรูปแบบของเมืองด้านประโยชน์ใช้สอยและด้านการปรับตัว การเปลี่ยนแปลงไปตามยถากรรมนี้มักก่อให้เกิดปัญหาแก่เมืองในภาพรวม ด้วยมนุษย์ต่างตั้งดวงเอาประโยชน์จากผืนแผ่นดินมากกว่าจะยังประโยชน์ให้แผ่นดิน

สำหรับระบบที่เกิดขึ้นในเมืองที่เป็นผลมาจากพัฒนาการของเมือง จะพบว่ามีระบบต่าง ๆ ที่สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประการดังต่อไปนี้

1) ระบบการผลิตหรือประโยชน์ใช้สอยของเมือง

ในการสร้างผลผลิต การให้บริการ และสร้างความมั่งคั่ง ทั้งทางด้านรูปธรรมและนามธรรมในวิถีชีวิตของมนุษย์ที่อยู่ในเมือง ทำให้เกิดเป็นระบบการผลิตหรือระบบประโยชน์ใช้สอยของเมือง ชุมชนบางแห่งอาจมีประโยชน์ใช้สอยที่มีความหลากหลายต่ำ เช่น ชุมชนทางศาสนา (นครรัฐวาติกัน) หรือชุมชนการผลิตเฉพาะทาง (นิคมอุตสาหกรรม) ในขณะที่ชุมชนหลายแห่งมีประโยชน์ใช้สอยอเนกประการที่สามารถก่อให้เกิดผลผลิต ทั้งทางด้านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ศิลปกรรม การท่องเที่ยว และอื่น ๆ

2) ระบบนิเวศของเมือง

ระบบนิเวศของเมืองเปรียบได้กับ “สุขภาพ” ของเมือง ซึ่งสะท้อนไปสู่สุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจของประชาชนที่อยู่ในเมืองด้วย ระบบนิเวศของเมือง หมายถึง ระบบสภาพแวดล้อมที่อยู่ภายในเมืองไม่ว่าจะเป็นระบบการใช้น้ำ ดิน อากาศ พืชพันธุ์ และสัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่ในเมือง ที่อยู่ร่วมกับประชากรในเมืองอย่างเป็นระบบ ระบบการสาธารณสุขของเมืองจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคุณภาพของระบบนิเวศของเมือง

3) ระบบการเจริญเติบโตของเมือง

ระบบการเจริญเติบโตของเมือง เป็นเรื่องของขนาดของเมือง การขยายตัว และจำนวนประชากร เมืองที่มีความเจริญเติบโตสูงด้วยขนาดใหญ่และประชากรมากมิได้หมายความว่าเมืองนั้นจะมีสุขภาพดี แต่มักพบว่าเมืองยังมีขนาดใหญ่ การรักษาสุขภาพหรือระบบนิเวศที่ดีของเมืองยังมีความยากขึ้น หากประชาชนในเมืองและระบบของเมืองไม่มีความใส่ใจในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุป รูปแบบและพัฒนาการของเมืองอาจมีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งเมืองใหม่ที่เกิดขึ้นหลังการกำเนิดเมืองสมัยเริ่มแรกล้วนแต่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้ออกแบบและตัดสินใจ บางครั้งก็ปล่อยให้ตามยถากรรมไม่ต้องมีรูปแบบ พัฒนาการและระบบใด ๆ เข้ามามีส่วนในการตั้งถิ่นฐาน ที่อาจทำให้เมืองไม่มีความมั่นคงและเสื่อมไปในที่สุด

2.1.3 ความเสื่อมและความยั่งยืนของเมือง

คนสร้างชุมชน หากคนในชุมชนมีชีวิตชีวา ชุมชนก็มีชีวิตชีวาด้วย ชีวิตของเมืองจึงสัมพันธ์กับชีวิตของคนอย่างแน่นแฟ้น เมืองมีวิถีแห่งชีวิตคล้ายคลึงกับคนแต่เมืองสามารถยั่งยืนเป็นอมตะได้เนื่องจากชีวิตของเมืองถูกหล่อเลี้ยงด้วยกิจกรรมของคนจากชั่วอายุคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งอย่างไม่ขาดสาย หากมีความเสื่อมมาสู่สังคมและเมือง จนเป็นเหตุให้เมืองปราศจากผู้คน เมืองนั้นย่อมเป็นเมืองร้างและเสื่อมสูญไปในที่สุด

เหตุที่ทำให้เมืองเสื่อมลงหรือสูญไป อาจจำแนกออกได้เป็น 4 ประการ คือ

1) เหตุทางธรรมชาติ การเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ เช่น แผ่นดินถล่ม พายุ ภูเขาไฟ ระเบิด เป็นเหตุการณ์ธรรมชาติ ที่ผลการทำลายจากภัยพิบัตินั้น อาจครอบคลุมพื้นที่เป็นบางส่วนหรือทั้งหมดของเมือง เมืองที่ได้รับภัยพิบัติอาจได้รับการซ่อมแซม หรือหากภัยพิบัตินั้นรุนแรง อาจจำเป็นต้องย้ายเมือง

2) เหตุจากมนุษย์ มนุษย์ทำให้เมืองเสื่อมหรือสูญไปได้ ทั้งด้วยความตั้งใจและโดยความประมาท เหตุจากความตั้งใจได้แก่ การศึกสงครามที่มีผลทำให้เมืองถูกทำลาย เหตุจากความประมาทได้แก่ การเกิดไฟไหม้ เป็นต้น

ในอดีตที่ผ่านมา ภัยสงครามเป็นสาเหตุสำคัญในการทำให้เมืองสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกทิ้งร้าง ถูกทำลาย หรือสิ้นสูญไปมากที่สุด ดังจะเห็นสภาพของเมืองสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา เมืองศรีสัชนาลัย เมืองพิมาย และเมืองพระนครหลวง (นครวัด) ล้วนแต่ถูกทำลายลงและทิ้งให้ร้างไปด้วยภัยจากสงครามทั้งสิ้น

3) เหตุจากความเสื่อมหรือการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และสาธารณูปโภคสาธารณูปการ

วิถีทางดำเนินชีวิตในแต่ละยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี เมืองในอดีตที่เป็นเมืองปิดล้อมตนเองอยู่ในป้อมปราการ เช่น เมืองในสมัยกลางในทวีปยุโรป เมื่อหมดสมัยสงครามระหว่างเมืองมาสู่ความเป็นอาณาจักรที่เป็นปึกแผ่น และการขยายตัวทางเศรษฐกิจทำให้เมืองป้อมค่ายหมดความจำเป็นจนอาจถูกทิ้งร้าง หากไม่สามารถปรับตัวได้กับโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจแบบใหม่

เมืองที่ไม่มีโอกาสหรือไม่สามารถขนรับระบบสาธารณูปโภค - สาธารณูปการที่ได้รับการพัฒนาขึ้นตามเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อให้ชีวิตประชาชนมีความสะดวกสบายและมีสุขลักษณะดีขึ้น จะทำให้บทบาทของเมืองเหล่านั้นลดความสำคัญลง ผู้คนอาจไม่พอใจอยู่ในเมืองเหล่านั้นอีกต่อไป ประชาชนส่วนใหญ่อาจโยกย้ายออกไป ทำให้เมืองเสื่อมโทรมลง การโยกย้ายอาจเกิดขึ้นในบางส่วนของเมือง หากเมืองนั้นเป็นเมืองขนาดใหญ่ จึงมักเห็นการโยกย้ายชุมชนไปตั้งใกล้ถนน ในพื้นที่ที่มีระบบการขนส่งสะดวก หรือในพื้นที่ที่มีสาธารณูปโภค- สาธารณูปการที่ดีขึ้นกว่าเดิม

4) เหตุจากการขาดการรักษาและจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมือง เมืองต่าง ๆ ของชนเผ่ามาซาในทวีปอเมริกากลาง เสื่อมสูญไปด้วยสาเหตุสำคัญเพราะระบบนิเวศเสื่อมโทรมจากการที่ป่าถูกทำลาย เกิดการไหลเซาะของดิน และทำให้พื้นที่เกษตรกรรมเสื่อมคุณภาพ จนไม่สามารถสร้างผลิตผลเลี้ยงประชากรได้ต่อไป

เมืองใหญ่ต่าง ๆ ในอาณาจักรโรมัน ถูกประณามโดยนักเขียนในสมัยนั้นว่าเป็นเมืองที่แออัดสกปรก เหม็น เสียงดัง น้อฉล และน่ากลัวอันตราย เช่นเดียวกับชุมชนแออัด ที่มักถูกประณามว่าขาดสุขอนามัย เสี่ยงต่อโรคระบาด และอัคคีภัย

ความเสื่อมของเมืองจึงมิได้ขึ้นกับความร่ำรวยหรือการมีรายได้ไม่น้อย แต่ขึ้นอยู่กับ การรักษาและจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมือง การมีประชากรจำนวนมากต้องมีมาตรการในการรักษาและจัดการ

คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องประกอบกับการที่ประชาชนมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ช่วยรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย

เมื่อได้รู้ถึงเหตุแห่งความเสื่อมสูลงของเมือง จึงสามารถจำแนกปัจจัยที่จะทำให้ชุมชนมีชีวิตที่ยั่งยืนได้ดังต่อไปนี้

1. การไม่ขาดแคลนปัจจัยด้านดำรงชีวิต

ปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนในเมืองที่สำคัญคือ อาหาร ที่พักอาศัย สิ่งของเครื่องใช้ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ รวมทั้งการเป็นเมืองการผลิต การพาณิชย์กรรม หรือแหล่งทำงาน เมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ในสิ่งเหล่านี้ ย่อมจะทำให้ประชาชนดำรงชีวิตอยู่ได้ และก่อให้เกิดระบบของเมืองในการสืบชีวิตของเมืองต่อไป และเมื่อกาลเวลาผ่านไป เมืองจะต้องสามารถปรับตัวได้ตามเทคโนโลยีและความต้องการปัจจัยเพื่อการดำรงชีวิตของประชาชนที่เปลี่ยนไปด้วยเมืองจึงจะครองความรุ่งเรืองให้ยั่งยืนได้อีกนาน

หากเมืองใดไม่สามารถผลิตปัจจัยในการดำรงชีวิตได้เอง ต้องมีความสามารถทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือการศาสนา ที่จะไม่ทำให้ประชาชนที่อยู่ในเมืองขาดแคลนปัจจัยในการดำเนินชีวิต ก็จะทำให้ชีวิตของเมืองยืนยาวได้เช่นกัน

2. การปราศจากเหตุบั่นทอนสภาพแวดล้อมและคุณภาพสิ่งแวดล้อม

หากเหตุบั่นทอนสภาพแวดล้อมของเมืองได้รับการกำจัดขัดขวาง เช่น การที่มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี คือ มีอากาศบริสุทธิ์ น้ำที่สะอาดและพอเพียง สุขอนามัยที่ดี ทิวทัศน์ที่งดงาม สภาพทางสังคมวัฒนธรรมที่ดี และปราศจากความแออัด โดยมีพื้นที่สีเขียว และพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางสังคม กีฬา และวัฒนธรรมเพื่อผดุงสุขภาพกายและจิตของประชาชนที่พอเพียง ย่อมจะมีผลโดยตรงต่อสุขภาพและความยั่งยืนของเมืองโดยตรง

3. ความมีเสถียรภาพทางการเมือง

เมืองที่มีความมั่นคงด้านการเมืองการปกครอง โดยปราศจากศัตรูทางการเมืองและการปกครอง หรือมีความเข้มแข็งที่ศัตรูไม่สามารถทำอันตรายได้ ย่อมทำให้เมืองนั้นมีอายุยืนยาว ความมีอายุยืนยาวของเมืองพระนครหลวง (นครวัด) เมืองสุโขทัย หรือเมืองอยุธยา ล้วนแต่จบลงด้วยการพ่ายแพ้ในสงครามแก่ศัตรูเนื่องมาจากความเข้มแข็งด้านการเมืองและการปกครองถดถอยลง

4. ความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

เมืองที่มีความเป็นหนึ่งในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านทางเศรษฐกิจย่อมก่อให้เกิดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง อำนาจทางเศรษฐกิจจะยังผลให้เมืองเกิดความเจริญรุ่งเรืองโดยตรง แต่จะยั่งยืนเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของเมืองนั้น

5. ถูกหล่อเลี้ยงด้วยความเชื่อทางศาสนาหรือมีคุณค่าเป็นเมืองสัญลักษณ์

เมืองสำคัญทางศาสนา หรือเมืองที่ได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าอย่างสูง เช่น เป็นแหล่งมรดกโลก ทำให้เกิดมาตรการอนุรักษ์ให้เมืองเหล่านั้นดำรงอยู่สืบไป อย่างไรก็ตาม เมืองที่ดำรงอยู่ในเชิงอนุรักษ์นั้น อาจประสบกับปัญหาการดำรงอยู่อย่างฝ่าฝืนวิถีชีวิตของเมืองปกติ คือ แทนที่เมืองจะมีพัฒนาการไปตามกลไกการเปลี่ยนแปลงเมืองตามกาลเวลาและตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม กลับต้องมาถูกจำกัดในเรื่องการเปลี่ยนแปลง แต่สิ่งนี้เองที่ทำให้เมืองสัญลักษณ์เหล่านี้คงอยู่สืบไปอย่างเป็นอมตะ

ประชาชนในเมืองล้วนย่อมมุ่งหวังให้เมืองของตนมีอายุยืนยาวหรือเป็นอมตะเพื่อให้ลูกหลานของเขาได้ดำรงชีวิตอย่างสมบูรณ์พูนสุข และสืบทอดอารยธรรมต่อไปนานแสนนานการดำรงอยู่ของเมืองเป็นการรักษาคุณภาพของปัจจัยให้เมืองเป็นอมตะ ซึ่งเป็นเรื่องของความพยายามทั้งจากฝ่ายปกครองและประชาชนว่าจะมีความเข้าใจในเมืองของตน และจะร่วมมือกันคิดหวังให้เมืองของเขาเป็นเช่นไรและอย่างไร ซึ่งย่อมไม่พ้นปัจจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

กล่าวโดยสรุป สาเหตุที่ทำให้เมืองเสื่อมก็น่าจะมาจากสาเหตุทางธรรมชาติ มนุษย์ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและขาดการดูแลรักษาและจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมืองส่วน การที่จะทำให้เมืองมีความยั่งยืนนั้น สืบเนื่องจากความสมบูรณ์ทางด้านกายภาพ และชีวภาพ และปัจจัย 4 รวมทั้งคุณลักษณะเฉพาะที่เกิดจากความเชื่อที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญของแต่ละชุมชน

2.2 ทฤษฎีแหล่งกลาง

ทฤษฎีแหล่งกลาง (Central theory) เป็นทฤษฎีปทัสฐาน (normative theory) อย่างบริสุทธิ์ โดยทั่วไปอธิบายถึงขนาด จำนวน และช่วงห่างของแหล่งตั้งถิ่นฐานมนุษย์ รวมทั้งการกระจายของระบบเมืองและหน้าที่ของแหล่งตั้งถิ่นฐานเหล่านั้น โดยมีความเชื่อว่าจะต้องมีระเบียบรองรับลักษณะการกระจาย (ฉัตรชัย พงษ์ประยูร : 2536 น.76)

ใน ค.ศ. 1933 คริสตัลเลอร์ (Christaller) นักวิชาการชาวเยอรมนีได้นำเสนอทฤษฎีแหล่งกลาง (Central Place Theory) ขึ้น ซึ่งเป็นทฤษฎีแรกๆ ที่อธิบายเกี่ยวกับการเติบโตของเมือง ตลอดจนหน้าที่ของเมืองและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ในเมือง โดยเขาได้ตั้งคำถามว่าอะไรเป็นตัวกำหนดจำนวนขนาดทางการกระจายตัวของเมือง โดยสรุปออกเป็น 3 ประเด็นที่สำคัญ ๆ คือ

1. การเจริญเติบโตของเมืองเกิดขึ้นเพราะชุมชนเมืองบริเวณนั้นสามารถผลิตสินค้าและบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักการผลิตตามความชำนาญเฉพาะอย่าง (specialization)

กิจกรรมการผลิตเหล่านี้ประกอบไปด้วย การค้าและการบริการทุกประเภทเพื่อทำหน้าที่บริการแก่ชุมชนในเมืองและพื้นที่รอบ ๆ ตัวเมือง (hinterland) อัตราความเจริญเติบโตของเมืองจะมีมากหรือน้อยเท่าใดขึ้นอยู่กับ

ก. ขนาดของตลาด (หรือขนาดของอุปสงค์)

ข. ขนาดของพื้นที่ที่บริการ

2. หน้าที่หลักของเมือง เป็นศูนย์กลางของภาค เมืองไม่ได้เป็นศูนย์กลางให้บริหารการแก่ชุมชนในเมืองเท่านั้นแต่ทำให้บริการพื้นที่รอบ ๆ ของตัวเมืองด้วย (hinterland) แต่เนื่องจากเมืองมีขนาดไม่เท่ากัน อาณาเขตบริเวณรอบตัวเมืองก็ไม่เท่ากัน คริสตัลเลอร์เลือกใช้คำว่า “แหล่งกลาง” (Central Place) แทนที่คำว่า “เมือง” เพื่อป้องกันการซ้ำซ้อน เพราะคำว่าแหล่งกลาง หมายถึง แหล่งตั้งถิ่นฐานในระดับชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในด้านการค้าและบริการแก่ประชกรนั้นเมืองนั้นรวมทั้งลูกค้าที่กระจายอยู่รอบเขตตลาดหรืออิทธิพลของชุมชนนั้นด้วย แหล่งกลางจึงมีหลายขนาดเนื่องจากประชกร ลูกค้า และสินค้าในแต่ละแหล่งกลางมีขนาดต่าง ๆ กัน ซึ่งเรียงตามลำดับชั้นของความสำคัญของแหล่งกลาง (hierarchy) ต่างกัน กล่าวคือ แหล่งกลางที่จัดลำดับอยู่ในลำดับชั้นของความสำคัญสูงจะมีประชกรของเมืองมากหรือมีลูกค้า สินค้า และเขตตลาดมากกว่าแหล่งกลางที่มีลำดับชั้นต่ำกว่า

3. ปัจจัยสำคัญที่มีผลให้เมืองเจริญเติบโตเนื่องจากสินค้าและบริการที่ผลิตในเมืองมักจะมีค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้สูง พื้นที่ที่มีระดับรายได้ต่อหัวสูงโดยทั่วไปมักจะมีค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้สูงกว่าพื้นที่ที่มีระดับรายได้ต่อหัวต่ำกว่า การขยายตัวของระดับรายได้ของบุคคลย่อมมีผลต่อความต้องการซื้อสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันการขยายตัวของสินค้าเหล่านี้ในเมืองจึงทำให้รายได้ของประชกรในเมืองสูงขึ้นกว่าพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะในเขตชนบท นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่สำคัญคือ

1) ความต้องการขั้นต่ำ (demand threshold) คือระดับการขายขั้นต่ำที่ทำให้ผู้ผลิตพอมีกำไรปกติ

2) ขนาดตลาดของสินค้าแต่ละชนิด ถูกกำหนดโดยค่าขนส่งเป็นสำคัญ การปรับปรุงระบบขนส่งและเทคโนโลยี การขนส่งในเมืองมีผลทำให้ต้นทุนการผลิตโดยรวมถูกลง ในขณะเดียวกันเมื่อมีต้นทุนการผลิตต่อหน่วยลดลงจากการประหยัดต่อขนาดย่อมมีผลให้ต้นทุนการผลิตโดยรวมถูกลงด้วย เมื่อต้นทุนการผลิตถูกลงทำให้กำไรต่อหน่วยสูงขึ้นจึงเป็นแรงจูงใจทำให้ผู้ประกอบการขยายการประกอบธุรกิจในเมืองเพิ่มขึ้น เมืองจึงขยายตัว และยิ่งเมืองขยายตัวมากขึ้น

เท่าใด กิจกรรมทางเศรษฐกิจจะมีความหลากหลาย รวมถึงเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความรู้และความชำนาญเพิ่มมากขึ้น

การเติบโตของเมืองย่อมเป็นไปตามทฤษฎีแหล่งกลาง ข้อเสนอฐานมีต่อไปนี้

(1) ลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน มีลักษณะทางกายภาพเหมือนกันหมด โดยที่กำหนดให้ที่ดินเป็นที่ราบติดต่อกัน ซึ่งมิให้มีอุปสรรคในการขนส่ง หรือมีข้อได้เปรียบและเสียเปรียบระหว่างพื้นที่

(2) ประชากรจะต้องมีการกระจายตัวอย่างสม่ำเสมอ หรือมีความหนาแน่นเท่ากันทุกแห่ง

(3) อำนาจซื้อของประชาชนมีเท่ากันมาก หรือมีรายได้และอุปสงค์ต่อสินค้าและบริการเท่ากัน

(4) การเดินทางของประชากรสามารถเดินทางสามารถกระทำได้ทุกทิศและได้รับความสะดวกเท่ากัน

(5) การเดินทางของประชากรเพื่อไปซื้อสินค้าและบริการจะเข้าไปยังแหล่งกลางที่ใกล้ที่สุด

(6) ขนาดของแหล่งกลางหรือเมืองสามารถแบ่งตามลำดับชั้นได้เป็นตามลำดับคือ กลุ่มบ้าน หมู่บ้าน เมืองเล็ก และเมืองใหญ่

(7) ผู้ประกอบการธุรกิจต้องการแสวงหากำไรสูงสุดจึงต้องพยายามทำให้เขตตลาดขยายไกลออกไปมากที่สุดและต้องอยู่ห่างจากคู่แข่งให้มากที่สุดเพื่อให้เขตตลาดกว้าง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช : 2549 น. 16 - 17)

จะเห็นได้ว่า การก่อตัวหรือการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนั้นเป็นแนวคิด (Concept) ที่กว้างขวางสามารถวิเคราะห์ทั้งในเชิงกายภาพและในเชิงนามธรรม การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สืบเนื่องมาจากปฏิกิริยาของสิ่งแวดล้อมที่เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดาในปี พ.ศ. 2519 ทำให้เกิดการตื่นตัวและตระหนักถึงสภาพการขยายตัวของประชากรในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทอย่างรวดเร็ว เมื่อพิจารณาจากทฤษฎีแหล่งกลางแล้วจะเห็นว่า การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์หมายถึง สิ่งที่เป็นทั้งหมดของชุมชนมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนในระดับเมืองใหญ่ เมืองเล็ก หรือในระดับหมู่บ้าน ต่างประกอบไปด้วยความเป็นสังคม วัตถุประสงค์ การจัดตั้งและรวมกลุ่มกิจกรรม จิตวิญญาณ ตลอดจนองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่คอยค้ำจุนสังคมนั้นไว้ ซึ่งสายใยของชุมชนจะประกอบด้วย ปัจจัยทางกายภาพและการให้บริการ และการสนับสนุนทางวัตถุ ดังนั้นสิ่งที่ประกอบทางกายภาพได้แก่

1. ที่อยู่อาศัย (Shelter) เป็นโครงสร้างเบื้องต้นที่อาจมีความแตกต่างกันในเชิงกายภาพ หรือขนาดแต่จะมีความเป็นส่วนตัวและสามารถปกป้องภัยจากส่วนอื่น ๆ ในชุมชนได้

2. โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) เป็นโครงข่ายที่ซับซ้อนที่ออกแบบมาเพื่อการนำส่งหรือติดต่อระหว่างที่อยู่อาศัย ระหว่างบุคคล ในเรื่องของสินค้า พลังงาน และข่าวสาร

3. การบริการ (Services) เป็นเรื่องของความต้องการของคนในชุมชนในการเติมเต็มในหน้าที่ให้กับสังคม เช่น ในเรื่องของการศึกษา การสาธารณสุข การวัฒนธรรม การสวัสดิการ การนันทนาการ และการเจริญพันธุ์

กล่าวโดยสรุป การศึกษาทฤษฎีแหล่งกลางเป็นการสร้างความเข้าใจต่อลักษณะบริสุทธิ์โดยทั่วไปของพื้นที่ความเจริญเติบโตของชุมชน จำนวน ขนาด และช่วงเวลาของแหล่งตั้งถิ่นฐานของมนุษย์และเป็นการบ่งบอกถึงความสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตเนื่องจากกลไกการผลิตและการค้าในแต่ละพื้นที่ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ประชากร อำนาจซื้อของประชากร การคมนาคม หาข้อปัจจัยการค้ารังสีได้ง่ายดาย มีการแบ่งตามลำดับชั้นของเมืองได้อย่างชัดเจน ทั้งที่อยู่อาศัย โครงสร้างพื้นฐาน

2.3 โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

จากรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน มีการรวมตัวกันตามลักษณะการอยู่ร่วมกันด้วยมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ที่เหมือนกันจากจุดเล็ก ๆ ของการรวมตัว การก่อกำเนิดชุมชนจนกลายเป็นโครงสร้างทางสังคม ซึ่งโครงสร้างทางสังคมของชุมชน (Social Structure of Community) ชุมชนมีโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญ 2 ส่วน คือ

1. องค์กรทางสังคมในชุมชน (Social Organization) เป็นกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมของสมาชิกในชุมชน (Process of Social Organization) และกลุ่มสมาชิกของชุมชนที่ได้จัดระเบียบทางสังคมแล้ว (Organized Group) โดยลักษณะของการจัดกระบวนการออกเป็น 2 ประเภทคือ

1) กระบวนการจัดระเบียบทางสังคมของสมาชิกในชุมชน เป็นทั้งการสร้างและการสอนระเบียบของสังคมให้กับสมาชิกในชุมชน โดยการสร้างความเชื่อ (Belief) ความรู้ (Wisdom) ค่านิยม (Value) อุดมการณ์ (Ideology) บรรทัดฐาน (Norms) คุณธรรม (Virtue) การกำหนดสถานภาพ (Status) และบทบาท (Role) ผ่านการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) หรือการฝึกอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม เพื่อให้สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบทางสังคมและสถานภาพบทบาทที่ดำรงอยู่

2) กลุ่มสมาชิกของชุมชนที่ได้จัดระเบียบทางสังคมแล้ว เป็นกลุ่มสมาชิกที่ได้ผ่านกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมในข้อ 1) กลุ่มคนเหล่านี้มีหลายขนาดตามจำนวนของสมาชิก มี

ความซับซ้อนของโครงสร้างแตกต่างกัน แต่มีองค์ประกอบพื้นฐานร่วมกัน คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบแผนพฤติกรรม (Pattern of Behavior) และภาระหน้าที่ (Function) เช่น กลุ่มสังคม (Social Group) ครอบครัว (Family) สมาคมหรือสหจร (Assocation) ชั้น (Class)

2. สถาบันทางสังคมในชุมชน (Social Institution) เป็นแบบอย่างในการคิดของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ คุณธรรม และแบบอย่างในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ของสมาชิก ได้แก่บรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งมีความจำเป็นในการดำรงอยู่ของชุมชนและชุมชนได้สร้างสรรค์ สะสม ถ่ายทอดสืบต่อกันมา สถาบันทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ตำแหน่งทางสังคม (Social Position) ของบุคคล ซึ่งแตกต่างกันออกไป ภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคคล ซึ่งเป็นไปตามสถานภาพและบทบาทที่บุคคลดำรงตำแหน่ง แบบแผนพฤติกรรมหรือกรอบมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติของบุคคลและองค์วัตถุ (Material Component) คือ ส่วนที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม มองเห็นได้และจับต้องได้ สถาบันทางสังคมในชุมชนที่สำคัญมีหลายสถาบัน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันทางการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันศิลปะและนันทนาการ สถาบันภาษาและการสื่อสาร สถาบันการคมนาคมขนส่ง สถาบันอนามัย และสาธารณสุข สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น องค์การทางสังคมกับสถาบันทางสังคม เป็นโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญของชุมชน และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมาก สถาบันทางสังคมต่าง ๆ จึงมีลักษณะเป็นองค์การทางสังคมองค์การหนึ่งด้วย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ : 2526 น. 8 - 11)

กล่าวโดยสรุป การรวมตัวกันของกลุ่มชนโดยมีวัตถุประสงค์ของการดำรงชีพแบบเดียวกันมีการจัดระบบ ระเบียบ กระบวนการทางสังคม ทั้งแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ บรรทัดฐาน คุณธรรม สถานภาพ บทบาท และการขัดเกลาทางสังคม สถาบันทางสังคมจึงเป็นโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญของชุมชน

2.4 ประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร

การก่อตั้งชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครในสมัยรัตนโกสินทร์ มีผลพวงมาจากการควบคุมกำลังคนมีปัญหา อีกทั้งปัญหาที่ประเทศตะวันตกเข้ามาคุกคามและข่มขู่ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งในสมัยนั้นพระมหากษัตริย์ไม่สามารถควบคุมหรือเข้าไปแทรกแซงความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายระดับต่ำกว่าหรือระดับไพร่ได้ ยังมีไพร่ที่หลบหนีด้วยวิธีการต่าง ๆ ฉะนั้นการหลั่งไหลเข้ามาของคนจีนจึงช่วยผ่อนคลายปัญหาเรื่องการขาดแคลนกำลังคนไปได้ เพราะแรงงานจีนทำงานได้อย่างรวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายมากเกินไป

ความพยายามรักษาระบบไพร่ให้คงไว้ในสมัยรัตนโกสินทร์โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลง กฎเกณฑ์บางประการ ยังไม่สามารถจัดหาวิธีการควบคุม และจัดสรรกำลังคนอย่างมีประสิทธิภาพได้ เพราะการผ่อนคลายนโยบายกฏเกณฑ์มีผลให้เกิดความสับสนในทางปฏิบัติ ด้วยเหตุที่ขาดระเบียบสำหรับ ยึดถือ เปิดโอกาสให้เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวง และกดขี่ข่มเหงเลก ในขณะที่เดียวกันก็มีคนจำนวนไม่ น้อยสามารถหลบเลี่ยงการเกณฑ์ราชการได้โดยวิธีหนึ่งวิธีใดเสมอ ดังปรากฏในรายงานจากเมือง กาญจนบุรี เมื่อ พ.ศ. 2412 ว่า พบคนมีเลกที่ข้อมือขวาถึง 400 คนเศษ มาหลบตั้งถิ่นฐานอยู่ในป่า เป็นต้น (อัญชลี สุสาขันธ์ : 2545 น.161)

ประเทศตะวันตกก็ต่างพากันวิพากษ์วิจารณ์และเป็นเหตุทำการพิพาทถึงวิธีการควบคุมไพร่ใน สังคมไทยว่าเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลทำให้ประเทศสยามต้องปรับวิธีการอยู่เสมอเพื่อลด ข้อพิพาทกับประเทศตะวันตก

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นสภาวะเศรษฐกิจเป็นแบบยังชีพ การค้าขายมีในวงแคบมักเป็นการ แลกเปลี่ยนสิ่งของกัน เช่น ชวนาแถบอยุธยานำข้าวที่เหลือบริโภคมมาแลกเปลี่ยนจากหัวเมืองชาวทะเล ตามอัตราข้าว 1 หน่วยต่อเกลือ 3-4 หน่วย แม้ว่าการค้าสำเภาก็อยู่ภายในวงแคบ เพราะ เป็นการค้าผูกขาด สำหรับข้าวนั้นมีการขยายการเพาะปลูกเพื่อการค้ามากขึ้น กล่าวคือ มีการเปิดที่นา ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ระยะนี้มีการขุดคลองหลายสายโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้า และเปิดที่นาใหม่ไปพร้อมกัน เช่น การขุดคลองเปรมประชากรใน พ.ศ. 2412 ลัดเส้นทางจากอยุธยา มากรุงเทพฯ และเปิดที่นาใหม่ เข้าไปในเขตป่าที่ขาดตลาดส่งน้ำกับมีภัยจากช้างป่าทำให้คนไม่กล้า บุกเบิกทำนา ส่วนการขุดคลองนครเนื่องเขตเมื่อ พ.ศ. 2420 ก็สามารถเปิดที่สองข้างคลองเป็นที่นา ใหม่ได้

ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ คือ ที่ดินกับแรงงานก็มีค่าและเป็นที่ต้องการที่ดินซึ่งอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การปลูกข้าว เป็นสิ่งที่มีราคาขึ้นมา จึงต้องมีการวางแผนในการรับรองที่ดินเพื่อมิให้เจ้านับ กับขุนนางจับจองที่ดินไว้มากเกินไปจนถึงจนมีที่ดินรกร้างว่างเปล่ามิได้ใช้ทำประโยชน์ แรงงานทำการ ผลิตนั้นมาจากไพร่กับทาสทั้งที่ทำนาของตัวเอง และทำนาบนที่ดินของมูลนาย บางครั้งการกู้หนี้ยืมสิน ก็จะทำสัญญาให้ลูกหนี้ส่งข้าวมาใช้คืนแทนเงิน โดยมีราคาให้ต่ำกว่าราคาตามท้องตลาด จนต้องมี กฎหมายมากำหนดให้การใช้หนี้ด้วยข้าวนี้ต้องกำหนดราคาในท้องตลาด

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเห็นได้จากมีการอพยพแบบถาวรมี ประโยชน์ในการเปิดที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น หรือตั้งชุมชนใหม่ ในขณะที่อพยพแบบชั่วคราวสร้างปัญหา ให้ระบบไพร่ เพราะเป็นแรงงานเข้ามารับจ้างทำงาน ทำนาตามเมืองที่ต้องการแรงงาน ทำให้มูลนาย ตามเกณฑ์ราชการได้ยาก ด้วยเหตุที่เลกมิได้อยู่ในภูมิลาเนา ตัวอย่างที่เห็นชัดคือ การอพยพของ

แรงงานอีสานมารับจ้างชั่วคราวในเขตที่ราบภาคกลาง คนเหล่านี้เป็นเลกสังกัดต่างกรมกอง ซึ่งเสียเงินค่าราชการในอัตราไม่เท่ากัน เพราะฉะนั้น จึงทำได้ลำบาก ลับสน และมีปัญหาเงินคั่งค้างเสมอ ยิ่งถ้าเป็นการอพยพแบบทำงานเร่ร่อนไปเรื่อย ๆ ก็เป็นการสร้างปัญหาให้ระบบไพร่มากขึ้น การขยายตัวของการผลิตข้าวจึงมีส่วนสร้างปัญหาให้ระบบไพร่และทำให้ระบบเช่นนี้ต้องเปลี่ยนไปตามสภาวะการเคลื่อนไหวของเศรษฐกิจ (อัญชลี สุสายัณห์ : 2545 น.166-170)

2.4.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่

การศึกษาการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ของชุมชนโดยผู้ศึกษาวิจัยได้สุ่มตัวอย่างเป็นเขตการศึกษาคือเขตหลักสี่ และเขตบางขุนเทียน และเป็นการศึกษาสภาพทั่วไปของทั้ง 2 เขต โดยกำหนดการศึกษาประวัติความเป็นมา การตั้งถิ่นฐานและวิวัฒนาการ ตลอดจนความสำคัญของชุมชน การศึกษาสภาพปัจจุบันของชุมชนครอบคลุมเนื้อหาทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ทางด้านกายภาพจะทำการศึกษาลักษณะภูมิศาสตร์ โครงสร้างชุมชน การใช้ที่ดิน อาคาร และสิ่งก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐาน ส่วนทางสังคม จะเป็นการศึกษาลักษณะและโครงสร้างประชากรโดยแบ่งออกเป็น 2 เขตพื้นที่การศึกษา คือ ชุมชนเขตหลักสี่ ชุมชนเขตบางขุนเทียน

1) ชุมชนเขตหลักสี่

เขตหลักสี่เป็นเขตพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์รถไฟ และกบฏวระเดชที่เกิดขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2476 เป็นระยะเวลา 73 ปี สภาพทั่วไปของเขตหลักสี่ขึ้นอยู่กับเขตบางเขน (เดิม) ซึ่งสมัยก่อนจะเรียกกันจนติดปากของชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ ว่า คนหรือชาว “บางเขน” ทู่งบางเขนเมื่อก่อนจะเกิดเป็นชุมชนถาวร ยังเป็นแหล่งห่างไกลความเจริญ มีสภาพเป็นป่า เต็มไปด้วยสัตว์ร้ายนานาชนิดทั้งโจลงช้าง เสือ กวาง บ่างชะนี ฯลฯ เป็นที่หวาดเกรงแก่ราษฎร จนไม่มีใครกล้าไปทำมาหากิน บ้านเรือนผู้คนก็มีอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน ที่ดินแถบนี้จึงมีราคาถูกมากหาได้ง่ายจนมีคำเปรียบเทียบกับพวกนักดื่มสุราว่า “ให้เอาที่ดินมาแลกเหล้ากิน”

บางเขนเป็นชุมชนพักอาศัยชานเมืองดั้งเดิมทางด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร มีอายุประมาณ 136 ปีมาแล้ว เดิมเป็นชุมชนชนบทที่ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายเป็นแนวยาวตามลำคลองธรรมชาติ เช่น คลองบางเขน บางบัว ลาดยาว หลุมไผ่ ลำผักชี ออเงิน ฯลฯ เนื่องจากการคมนาคมขนส่งในสมัยนั้นต้องอาศัยเส้นทางสัญจรทางน้ำเป็นหลัก

ในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองเปรมประชากร โดยให้สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้อำนวยการ เจ้าพระยา

สุวรรณย์ไวยวัฒน์ที่พระสมุหพระกลาโหมเป็นแม่กอง พระชนนารวินิจฉัยเป็นผู้ปักหมากรูด ว่าจ้างช่าง
ชาวจีนขุดคลอง ในปีพ.ศ. 2413 ใช้เวลาขุด 2 ปี จึงเสร็จ นับเป็นคลองแรกที่สุด ในสมัยรัชกาลที่ 5
คลองเปรมประชากรเป็นคลองที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา คลองบางเขน และคลองอื่น ๆ การขุด
คลองเริ่มจากคลองผดุงกรุงเกษม ช่วงหน้าวัดโสมนัสวิหารผ่านบางซื่อ บางเขน ไปปทุมธานี ถึง
ตำบลเกาะใหญ่ แขวงกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นระยะทาง 1271 เส้น 3 ตารางวา

การขุดคลองนี้ก็เพื่อย่นระยะทางการเดินเรือขึ้นล่องระหว่างอยุธยากับกรุงเทพฯ และเพื่อเป็น
การขยายพื้นที่เพาะปลูกให้ขยายออกไป

หลังจากขุดคลองเปรมประชากรแล้วทำให้บริเวณทุ่งบางเขนกลายเป็นแหล่งทำมาหากิน
ด้วยมีน้ำบริบูรณ์ ราษฎรจากต่างถิ่นเข้ามาหักร้างถางพงจับจองที่ดิน จนหมดสภาพป่ากลายเป็นทุ่งนา
ในที่สุด (ปราณี กล้าส้ม : 2545 น.216)

การสร้างทางรถไฟสายเหนือและสายตะวันออกเฉียงเหนือผ่านบริเวณท้องที่บางเขนการสัญจร
ไปมาสะดวกประชากรอพยพมาตั้งถิ่นฐานหนาแน่นขึ้น ในปี พ.ศ. 2440 ชุมชนบางเขนได้รับการยก
ฐานะการปกครองขึ้นเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพระนคร ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่ริมคลองเปรม
ประชากรตัดกับคลองบางเขน บริเวณใกล้วัดเทวสุนทร ในท้องที่แขวงบางเขน เขตหลักสี่ ในปัจจุบัน
นายอำเภอคนแรกคือ หลวงธรรณีบาล

ในเขตบางเขนเป็นเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร มีบ้านเรือนอยู่เบาบางกระจัดกระจายอยู่ไม่มี
ที่สำหรับปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาตามความเชื่อของตน เมื่อชาวบ้านทราบข่าวถึงการที่มีพระพุทธรูป
หนึ่งมาปักกรดในบริเวณที่ตั้งของวัด นามของท่านว่า อาจารย์เริ่ม เป็นพระมอญ ปฏิบัติเคร่งในศิลา
จารวัตร มีวิชาคาถาอาคมขลังในอดีตบริเวณใกล้ ๆ วัดมีบ้านจำนวนไม่มากนัก ส่วนมากเป็นพวก
มอญอพยพ มีเรื่องเล่ากันต่อ ๆ มาว่า เมื่อท่านปักกรดเพื่อปฏิบัติธรรมในถิ่นนี้ ปรากฏว่าบรรดา
ชาวบ้านที่เป็นชาวพุทธเชื่อสายรามัญ และไม่ใช่อรามัญ ต่างพากันตักบาตรทำบุญ และศรัทธาในจริย
วัตรของหลวงพ่อดีจึงต้องการให้หลวงพ่อยุ่ยาวนาน ๆ จึงคิดสร้างวัดขึ้นเพื่อจะได้นิมนต์หลวงพ่อยู่เป็นเจ้า
อาวาส

ในที่สุดหลวงพ่อก็เริ่มจึงช่วยให้ชาวบ้านสมความปรารถนา จัดสร้างสำนักสงฆ์ขึ้นในราวปี
พ.ศ. 2421

พื้นที่วัดดั้งเดิมเป็นที่สวนเนื้อที่ทั้งหมด 12 ไร่ ต่อมาได้ขยายเนื้อที่เพิ่มมากขึ้นอีก
เมื่อวัดได้จัดตั้งขึ้นเรียบร้อยแล้วก็เรียกนามวัดว่า “วัดหลวงพ่อดี” ยังไม่มีชื่อเป็นทางการ สำหรับ
นามวัดหลักสี่นี้ได้ทราบมาว่าตั้งขึ้นตามสถานที่ตั้งของวัดซึ่งอยู่ใกล้คลองหลักสี่ จึงได้เปลี่ยนนามวัด

หลวงพ่อก็เริ่มเป็นวัดคลองหลักสี่ ต่อมาจึงได้ตัดคำว่า “คลอง” ออกเพื่อให้สั้นกะทัดรัด จึงเปลี่ยนนามวัดว่า “วัดหลักสี่” มาจนถึงปัจจุบัน

โดยข้อสันนิษฐานอาจารย์เริ่มวัดหลักสี่กับอาจารย์เริ่มที่สร้างวัดสายไหม แต่หลักฐานไม่ชัดเจนว่าเป็นคนเดียวกันหรือไม่ ท่านอาจารย์เริ่มวัดสายไหมอดีตเคยเป็นเจ้าของวัดโบสถ์ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี จึงน่าจะเชื่อได้ว่าเป็นหลวงพ่อก็คือเดียวกันเพราะ (ทองคำ มหาสารินันท์ : 2548 น.1-2)

1. เป็นพระมอญ
2. สร้างวัดในถิ่นพวกรมอญ
3. ท่านเป็นพระธุดงค์ จึงธุดงค์ไปครั้นเมื่อพอใจในถิ่นฐานใดก็อาจจะแวะช่วยสร้างวัดเพื่อให้ชาวบ้านสมความปรารถนาประวัติความเป็นมาของเขตหลักสี่

ประวัติความเป็นมาของเขตหลักสี่

สำนักงานเขตหลักสี่ จัดตั้งขึ้นโดยประกาศกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2540 โดยแบ่งพื้นที่เขตออกจากเขตดอนเมือง จำนวน 2 แขวง ประกอบด้วย แขวงทุ่งสองห้อง และแขวงตลาดบางเขน มีเนื้อที่ประมาณ 25.06 ตารางกิโลเมตร เปิดบริการตั้งแต่วันที่ 21 พ.ย. 2540

เหตุที่มีการตั้งชื่อสำนักงานเขตใหม่ว่า “สำนักงานเขตหลักสี่” นั้น เป็นการตั้งโดยมีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชน ผู้บริหารโรงเรียนทุกโรงเรียนในพื้นที่เขตดอนเมือง (เดิม) สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภาเขตได้ข้อสรุปดังนี้

1. สมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการสร้างทางรถไฟแห่งแรกของประเทศไทยจากสถานีรถไฟกรุงเทพฯ (หัวลำโพง) ไปยังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและได้มีการกำหนดระยะทางโดยรถไฟสามเสน หลักสอง สถานีรถไฟบางซื่อ หลักสาม สถานีรถไฟบางเขน หลักสี่ คือบริเวณสถานีรถไฟหลักสี่ในปัจจุบัน หลักห้าคือสถานีรถไฟดอนเมือง หลักหกเป็นเขตแบ่งจังหวัดปทุมธานีกับกรุงเทพมหานคร ดังนั้น หลักสี่ จึงเป็นชุมทางรถไฟแห่งหนึ่งของทางรถไฟสายแรกในประเทศไทย

2. ในพื้นที่เขตหลักสี่มีวัดหลักสี่ ซึ่งเป็นพระอารามหลวง เป็นวัดที่สำคัญและมีประวัติความเป็นมาที่ดี สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2421 สมควรได้รับการยกย่อง และเป็นวัดเดียวที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตหลักสี่

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงได้มีความเห็นพ้องต้องกันให้ตั้งชื่อสำนักงานเขตใหม่ว่า “สำนักงานเขตหลักสี่”

ที่ตั้ง

สำนักงานเขตหลักสี่ ตั้งอยู่ที่ 999 ซอยแจ้งวัฒนะ 10 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	เขตดอนเมือง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	เขตบางเขน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	เขตจตุจักร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอเมืองและอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

แนวเขตการปกครองของเขตหลักสี่

ทิศเหนือ เริ่มต้นจากจุดบรรจบระหว่างแนวเขตคลองประปาฝั่งตะวันตกกับคลองไผ่เขียวฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออกตามคลองไผ่เขียวฝั่งเหนือ ถึงคลองเปรมประชากรฝั่งตะวันออกไปทางทิศใต้ตามคลองเปรมประชากรฝั่งตะวันออก ถึงคลองวัดหลักสี่ ฝั่งเหนือไปทางทิศตะวันออกตามคลองวัดหลักสี่ฝั่งเหนือ ถึงคลองถนน (คลองสอง) ฝั่งตะวันออก

ทิศตะวันออก เริ่มต้นจากจุดบรรจบระหว่างคลองวัดหลักสี่ที่ฝั่งเหนือกับคลองถนน (คลองสอง) ฝั่งตะวันออก ไปทางทิศใต้ตามคลองถนน (คลองสอง) ฝั่งตะวันออกถึงคลองบางเขน ฝั่งเหนือ

ทิศใต้ เริ่มต้นจากจุดบรรจบระหว่างคลองถนน (คลองสอง) ฝั่งตะวันออกกับคลองบางเขนฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันตกตามคลองบางเขนฝั่งเหนือบรรจบคลองลาดยาวฝั่งเหนือไปทางทิศตะวันตกตามแนวคลองลาดยาวฝั่งเหนือ ถึงแนวเขตคลองประปาฝั่งตะวันตก (เอกสารสำนักงานเขตหลักสี่ : 2548)

2) เขตบางขุนเทียน

ประวัติศาสตร์เขตบางขุนเทียน

ชุมชนแรกเริ่มของธนบุรี หรือที่รู้จักกันในชื่อ “บางกอก” แต่เดิมนั้นเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ตั้งขนานไปกับลำน้ำเจ้าพระยาเดิม ตั้งแต่ปากน้ำเจ้าพระยาขึ้นมาถึงคลองบางกอก เมื่อมีการขุดคลองลัดบางกอกขึ้นในสมัยสมเด็จพระชัยราชาธิราช “บางกอก” จึงแบ่งออกเป็นสองฝั่ง บางกอกฝั่งซ้ายกลายเป็นธนบุรี ส่วนบางกอกฝั่งขวาก็กลายเป็นกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน

ที่มาของคำว่า “บางขุนเทียน”

อดีต “บางขุนเทียน” ยังไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนในยุคแรก แต่ชื่อ “บางขุนเทียน” นั้นปรากฏขึ้นครั้งแรกในโคลง “นิราศนรินทร์” ในสมัยรัชกาลที่ 2 ว่า

“บางขุนเทียนถิ่นบ้าน	นานมี
เทียนว่าเทียนแสงสี	สว่างเหย้า
เย็นยามพระสุริยสี	ลาโลก ลงแม่
เทียนแม่จัดจกเข้า	สู่ห้องหาใคร”

ส่วนชื่อ “บางขุนเทียน” เล่ากันว่า สมัยก่อนการเดินทางทางบกไกล ๆ ต้องใช้เกวียนเป็นหลัก และจะมีกองเกวียนเข้ามาเสมอ ๆ โดยทุกกองเกวียนจะมีผู้นำคอยอารักขา เรียกว่า “ขุน” กองเกวียนที่เดินทางมานั้นจะผ่านตามเส้นทางและมาหยุดรวมกันที่หนึ่งบริเวณริมคลองซึ่งปัจจุบันเรียกกันว่า “คลองบางขุนเทียน” เป็นประจำ เนื่องจากเป็นที่หยุดรวมของกองเกวียน ชาวบ้านจึงพากันเรียกว่า บางขุนเกวียน แต่พอออกเสียงลำเนียงชาวบ้านจะเป็น บางขุนเทียน แล้วเพี้ยนมาเป็น บางขุนเทียนในที่สุด

ชาวพื้นเมืองในบางขุนเทียน

เมื่อราวต้นพุทธศตวรรษที่ 24 หรือช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาต่อช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ คนจีนในสยามมักจะอยู่กันมากในเขตชายฝั่งทะเลและบริเวณที่ลุ่มแถบแม่น้ำสายใหญ่ ๆ มีการตั้งหลักแหล่งชาวจีนในทุก ๆ เมืองตลอดชายฝั่งทะเลด้านอ่าวสยาม โดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำ

เฉพาะที่ธนบุรีในสมัยอยุธยา มีชุมชนจีนอยู่แล้วที่คลองบางกอกใหญ่ฝั่งใต้บริเวณที่เรียกว่า บ้านกุฎีจีน ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีชาวจีนจำนวนมากอพยพมาจากเขมร โดยมีพระยาราชเศรษฐีเป็นหัวหน้าควบคุม สมเด็จพระเจ้าตากสินโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายชุมชนดังกล่าวไปอยู่ ณ ที่สวนตั้งแต่วัดสามปลื้มไปจนถึงคลองวัดสำเพ็ง

เขตบางขุนเทียนหรืออำเภอบางขุนเทียนก่อตั้งประมาณ 100 ปีมาแล้วสันนิษฐานว่าตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ.2410 ในสมัยรัชกาลที่ 4 สถานที่ตั้งตัวอาคารครั้งแรกใช้เรือต่อเป็นที่ทำการ จอดประจำอยู่ที่บริเวณปากคลองหัวกระบือ แขวงท่าข้าม ต่อมาในปี พ.ศ. 2437 จึงย้ายมาสร้างอาคารที่ทำการถาวร บริเวณสามแยกบางขุนเทียน (สามแยกคลอง) ในปี พ.ศ. 2452 สมัยรัชกาลที่ 5 บริษัทท่าจีนเรลเวก้าปนีทุน จำกัด ได้สร้างทางรถไฟสายแม่กลองจากสมุทรสาคร เขตบางขุนเทียน จึงได้ย้ายที่ทำการมาอยู่ริมทางรถไฟแทน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่มาติดต่อ ในสมัยนั้นประชาชนส่วนใหญ่มักจะโดยสารรถไฟมาติดต่อราชการ นับแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมาเขตบางขุนเทียนได้ย้ายที่ทำการมาตั้งอยู่บนถนนพระราม 2 จนถึงปัจจุบัน

ที่ตั้ง

สำนักงานเขตบางขุนเทียน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 แขวง คือ แขวงแสมดำและ แขวงท่าข้าม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีเนื้อที่ 123.26 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ติดทะเลในแขวงท่าข้าม ยาวประมาณ 5 กิโลเมตร ประชาชน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ การทำประมงเลี้ยงหอย กุ้ง ปลา ปู เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการขยายตัวของอุตสาหกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรม และสถานประกอบการเพิ่มขึ้นมาก

คลองสายหลักที่สำคัญมี คลองสนามชัย คลองหัวกระบือ คลองพิทยาลงกรณ์ คลองขุนราช พิณใจ คลองเสาธง คลองประมง ถนนที่สำคัญ ได้แก่ ถนนพระรามที่ 2 ถนนบางขุนเทียน ชายทะเล ถนนบางขุนเทียน ถนนวงแหวนรอบนอก

สภาพทางภูมิศาสตร์	ทิศเหนือ	ติดต่อกับเขตบางบอน
	ทิศใต้	ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย
	ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเขตจอมทอง เขตทุ่งครุ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ
	ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร (เอกสารสำนักงานเขตหลักสี่ : 2548)

กล่าวโดยสรุป การก่อตัวของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครในแต่ละชุมชนมีช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน ซึ่งรูปแบบการตั้งหลักแหล่งก็สามารถพิจารณาได้จากประวัติศาสตร์ชุมชนที่รวมตัวกันเพื่อการประกอบอาชีพคดคยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และหลากหลายความเชื่อ เป็นเมืองที่มีลักษณะพิเศษ โดยอาศัยการเปลี่ยนผ่านของวัฒนธรรม

2.5 หลักพุทธธรรม

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวร่วมที่หล่อหลอมให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่มีความเชื่อและความผูกพันต้องปฏิบัติโดยมีกรอบศีลธรรมเป็นหลัก การรวมตัวกันของคนในอดีตจนถึงปัจจุบัน ถ้าหากมองให้ลึกซึ้งก็จะเห็นศูนย์กลางของชุมชนในประเทศไทยส่วนใหญ่คือวัดทางพระพุทธศาสนา รวมเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นที่ยอมรับของคนไทยและชุมชนไทย ทำที่การปฏิบัติของชาวพุทธก็คือรู้จักคิดถึงคนอื่น เพราะชาวพุทธต้องมีเมตตาและประโยชน์เกื้อกูลมหาชน ศีลธรรมจึงเป็นการมองถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

หลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นการบ่งบอกถึงชนเผ่าไทยในยุคโบราณก่อนพุทธกาลนั้นแสดงให้เห็นว่า พวกเราชาวไทยมีวัฒนธรรมดั้งเดิม มีภูมิธรรมและจิตใจสูงส่งเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ครั้นเมื่อมาได้รับวัฒนธรรมจากพุทธศาสนาเป็นหลักจริยศาสตร์สังคัม เกี่ยวกับข้อปฏิบัติชีวิตประจำวันพวกเราชาวไทย จึงพากันยึดมั่นปรัชญาคำสอนของพุทธศาสนายิ่งกว่าชนชาติอื่น ๆ เมื่อเรามาพบของใหม่ที่คิดว่าละเอียดประณีตกว่าของเดิมของตน จึงรีบรับเอาทันทีและพากันถือปฏิบัติโดยเคร่งครัดตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และหลักการของพุทธศาสนานั้นเน้นความอยู่รอดของสังคัม และสังคัมยึดกฎทางศีลธรรมเป็นหลัก กฎของสังคัมจะต้องอ่อนแออย่างที่สุด นอกเสียจากจะมีศาสนาเป็นพื้นฐานศาสนาที่เข้าใจกันเป็นกฎทางศีลธรรมนั้นจะต้องใช้หลักการปกครองของสังคัมทุกสังคัมที่จำเป็น (ชะลอ อุทกภาชน : 2514 น.22)

แนวคิดเรื่องหลักพุทธธรรมเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในทุกด้านทั้งเรื่องสิทธิส่วนบุคคล สิทธิครอบครัว สิทธิทางสังคัม รวมทั้งเรื่องการบริหารการปกครอง มีวิธีคิดที่ชัดเจนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการทำหน้าที่และการรวมกลุ่มคนเข้าด้วยกัน ดังนั้น การนำหลักพุทธธรรมมาใช้กับมนุษย์ซึ่งถือว่าเป็นสัตว์พิเศษ แตกต่างจากสัตว์อื่น สิ่งที่มีมนุษย์เป็นสัตว์พิเศษคือเรื่อง ศึกษา หรือการศึกษา คือ การเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนา มนุษย์ที่ฝึก ศึกษา หรือพัฒนาแล้ว เชื่อว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ ฉะนั้น มนุษย์จึงมีศีลธรรมหรือมีมนุษยธรรม เรียกได้ว่าเป็น อารยธรรม มีธรรมคือคุณสมบัติ ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.ปยุตฺโต) : 2541 น. 23)

1. เว้นจากปาณาติบาต ละเว้นการฆ่าการสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย
2. เว้นจากอทินนาทาน ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
3. เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร ละเว้นการประพฤต ผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน
4. เว้นจากมุสาวาท ละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวงไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขของเขาด้วยวาจา
5. เว้นจากสุราเมรัย ไม่เสพเครื่องดองของมึนเมาสิ่งเสพติดอันเป็นเหตุให้เกิดความประมาท มัวเมาก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้ถูกถามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคัม

คุณธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนและประสานหมู่คนไว้ในสามัคคีที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ประกอบด้วย

1. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ ด้วยปัจจัย 4 ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนชวยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลายไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

คนที่เรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน หรือหลักพุทธธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้น ที่เรียกว่า ทิฏฐุธรรมิกัตถประโยชน์ 4 ประการ คือ

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตรา หาวิธีการที่เหมาะสมที่ดีจัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี

2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ จักคุ้มครอง เก็บ รักษา โภคทรัพย์และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรมด้วยกำลังของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

3. กัลยาณมิตตา คบหากันดีเป็นมิตร คือ รู้จักเสวนาคบหากัน ไม่คบไม่หาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย เลือกเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถ ผู้นำเคารพนับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

4. สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเป็นอยู่พอดีสมรายได้ มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่ายมีประหยัดเก็บไว้

ส่วนคนที่จะเรียได้ว่าเป็นประสบความสำเร็จในการครองเรือน เป็นภรรยาหรือชาวบ้านที่ดี นำเคารพนับถือเป็นแบบฉบับ ควรถือเป็นตัวอย่างจะต้องวัดด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติหลักพุทธธรรมที่เรียกว่า ฆราวาสธรรม 4 ประการ คือ

1. สัจจะ ความจริง คือ ดำรงมั่นในสัจจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง จะทำอะไรก็ให้เป็นที่ยอมรับไว้วางใจได้

2. ทมะ ฝึกตน คือ บังคับควบคุมตนเองได้ รูปจักปรับตัว และแก้ไขปรับปรุงคนให้ก้าวหน้าดังงามยิ่งขึ้นอยู่เสมอ

3. ขันติ อคทน คือ มุ่งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งอดทนไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

4. จาคะ เสียสละ คือ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ ชอบช่วยเหลือเกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์ สละโลก ละทธิมานะได้ ร่วมงานกับคนอื่นได้ ไม่ใจแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจคน

หลักพุทธธรรมเป็นทางดำเนินสารัตถะของหลักการที่จะทำให้มีชุมชนอิสระซ่อนอยู่ในสังคมใหญ่เพื่อเป็นแรงคูลทางธรรม หล่อเลี้ยงธรรมแก่สังคม และเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกพ้นจากปัจจัยครอบงำของสังคมในเวลานั้น ๆ ซึ่งมีทั้งชุมชนรูปแบบและชุมชนนามธรรม ชุมชนอิสระโดยรูปแบบได้แก่ภิกษุสงฆ์ อันแทรกซ้อนและลอยตัวอยู่ท่ามกลางสังคมใหญ่ของคฤหัสถ์ ชุมชนอิสระโดยนามธรรม น่าจะเป็นอริยชนที่แทรกซ้อนและลอยตัวอยู่ท่ามกลางใหญ่ของมวลปุถุชน เป็นทั้งสังคมอุดมคติเป็นสังคมที่มนุษย์ผู้มีพัฒนาการทางจิตปัญญาแม้จะแตกต่างกันแต่ก็กำลังก้าวหน้าไปสู่จุดหมายเดียวกัน และแม้แตกต่างกันแต่ก็อยู่อย่างกลมกลืน กับทั้งเป็นสังคมที่มนุษย์มีทางเลือกออกไปอย่างดีงาม ในเมื่อไม่ต้องการอยู่ในสังคมใหญ่

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาถึงวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาโดยอาศัยหลักพุทธธรรม อันนำเข้าสู่บทบาทของคนในชุมชนและพระสงฆ์ที่ได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้โดยมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับการศึกษาดังนี้

ปกรณ กงเพชร (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องพระสงฆ์กับบทบาทในการป้องกันปัญหาอาเสพติดในชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม มีผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม มีบทบาทในการป้องกันปัญหาอาเสพติดในชุมชนในระดับค่อนข้างสูง

ญา ศรีวิลาส (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของความช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน” พบว่า ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ชุมชนหมู่บ้านท่าช้างต้องเผชิญกับกระแสการพัฒนาทุนนิยมที่แทรกแซงระบบการผลิต ถูกผลักดันให้เข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ที่ต้องใช้การลงทุนและเทคโนโลยีทางการเกษตรขั้นสูง การเปลี่ยนแปลงส่งผลให้ชุมชนประสบปัญหาาระบบนิเวศน์ปัญหาหนี้สิน ปัญหา

ผู้สูงอายุและปัญหาเยาวชนใช้สารเสพติด ชุมชนมีความตระหนักและรับรู้ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับหนึ่ง และในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ชุมชนจะเลือกแก้ไขเฉพาะปัญหาที่สามารถทำได้ ภายใต้อิทธิพลความสามารถของชุมชน ซึ่งกระบวนการแก้ไขปัญหาโดยการเปรียบเทียบ 3 3 กิจกรรม คือ ชุมชนสามารถริเริ่มกิจกรรมแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ริเริ่มกิจกรรมได้จากการกระตุ้นและสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานภายนอก และสร้างสวัสดิการให้กับชุมชน

สุภาพรรณ ณ บางช้าง (2525 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยด้านการประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบท พบว่า ศิล ชาวบ้านลดการดื่มสุราลงและเพิ่มความมั่นใจที่จะจัดงานประเพณีในพุทธศาสนา โดยไม่มีสุรา การจัดกิจกรรมที่วัด งดอบายมุขทุกประเภทได้ทั้งหมด ทุกหมู่บ้านเข้าใจเป้าหมายการฝึกสมาธิถูกต้อง ในด้านปัญญาที่ความเข้าใจในหลักธรรมมากขึ้น มีการประหยัดเงินในการจัดงานประเพณีมากขึ้น ชาวบ้านยอมรับกิจกรรมปรับปรุงศาสนา ศิลธรรมในท้องถิ่น

อัญชลี สุสายัณห์ (2545 : น. (25)) ได้ศึกษาวิจัยและได้ผลการศึกษาวิจัย คือ ระบบไพร่สมัยรัตนโกสินทร์ไม่สามารถแก้ปัญหาขาดแคลนกำลังคนให้ลุล่วงไปได้ ระบบดังกล่าวประสบปัญหาหลายประการ พระมหากษัตริย์ไม่มีพระราชอำนาจเด็ดขาดดังที่ปรากฏในกฎหมาย ทรงเป็นมูลนายระดับสูงสุดแต่เพียงทางทฤษฎี ในทางปฏิบัติแล้ว อำนาจในการควบคุมกำลังคนตกอยู่กับมูลนายระดับรองลงมา คือ เจ้านาย ขุนนางและข้าราชการ นอกจากนี้ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับระบบไพร่ก็ถูกละเลย หรือละเมิดมีผลให้ระบบไพร่หะหลวม ไม่สามารถควบคุมกำลังคนได้จริง การแก้ไขปัญหาโดยผ่อนคลายกฎเกณฑ์เพื่อชักชวนให้คนยอมเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งสร้างความสับสนมากขึ้นทำให้เกิดปัญหาติดขัดในการปฏิบัติราชการทุกด้าน และมีส่วนผลักดันให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย ด้วยการยกเลิกระบบไพร่ และนำระบบอื่นตามแบบตะวันตกมาใช้เพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ แทนระบบไพร่ต่อไป ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อสังคมไทย

พระมหาสำเภา ทองมาก (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชาวไทยพวน บ้านดอนผิงแดด เพชรบุรี เพื่อศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วม พบว่าชาวบ้านที่มีส่วนร่วมมี 2 ลักษณะ คือ

1. รูปแบบการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมประชุมประจำเดือน จัดทำแผนชุมชน เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ พัฒนาหมู่บ้านและสร้างสาธารณประโยชน์ ป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด งานประเพณีสงฆ์หลวง วันสำคัญทางศาสนา งานสังคมหมู่บ้านออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านการแบ่งสรรเงินงบประมาณ รับฟังการบรรยายอบรมจากวิทยากร

2. ร่วมกันทำกิจกรรม ประกอบด้วย ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เช่น การพัฒนาหมู่บ้านทางศาสนา ประเพณีไทยพวน โครงการที่ภาครัฐและภาคเอกชนให้การสนับสนุนงบประมาณที่รัฐจัดแบ่งมาให้ ต้องให้ชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน มีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจทุกครั้ง ร่วมแก้ไขปัญหาความยากจนประชาชนมีรายได้ค่าขาดแคลนน้ำ การใช้จ่ายซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ส่วนการแก้ไขปัญหาที่ประชาชนร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อนำเงินมาลงทุนประกอบอาชีพ ร่วมกันอุดหนุนน้ำ จัดเวรยามเฝ้าวัดน้ำเข้ามาในหมู่บ้าน รวมกลุ่มกันให้รัฐนำอาชีพเสริมมาจัดสอน ร่วมกันนำเงินมาลงหุ้น ตั้งปั๊มน้ำมันขึ้นในชุมชน และร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ มีเวลาเข้าก่อนประชุมประจำเดือน การพัฒนาหมู่บ้านและสร้างสาธารณประโยชน์ งานสังคม ชาวบ้านจะมาร่วมลงแขกทำงาน และช่วยบริจาคทรัพย์สมทบ

ส่วนที่สำคัญคือเรื่องบทบาทผู้นำชุมชน ประชาชนให้การยอมรับ มีความเกรงใจผู้นำ เชื่อมั่นผู้นำ เห็นคล้อยตามผู้นำเสมอ และผู้นำเองก็เป็นคนเปิดเผยตรงไปตรงมา จริงใจ เรียกใช้ได้ทุกเวลา ไม่หวังประโยชน์มาสู่ตนเองและครอบครัว จึงสามารถเชิญชวนชาวบ้านให้มาร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน

ยังพบอีกว่า วัฒนธรรมชุมชนเรื่องกฎ จารีตประเพณี แบบแผนที่มีเฉพาะกลุ่ม ระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติและผู้อาวุโสของหมู่บ้าน เป็นเครื่องหล่อหลอมให้คนในชุมชน มีความผูกพันต่อกัน มีความสามัคคีร่วมใจกัน สามารถรวมกลุ่มทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และยังมีการสนับสนุนทางภาครัฐมีหน่วยงานพัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล เข้ามีบทบาทให้การสนับสนุน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาถึงรูปแบบและลักษณะการก่อตัวของชุมชนอันเกี่ยวเนื่องด้วยประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ความเชื่อทางศาสนาที่มีรากฐานของหลักพุทธธรรม การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และเข้าไปสังเกตการณ์ชุมชน สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลในแนวคิดและทำแบบสอบถามในประเด็นการศึกษาการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีกระบวนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 พื้นที่ที่ทำการวิจัย
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 วิธีดำเนินการวิจัย
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 พื้นที่ที่ทำการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นฐานการก่อตัวของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร 2 เขตพื้นที่ในจำนวนพื้นที่ทั้งหมด 50 เขต คือ เขตบางขุนเทียน ซึ่งเป็นเขตที่มีประชากรมากเป็นลำดับที่ 6 และมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นจำนวน 14 วัด และเขตหลักสี่ซึ่งมีประวัติศาสตร์การก่อตัวของชุมชนมายาวนาน และเป็นเขตพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชุมชนจากชุมชนเกษตรกรรมเป็นชุมชนเมือง การศึกษาครั้งนี้เพื่อใช้ประวัติศาสตร์การก่อตัวของชุมชนมาพัฒนาวิถีทางการดำเนินชีวิตของชุมชนในสภาพปัจจุบัน

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายโดยวิธีการ สัมภาษณ์ ทำแบบสอบถาม โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจากภาครัฐประกอบด้วย
 - 1.1 ผู้อำนวยการเขตและหรือผู้บริหารเขตหลักสี่ จำนวน 1 คน
 - 1.2 ผู้อำนวยการเขตและหรือผู้บริหารเขตบางขุนเทียน จำนวน 1 คน

1.3 นักพัฒนาชุมชนเขตหลักสี่	จำนวน	1	คน
1.4 นักพัฒนาชุมชนเขตบางขุนเทียน	จำนวน	1	คน
2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่ภายในชุมชน			
2.1 ประธานชุมชนที่อาศัยอยู่หรือเคยอยู่ในเขตหลักสี่ ไม่ต่ำกว่า 10 ปี	จำนวน	1	คน
2.2 ประธานชุมชนที่อาศัยอยู่หรือเคยอยู่ในเขตบางขุนเทียน ไม่ต่ำกว่า 10 ปี	จำนวน	1	คน
2.3 พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในเขตหลักสี่หรือเคยอยู่ ในพื้นที่การปกครองเดียวกัน	จำนวน	1	รูป
2.4 พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในเขตบางขุนเทียนหรือเคยอยู่ ในพื้นที่การปกครองเดียวกัน	จำนวน	1	รูป
2.5 ผู้รู้ชุมชน ได้แก่ ครู และอาจารย์ในมหาวิทยาลัย (ถ้ามี) และบุคคลที่ชุมชนให้ความเชื่อถือในเขตหลักสี่	จำนวน	1	คน
2.6 ผู้รู้ชุมชน ได้แก่ ครู และอาจารย์ในมหาวิทยาลัย (ถ้ามี) และบุคคลที่ชุมชนให้ความเชื่อถือในเขตบางขุนเทียน	จำนวน	1	คน
2.7 ผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยในเขตหลักสี่มาแล้วไม่ต่ำกว่า 20 ปี	จำนวน	1	คน
2.8 ผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยในเขตบางขุนเทียนมาแล้วไม่ต่ำกว่า 20 ปี	จำนวน	1	คน
รวมผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด	จำนวน	12	คน
ประชากรในการตอบแบบสอบถามทั่วไป	จำนวน	384	คน
รวมประชากรทั้งหมด	จำนวน	396	คน

3.3 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกำหนดพื้นที่ในการศึกษาออกเป็น 2 เขต จากจำนวน 50 เขต คือ เขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน โดยจะทำการศึกษาออกเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงแรก ศึกษาค้นคว้าเอกสาร โดยหาจุดเริ่มต้นของการก่อตัวของชุมชนซึ่งพอจะสืบค้นได้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และวิวัฒนาการตามลำดับ

ช่วงที่สอง เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มเป้าหมายในเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน เพื่อศึกษาการก่อตัวที่แท้จริงของชุมชนทั้งด้านประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์กายภาพและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) วิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการค้นคว้าหาหลักฐานทางเอกสารชั้นต้น (primary source) จากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อค้นคว้าเรื่องราวสาเหตุในการก่อตัวของชุมชนโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางในเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน

2) การวิจัยภาคสนาม (Field research) เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการก่อตัวของชุมชนโดยนำหลักพุทธธรรมมาเป็นรากฐานของชุมชนอันก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งมีขั้นตอนการเก็บข้อมูล ดังนี้

ขั้นแรก เป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานโดยการไปประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย คือ สำนักงานเขตหลักสี่และสำนักงานเขตบางขุนเทียน เพื่อประสานกับสำนักงานทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย สำนักพัฒนาชุมชนเขตทั้ง 2 เขต คือ เขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน เป็นศูนย์กลางในการประสานงานกับชุมชนและผู้นำชุมชน ในการเก็บข้อมูลทั่วไปในด้านโครงสร้างชุมชน ได้แก่ จำนวนประชากร ความหนาแน่น และลักษณะเขตพื้นที่ที่จะศึกษา ตลอดจนนโยบายต่าง ๆ หลังจากนั้นจะเข้าไปในชุมชนเพื่อประสานงานกับผู้นำชุมชน และทำแบบสัมภาษณ์และสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชนใช้วิธีการสังเกตร่วม รวมทั้งการจดบันทึกในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ขั้นที่สอง เข้าไปศึกษาข้อมูลตามร่องรอยประวัติศาสตร์ชุมชนใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลประมาณ 2-3 เดือน เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) อย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาและสังเกต (Direct Observation) ลักษณะการก่อตัวของชุมชน วิธีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ หลักความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรม

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. สัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธี

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth - Interview) อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยสัมภาษณ์เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบเพื่อจับประเด็น และนำมาตีความหมาย เหตุผลหลักในการใช้วิธีสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

2. การสังเกต (Observation)

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบในการสังเกตชุมชนไปสู่ร่องรอยในอดีตโดยใช้ทั้ง 2 รูปแบบ คือ ทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

3. แบบสำรวจ (Survey research) ผู้วิจัยทำแบบสำรวจเพื่อสอบถามกลุ่มเป้าหมายในชุมชนต่าง ๆ เพื่อยืนยันข้อมูลบางส่วนในแบบสัมภาษณ์และเสนอแนะหลักพุทธธรรมที่ชุมชนเคยได้ปฏิบัติกันมา เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและการร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันของชุมชน

4. ผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายจาก 50 เขต ในกรุงเทพมหานคร และได้เลือกเขตหลักสี่เนื่องจากมีวัดน้อยและเป็นเขตที่มีช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านของสังคมเกษตรกรรมกับสังคม

เมือง เศรษฐกิจ รวมทั้งเป็นการเปลี่ยนแปลงตามระบบการปกครองของกรุงเทพมหานคร ในเดือน ธันวาคม ปี พ.ศ. 2549 โดยมีวัดเพียงหนึ่งวัด มีจำนวนประชากร 116,922 คน และเขตบางขุนเทียนเพราะเป็นเขตการปกครองที่มีขนาดใหญ่และมีการเกษตรกรรม การประมง และกลุ่มที่อพยพเข้ามาอาศัยที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีจำนวนประชากรทั้งหมด 137,934 คน

5. เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาดังต่อไปนี้

1) ศึกษาลักษณะเฉพาะของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครโดยจำนวนเขตทั้งหมด 50 เขต แต่ผู้ศึกษาสุ่มเฉพาะในเขตหลักสี่ มีประชากรโดยรวมทั้งหมด 116,922 คน และเขตบางขุนเทียนมีจำนวนประชากรโดยรวม 137,934 คน โดยวิเคราะห์ภูมิศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมชุมชน และวิถีชีวิตชุมชน

2) สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนด้านการก่อตัวของชุมชนในเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน เพื่อนำมาวิเคราะห์ชุมชนทั้งด้านกายภาพและสังคม โดยมีประเด็นคำถามดังนี้

- (1) ประวัติความเป็นมาและการประกอบอาชีพในชุมชน
- (2) การเกิดโรคระบาดและการป้องกันแก้ไข
- (3) บริเวณที่ชุมชนรวมตัวกัน
- (4) การคมนาคมมีความสะดวกสบาย
- (5) ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยน (ค้าขาย) ของชุมชน
- (6) โจรผู้ร้ายและการป้องกันโจรผู้ร้ายของชุมชน
- (7) วัดที่ชุมชนไปปฏิบัติธรรม (ศาสนกิจ)
- (8) บทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชน
- (9) รัฐบาลเข้ามาให้การช่วยเหลือชุมชน
- (10) รู้สึกเสียดายที่ชุมชนเปลี่ยนแปลงตามลักษณะการบริหารปกครองบ้านเมือง
- (11) เกร็ด นิทาน เรื่องเล่า หรือ คำสั่งสอนของคนรุ่นเก่า

3) ศึกษาหลักพุทธธรรมในการก่อตัวของชุมชนและวิธีการดำเนินชีวิตของชุมชน

4) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมและวิธีการในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตและชุมชน

5) วิเคราะห์และตรวจสอบตัวบ่งชี้โดยขอความร่วมมือของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีเกณฑ์คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

ก. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการ มีคุณวุฒิระดับปริญญาตรีขึ้นไป

ข. ผู้นำชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารหลักสี่และเขตบางขุนเทียน นักพัฒนาชุมชน ผู้รู้ในชุมชนคือผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างน้อย 10 ปี ขึ้นไป

โดยสรุปจึงได้แบ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

- 1) แบบสัมภาษณ์ สอบถามผู้บริหารเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน นักพัฒนาชุมชน ประธานชุมชน ผู้รู้ในชุมชน พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน จำนวน 12 คน
- 2) แบบสอบถาม สอบถามประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนในเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน จำนวน 384 คน

ทั้งที่เป็นแบบสอบถามวัดประเมินค่าน้ำหนักการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน ตามสภาพภูมิหลังของประชาชนในชุมชนเขตหลักสี่ และเขตบางขุนเทียน โดยนำข้อคำถามมาเรียบเรียงและจัดทำแบบสอบถามมาตรฐานค่า โดยแบ่งคะแนนออกเป็น 5 ระดับ คือ

มีความสำคัญมากที่สุด	5	คะแนน
มีความสำคัญมาก	4	คะแนน
มีความสำคัญปานกลาง	3	คะแนน
มีความสำคัญน้อย	2	คะแนน
มีความสำคัญน้อยที่สุด	1	คะแนน

โดยวิเคราะห์ระดับความยากง่ายในการปฏิบัติใช้ประเมินค่าการใช้หลักพุทธธรรม 4 หัวข้อ คือ ศีลธรรม สังคหวัตถุ หลักการสร้างฐานะ หลักฆราวาสธรรม แก่ประชาชนภายในชุมชนเขตหลักสี่และชุมชนในเขตบางขุนเทียน ซึ่งเป็นมาตรวัดแบบไลเคิร์ต ประกอบด้วยตัวเลือก 5 ตัวเลือก คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด สอบถามประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกต และสำรวจ นำมาจัดบันทึกและแปรผลเปรียบเทียบความแตกต่างของสองชุมชนในด้านการก่อตัวด้วยหลักพุทธธรรม เพื่อจะได้รู้ว่าหลักพุทธธรรมมีผลต่อการก่อตัวของชุมชนมากน้อยเพียงใด จากนั้นนำมาวิเคราะห์ให้เห็นภาพโครงสร้างชุมชนที่ศึกษาการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมจนถึงปัจจุบัน การวิเคราะห์ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบจำแนกข้อมูล (typological analysis) คือ การจำแนกข้อมูลออกเป็นส่วน ๆ โดยใช้รูปแบบและลักษณะการก่อตัวของชุมชนและแนวคิดโครงสร้างสังคมของชุมชน เป็นแนวทางในการวิเคราะห์วิเคราะห์ถึงการก่อตัวของชุมชนซึ่งได้แก่ องค์ประกอบด้านกายภาพ ประชากรและวัฒนธรรมว่ามีการก่อตัวของชุมชนได้อย่างไร โดยวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- 1) จากการสัมภาษณ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจากภาครัฐและที่อยู่ภายในชุมชน
- 2) จากแบบสอบถาม ที่สอบถามประชากรและกลุ่มตัวอย่างในเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียนด้วยโปรแกรม SPSS

ใช้หลักสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

- (1) ลักษณะทั่วไปของประชากรกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แจกแจงความถี่และร้อยละ
- (2) ลักษณะทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่างแสดงการปฏิบัติหลักพุทธธรรมและหลักการก่อตัวของชุมชนในแต่ละด้านโดยใช้แจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และลำดับของการปฏิบัติหลักพุทธธรรมและการก่อตัวของชุมชนในแต่ละด้าน

(3) การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชุมชนและชีวิตประจำวันแตกต่างกัน ใช้วิธีหาค่าความสัมพันธ์ (Correlation)

สมมติฐานที่ 2 ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีระดับความเกี่ยวข้องกับหลักการก่อตั้งชุมชนแตกต่างกัน ใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย SD. Sign T-test และ F-test แล้วแต่ระดับของตัวแปร

สมมติฐานที่ 3 หลักพุทธธรรมมีผลต่อการก่อตัวของชุมชน ใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย SD. Sign T-test และ F-test แล้วแต่ระดับของตัวแปร

ซึ่งมีการเทียบเท่าของหลักสถิติ ดังนี้

1.00 - 1.79	มีค่าเท่ากับ	น้อยที่สุด
1.80 - 2.59	มีค่าเท่ากับ	น้อย
2.60 - 3.39	มีค่าเท่ากับ	ปานกลาง
3.40 - 4.19	มีค่าเท่ากับ	มาก
4.20 - 5.00	มีค่าเท่ากับ	มากที่สุด

สมมติฐานที่ 4 การประยุกต์หลักพุทธธรรม น่าจะมีผลต่อการใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ใช้วิธีการประยุกต์ข้อมูลโดยการพรรณนา

บทที่ 4

ผลการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลคำอธิบายถึงการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยได้เข้าไปสำรวจพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานครใน 2 เขตพื้นที่ คือ พื้นที่เขตหลักสี่ และพื้นที่เขตบางขุนเทียน มีการกำหนดรูปแบบของการศึกษาออกเป็น 4 ตอนด้วยกัน คือ วิธีการสัมภาษณ์ การศึกษาการแสดงความคิดเห็น การศึกษาลักษณะทั่วไป หลักพุทธธรรม และหลักการก่อตัวของชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามตามสมมติฐาน และการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการนำไปใช้ในชุมชน โดยแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 4 ตอน คือ

4.1 การวิเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในเขตพื้นที่หลักสี่และเขตพื้นที่บางขุนเทียน

4.2 ลักษณะทั่วไปและความคิดเห็นของประชากรที่มีต่อการปฏิบัติหลักพุทธและหลักการก่อตัวของชุมชน

4.3 การทดสอบสมมติฐาน

4.4 การประยุกต์หลักพุทธธรรมนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

4.1 การวิเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในเขตพื้นที่หลักสี่และเขตพื้นที่บางขุนเทียน ซึ่งผลที่ได้ก็มีดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาและการประกอบอาชีพในชุมชน

เขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียนมีประวัติศาสตร์ของความเป็นมาที่แตกต่างกันบ้างเล็กน้อย เขตหลักสี่เป็นพื้นที่ทำการเกษตรมีการทำนาเป็นหลัก มีการก่อตัวกันหลวม ๆ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นพื้นที่กว้างใหญ่มากซึ่งสมัยก่อนไม่ได้แบ่งเขตพื้นที่เป็นเขตหลักสี่ แต่เดิมเป็นเขตบางเขน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะเรียกตนเองว่า ชาวทุ่งบางเขน เพราะเป็นพื้นที่ทำการเกษตรทั้งเรียกสวนไร่นา เป็นหลัก แต่ก่อนที่จะทำนาพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าพื้นที่เต็มไปด้วยสัตว์ร้ายอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้คนไม่กล้าที่จะเดินทางบริเวณที่ คลองเส้นหลักที่ชาวบ้านใช้ในเขตนี้คือ คลองบางบัว คลองเปรม ซึ่งคลองเปรมมีพระบรมราชโองการให้ขุดในช่วงปี พ.ศ. 2412 เสร็จในปี 2415 และมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกข้าวมากขึ้นเพราะจุดประสงค์ให้เป็นเศรษฐกิจของประเทศ และชาวบ้านก็จะได้อพยพโยกย้ายเข้ามาเป็นแรงงานในการทำเกษตรกรรมอย่างเข้มข้น

เมื่อ 80 – 90 ปีที่ผ่านมาชาวบ้านที่เป็นรุ่นลูกซึ่งตอนนี้ก็อายุ 60 ปี ได้เล่าให้ฟังถึงชีวิตของบริเวณพื้นที่หลักสี่ เป็นพื้นที่ ๆ มีความเจริญมากโดยเฉพาะในชุมชนบางเขนเพราะมีตลาดซึ่งการที่มาจากทั่วสารทิศมาค้าขายกันในตลาดในลำคลอง (คลองเปรมประชากร) เสียงอึกทึกครึกโครม และค้าขายกันตลอดทั้งวัน ทั้งคืนซึ่งมันเป็นตลาดที่ไม่หลับในสมัยนั้นก็ไม่ใช่กับตลาดในเขาวราช มีแม่ค้ามาจากหลายที่มีการค้าขายกันในลำคลองเส้นนี้ เช่น มาจากบางประเวียง บางใหญ่ และ บางกอก จะสังเกตความอุดมสมบูรณ์เพราะน้ำในลำคลองจะใสสามารถนำมาอุปโภคบริโภคได้ ประปาไม่มี ไฟฟ้าก็ไม่มี ต้องใช้ตะเกียงพายุ

สมัยก่อนจะเรียกเป็นชุมชนก็ไม่ได้เพราะบ้านจะอยู่กันเป็นหลัง ๆ ที่ห่างกันมองเห็นกัน ใกล้ลูกตา ในแต่ละบ้านจะมีป่าล้อมรอบโดยเฉพาะต้นไม้ ในพื้นที่เหล่านี้จะเรียกกันว่าทุ่ง และมีการพูดกันติดปากว่า ทุ่งสองห้อง เพราะมีบ้านที่สร้างเป็นห้อง ๆ 2 หลัง คิดกันก็จะเรียกว่าทุ่งสองห้อง ในเขตพื้นที่นี้เดิมสังกัดอยู่ในเขตบางเขน และผู้แบ่งพื้นที่เขตปกครองเพื่อสะดวกต่อการดูแลในปีพ.ศ. 2540 ประกอบด้วย แขวงทุ่งสองห้อง และแขวงบางเขน ซึ่งเขตหลักสี่แยกออกจากเขตดอนเมือง

เขตบางขุนเทียน เป็นเขตที่มีการทำกิจกรรม ทั้งเรื่องการทำสวนไร่นา และการประมง เพราะเป็นพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเล พื้นที่ที่ไม่ได้เจริญมาก เดิมบางขุนเทียนมีมานานแล้ว ย้ายไปที่ วัดราชโอรส และบริเวณนี้เป็นคนไทยมอญ คนมอญจะมีเป็นจำนวนมากเป็นมอญอพยพมาตั้งหลักแหล่งตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว

ในบริเวณนี้ (โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์) จากเดิมจะขึ้น เข็นสบาย เพราะมันใกล้ทะเล แต่ก่อนนี้ก็จะมียลมหทะเลพัดฝุ่นควันเข้ามา มันยอมให้มองเห็นระบบการบริหารในอดีต

2. การเกิดโรคระบาดและการป้องกันแก้ไข

ทั้งสอง 2 เขต ก็ได้กล่าวเฉพาะเพียงใน 2 ช่วงอายุคนว่าไม่เคยมีโรคระบาดที่รุนแรง จะมีก็แต่โรคตามฤดูกาล แต่ก็มีเรื่องเล่าในเขตหลักสี่ว่ามีโรคห่าในช่วง 2 ถึง 3 ช่วงอายุคนที่ผ่านมา บริเวณพื้นที่ทุ่งบางเขนเต็มไปด้วยศพที่ตายด้วยโรคห่า และศพที่ถูกนำไปฝังไว้ที่บริเวณป่าช้า เช่น วัดบางเขนหรือวัดเทวสุนทรเพราะชาวบ้านเรียกกันจนติดปากในสมัยก่อนว่าไปวัดบางเขน

3. บริเวณที่ชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นส่วนใหญ่

ในชุมชนของทั้ง 2 เขตส่วนใหญ่ที่เป็นหลักจริง ๆ ก็รวมตัวกันที่วัดและศาลาเอนกประสงค์ เพราะสะดวกโดยปกติชาวบ้านก็ไปทำบุญกันที่วัดอยู่แล้ว

4. การคมนาคมมีความสะดวกสบาย

สมัยก่อนมีความสะดวกมากเพราะมีทางเลือก เช่น ทางรถ ทางเรือ ไปมาสะดวก ส่วนปัจจุบันก็ทางรถเมล์

5. ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยน (ค้าขาย) ของชุมชน

ส่วนใหญ่ก็ไปขายกันที่ตลาดบางเขน เพราะในสมัยนั้นมีความเจริญมากเทียบกับเขวราช มีแม่ค้าต่างถิ่นจำนวนมากทั้งที่บางกอก เขวราช นนทบุรี รังสิต ปทุมธานี เพราะตรงนี้เป็นแหล่งรวมการซื้อขายทั้งในลำคลองและในตลาดที่ติดกับโรงเจ บ้าน เป็นที่ครึกครื้นมาก ๆ

6. โจรผู้ร้ายและการป้องกันโจรผู้ร้ายของชุมชน

เรื่องโจรผู้ร้ายก็ตอบกันเป็นประเด็นเดียวกันคือไม่มีโจรผู้ร้ายมากนักแต่ก็มีบ้างประปราย สมัยก่อนโจรปล้นก็ส่วนใหญ่ปล้นวัว ปล้นควายใช้มีดดาบเป็นอาวุธ และชาวบ้านจะเรียกว่า “ไอ้เสื่อ” แต่โจรผู้ร้ายในสมัยก่อนจะไม่ทำร้ายเด็ก ผู้หญิง ผู้สูงอายุ จะมีบ้างก็แต่ที่เจ้าของทรัพย์สิน ขัดขึ้นและต่อสู้เท่านั้น ส่วนใหญ่ก็ป้องกันกันเอง โดยมีกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ และช่วยกัน ออกเวรคอยสอดส่องดูแล

7. วัดที่ชุมชนมักไปปฏิบัติศาสนกิจ (ปฏิบัติธรรม)

ท่านที่อยู่ในเขตหลักสี่ก็มีวัดหลักสี่ซึ่งเป็นวัดเดียวที่มีในเขตหลักสี่แต่โดยข้อเท็จจริงแล้ว ชาวบ้านไม่ได้ไปแค่วัดหลักสี่ เพราะชาวบ้านที่เคยอยู่ในเขตดอนเมืองก็จะคุ้นเคยกับวัดดอนเมือง วัดไผ่เขียว หรือวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร ส่วนในเขตบางขุนเทียนก็มีวัดหัวกระบือเป็นวัดที่อยู่ปลาย ๆ ออกจากหลักฐานก็คือเจดีย์ล้อมอยู่ วัดเก่า ๆ ส่วนใหญ่จะอยู่ชายคลองประวัติศาสตร์ อันนี้เป็นแนวเขตบางขุนเทียน ถ้าเลขออกไปก็เป็นวัดสหกรณ์ ถอยไปก็เป็นของจังหวัด สมุทรสาครขนาดด้วยสมุทรปราการฝั่งตะวันออก ฝั่งตะวันตกเป็นสมุทรสาคร ทิศเหนือก็มหา นคร ข้างล่างก็ทิศใต้จรดอ่าวไทยตอนบน เพราะสงฆ์นั้นประชาชนในส่วนนี้จะสัญจรทางน้ำ วัดทำน้ำวัด วัดจึงเป็นการส่งรวมของชุมชนและประชาชนในละแวกนี้ วัดกำแพง และวัดในละแวกนี้เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีถึง 14 วัดด้วยกัน ขึ้นอยู่กับความสะดวกของแต่ละคน เพราะคนส่วนใหญ่ก็นับถือพระพุทธศาสนา 90 % ทั้งเรื่องการศึกษา บวชเรียน หรือบวชพระ

8. บทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชน

พระสงฆ์มีบทบาทพอสมควรต่อชุมชนของทั้ง 2 เขต เพราะท่านจะเป็นผู้นำทางด้านจิต วิญญาณแนะนำให้คนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เป็นเนื่อานุญของชาวบ้านอย่างแท้จริง ชาวบ้านเดือนร้อนเรื่องอะไรทั้งการดำเนินชีวิต หรือกิจกรรมท่านก็จะช่วยเหลือให้การสงเคราะห์อย่างเต็มที่ เพราะสมัยก่อนพระสงฆ์กับชาวบ้านจะมีความใกล้ชิดกันมากเวลายามว่างบางครั้งพระสงฆ์ก็ไปเยี่ยมบ้านของคนเฒ่าคนแก่และได้พูดคุยกับเด็ก ๆ จึงเป็นความผูกพันระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน ชาวบ้านก็ยังคงใช้หลักศาสนาในการดำเนินชีวิตกับวัฒนธรรมตะวันตกจะเข้ามาก็ตาม

9. รัฐบาลได้เข้ามาให้การช่วยเหลือชุมชนเป็นอย่างดี

ส่วนใหญ่ได้คำตอบเดียวกันว่าไปให้การช่วยเหลือทั้งเรื่องงบประมาณหรือส่งผู้มีความรู้มาควบคุมหรือดูแลความเรียบร้อยส่วนใหญ่ก็จะเห็นก้ำกั้น ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนให้การช่วยเหลือ นอกจากนั้นเป็นหน้าที่ ๆ ชาวบ้านต้องดูแลและประสานงานเองมากกว่า

10. รู้สึกเสียดายที่ชุมชนเปลี่ยนแปลงตามรูปแบบการบริหารการปกครองบ้านเมือง

ความรู้สึกที่แท้จริงก็คือเสียดายที่สภาพบ้านเมืองหรือความสุขที่เคยมีในอดีตเปลี่ยนแปลงไปอย่างที่เราเรียกกลับมาไม่ได้ มันก็ต้องยอมรับ ถ้าหากไม่มีผลกระทบ เช่น ถนนเข้ามาแต่ป่าหมด และเราทำอะไรเกี่ยวกับเรื่องนี้ ถ้าเรามีการวางแผนที่ดี การดำเนินงานที่ดี ทุกคนเคารพกติกา ป่าก็อยู่ได้ป่าอยู่ได้คนก็อยู่ได้ ถ้าอะไรที่เข้ามาเราขาดการวางแผน ไม่มียุทธศาสตร์ในการวางแผนที่จะดำเนินตรงนั้น จุดนั้นถ้ามันเข้ามาแล้วปรับไม่ได้ ป่ามันก็ล่มสลาย มันก็อยู่ไม่ได้ก็เท่ากับว่าคุณฆ่าตัวคุณเอง เพราะฉะนั้นการที่จะรับอะไรเข้ามาเทคโนโลยีแบบใหม่ ๆ เข้ามาเราก็ต้องคิด ต้องวิเคราะห์ไม่ใช่เอาแต่ผลประโยชน์เห็นสิ่งที่เขาโฆษณาประชาสัมพันธ์

11. เกร็ด นิทาน เรื่องเล่า หรือคำสั่งสอนของคนรุ่นเก่าที่มีต่อคนในชุมชน

ก็มีบ้างเหมือนกันมันเป็นตำนานที่เล่าต่อ ๆ กันมา รวมทั้งมีการลงสมัยก่อนก็เป็นเรื่องวิถีชีวิตของทุ่งบางเขน เรื่องเล่าก็มีอยู่ว่าในสมัยพระเจ้าปราสาททองและพระเจ้าอู่ทองเกิดโรคระบาดพระเจ้าอู่ทอง ได้เก็บรวบรวมทรัพย์สมบัติและข้าทาสบริวารหนีตายมาทางใต้ จนสมบัติเต็มเรือแล้วเข้ามาจากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาในคลองบางเขน ซึ่งสมัยนั้นน้ำมีขึ้นลงอย่างรวดเร็วพระเจ้าอู่ทอง เมื่อได้เห็นสภาพดังกล่าวก็รู้สึกทุกข์ใจก็เลยให้ข้าทาสบริวารได้ช่วยกันเงินเรือ พอน้ำลดก็เงินไม่ไหวต้องยกแบกเรือขึ้นด้วยความลำบากยากเย็นจึงเรียกกันต่อ ๆ มาว่าลำเค็ญ เพี้ยนมาเป็นบางเขิน และบางเขนโดยลำคับ และยังมีพื้นที่ติดต่อกัน เมื่อพระเจ้าอู่ทองเงินเรือไปด้วยสมบัติที่มีเป็นจำนวนมากตกหล่นระหว่างทางด้วยความโกรธแค้นของพระเจ้าอู่ทองที่ขนน้ำคัมจากชาวบ้านแต่ก็ไม่มีใครให้ได้สาปสมบัติหากสมบัติล่องหล่นระหว่างทางก็ขอให้กลายเป็นก้อนกรวดก้อนดินแล้วก็ได้นำทรัพย์สมบัติไปซ่อนไว้ในระหว่างทางปัจจุบันเรียกว่า บางซ่อน จนไปถึงยังแม่น้ำเจ้าพระยาที่ฝั่งวัดเขมาภิรตาราม โดยเรียกกันในเรื่องต้นว่า วัดเขินมา เพราะทำอู่ทองกับพรรคพวกได้เงินเรือมาถึงบริเวณนั้น และภาษาเพี้ยนมาเป็น “วัดเขมา” และเป็น “วัดเขมาภิรตาราม” ในปัจจุบัน

4.2 ลักษณะทั่วไปและความคิดเห็นของประชากรที่มีต่อการปฏิบัติหลักพุทธธรรมและหลักการก่อดัวของชุมชน

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การก่อดัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร โดยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน ในเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน โดยมีลักษณะทั่วไปของประชากรดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน ร้อยละ ลักษณะทั่วไปของประชากรในชุมชนเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน

ลักษณะทั่วไป	จำนวน (N=384)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	106	27.6
หญิง	278	72.4
2. อายุ		
ต่ำกว่า 29 ปี	172	44.8
30-39 ปี	93	24.2
40-49 ปี	73	19.0
50-59 ปี	31	8.1
60 ปีขึ้นไป	15	3.9
3. การศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	249	64.8
ระดับปริญญาตรี	120	31.3
ระดับปริญญาโทหรือสูงกว่า	15	3.9
4. เขตที่อยู่อาศัย		
เขตหลักสี่	194	50.5
เขตบางขุนเทียน	190	49.5
5. ระยะเวลาที่ท่านอยู่ในชุมชนนี้		
ต่ำกว่า 10 ปี	184	47.9
10-20 ปี	116	30.2
21-30 ปี	63	16.4
31-40 ปี	17	4.4
มากกว่า 40 ปี	4	1.0

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะทั่วไป	จำนวน (N=384)	ร้อยละ
6. ในอดีตท่านมาจากภาคใด		
ภาคเหนือ	46	12.0
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	109	28.4
ภาคกลาง	180	46.9
ภาคตะวันออก	15	3.9
ภาคใต้	34	8.9
7. เชื้อชาติ		
ไทย	346	90.1
จีน	32	8.3
มอญ	2	.5
อื่นๆ	4	1.0
8. ลักษณะทางอาชีพ		
เกษตรกร	25	6.5
รับราชการ	49	12.8
รับจ้างทั่วไป	203	52.9
อื่นๆ	107	27.9
9. สถานที่ที่เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนมากที่สุด		
วัด	185	48.2
ศาลาประชมคม	38	9.9
ละแวกบ้าน	134	34.9
10. กิจกรรมใดที่ทำให้เข้าวัดมากที่สุด		
วันเกิด	41	10.7
วันแต่งงาน	12	3.1
งานเทศกาลประจำปี	38	9.9
งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	31	8.1
วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	244	63.5

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะทั่วไป	จำนวน (N=384)	ร้อยละ
11. ปัจจุบันท่านเชื่อถือเรื่องอะไรมากที่สุด		
ผี	20	5.2
หมอดู	43	11.2
โชคชะตาราศี	162	42.2
การทรงเจ้า	138	35.9
หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	20	5.2
12. ในอดีตชุมชนของท่านได้ใช้หลักการใดในการอยู่ร่วมกันในชุมชนมากที่สุด		
กฎหมาย	55	14.3
ขนบธรรมเนียมประเพณี	169	44.0
ผู้นำชุมชน	59	15.4
ผู้สูงอายุ	26	6.8
พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	62	16.1
13. หลักพุทธธรรมข้อใดที่ชุมชนได้ใช้เป็นประจำ		
ศีลธรรม	199	51.8
การมีส่วนร่วมของชุมชน	78	20.3
หลักการทำมาหากิน	76	19.8
หลักการครองเรือน	24	6.3

จากตารางที่ 1 พบว่า

1. เพศ

ผลการศึกษาก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานครใน 2 เขต จากการสำรวจจากแบบสอบถาม พบว่าร้อยละ 72.4 เป็นเพศหญิง และเป็นเพศชาย 27.6

2. อายุ

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ยอยู่ในช่วงต่ำกว่า 29 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมาคือผู้ที่มีอายุ 30 - 39 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.2 คน รองลงมาคือผู้ที่มีอายุ 40 - 49 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.0 รองลงมาคือผู้ที่มีอายุ 50 - 59 ปี คิดเป็นร้อยละ 8.1 และลำดับสุดท้ายคือผู้ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 3.9

3. การศึกษา

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 64.8 รองลงมาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 31.3 และรองลงมาระดับปริญญาโท หรือสูงกว่า คิดเป็นร้อยละ 3.9

4. ที่อยู่อาศัย

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่อาศัยในเขตหลักสี่โดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 50.5 รองลงมาคือผู้ที่อยู่อาศัยในเขตบางขุนเทียนคิดเป็นร้อยละ 49.5

5. ระยะเวลาที่อยู่อาศัย

พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยรวมของทั้งสองเขตโดยเฉลี่ยต่ำกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 47.9 รองลงมาคือผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ระหว่าง 10 - 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.2 รองลงมาคือผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ระหว่าง 21 - 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.4 รองลงมาคือผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ระหว่าง 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 4.4 และที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่มากกว่า 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 1.0

6. ภูมิลำเนา

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 2 เขตมีภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยมากที่สุดอยู่ในเขตภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 46.9 รองลงมาคือผู้ที่มีภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 28.4 รองลงมาคือผู้ที่มีภูมิลำเนาที่อยู่ภาคเหนือ คิดเป็นร้อยละ 12.0 รองลงมาคือผู้ที่มีภูมิลำเนาที่อยู่ภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 8.9 และน้อยที่สุดของผู้มีภูมิลำเนาที่อยู่ภาคตะวันออก คิดเป็นร้อยละ 3.9

7. เชื้อชาติ

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 2 เขตเป็นเชื้อชาติไทยมากที่สุดโดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 90.1 รองลงมาเป็นเชื้อชาติจีน คิดเป็นร้อยละ 8.3 รองลงมาเป็นเชื้อชาติมอญ คิดเป็นร้อยละ 1.0

8. อาชีพ

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 2 เขตมีผู้ประกอบการอาชีพรับจ้างทั่วไปมากที่สุดโดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 52.9 รองลงมาคืออาชีพอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 27.9 รองลงมาคือรับราชการ คิดเป็นร้อยละ 6.5

9. สถานประกอบ/กิจกรรม

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 2 เขต มีผู้ประกอบกิจกรรมในบริเวณวัดมากที่สุด โดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 48.2 รองลงมาคือกิจกรรมในระแวกบ้าน คิดเป็นร้อยละ 34.9 รองลงมาคือกิจกรรมบริเวณศาลาประชาคม คิดเป็นร้อยละ 9.9

10. กิจกรรมการเข้าวัด

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มากที่สุดโดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 63.5 รองลงมาคือกิจกรรมในวันเกิด คิดเป็นร้อยละ 10.7 และ รองลงมางานเทศกาลประจำปี คิดเป็นร้อยละ 9.9

11. ความเชื่อ

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องโชคละตาราดีมากที่สุด โดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 42.2 รองลงมาคือความเชื่อเรื่องการทรงเจ้าเข้าผี โดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 35.9 รองลงมาคือความเชื่อเรื่องหมอดูโดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 11.2 และมีความเชื่อเรื่องผีโดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 5.2

12. หลักการของชุมชน

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีหลักในการใช้ชีวิตในชุมชนด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีมากที่สุด โดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 44.0 รองลงมาคือพระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้านโดย เฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 16.1 รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนโดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 15.4

13. พุทธธรรม

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 2 เขต มีผู้ปฏิบัติตนในหลักพุทธธรรมด้านศีลธรรมพื้นฐาน มากที่สุดโดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 51.8 รองลงมามีผู้ปฏิบัติตนในหลักพุทธธรรมด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 20.3 และรองลงมามีผู้ปฏิบัติตนในหลักการทำมาหากิน โดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 19.8

ตารางที่ 2 แสดงความคิดเห็นแบ่งเป็นจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ลำดับ และความหมายของการปฏิบัติหลักพุทธธรรมในแต่ละด้าน

ที่	หลักพุทธธรรม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่เคย	\bar{x}	ความหมาย	ลำดับ
1	รักษาศีล ธรรมทุก วัน ไม่เว้นวันพระ	63 (16.4)	99 (25.8)	151 (39.3)	40 (10.4)	19 (4.9)	12 (3.1)	3.40	มาก	21
2	วันพระรักษาศีลทุก วันพระ	35 (9.1)	77 (20.1)	124 (32.3)	69 (18.0)	36 (9.4)	43 (11.2)	3.02	ปานกลาง	22
3	รักษาสุขภาพด้วย การไม่เกี่ยวข้องกับ อบายมุข	132 (34.4)	121 (31.5)	105 (27.3)	9 (2.3)	8 (2.1)	9 (2.3)	3.96	มาก	8
4	ไม่ชอบคนคดโกง หรือไม่ทุจริต	175 (45.6)	144 (37.5)	49 (12.8)	2 (.5)	3 (.8)	11 (2.9)	4.30	มากที่สุด	1
5	สร้างความรักต่อ ครอบครัวอย่าง สม่ำเสมอ	157 (40.9)	158 (41.1)	65 (16.9)	2 (.5)	1 (.3)	1 (.3)	4.22	มากที่สุด	2
6	ชอบพูด ตรงไปตรงมา	125 (32.6)	150 (39.1)	97 (25.3)	8 (2.1)	3 (.8)	1 (.3)	4.01	มาก	5
7	เอื้อเฟื้อเพื่อนบ้าน โดยไม่หวัง ผลตอบแทน	103 (26.8)	138 (35.9)	132 (34.4)	5 (1.3)	4 (1.0)	2 (.5)	3.87	มาก	10
8	พูดจาสร้างสรรค์ทำ ให้เพื่อนบ้านรักใคร่	58 (15.1)	162 (42.2)	145 (37.8)	17 (4.4)	1 (.3)	1 (.3)	3.68	มาก	16
9	ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติภายใน ชุมชน	77 (20.1)	141 (36.7)	144 (37.5)	17 (4.4)	4 (1.0)	1 (.3)	3.70	มาก	15
10	ให้ร่วมมือกับชุมชน	73 (19.0)	119 (31.0)	159 (41.4)	28 (7.3)	4 (1.0)	1 (.3)	3.60	มาก	20
11	ไม่ละเมิดสิทธิของ เพื่อนร่วมชุมชน หรือหมู่บ้าน	126 (32.8)	142 (37.0)	84 (21.9)	22 (5.7)	3 (.8)	7 (1.8)	3.97	มาก	7

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ที่	หลักพฤติกรรม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่เคย	\bar{x}	ความหมาย	ลำดับ
12	เป็นอยู่อย่างพอเพียง เหมาะแก่ฐานะของ คน	113 (29.4)	157 (40.9)	105 (27.3)	8 (2.1)	-	1 (.3)	3.98	มาก	6
13	ลุกขึ้นทำงานตั้งแต่ เช้าตรู่อย่าง สม่ำเสมอ	105 (27.3)	168 (43.8)	91 (23.7)	14 (3.6)	3 (.8)	3 (.8)	3.94	มาก	9
14	รักษาทรัพย์สินไว้ได้ อย่างเหมาะสม	89 (23.2)	165 (43.0)	122 (31.8)	5 (1.3)	3 (.8)	-	3.86	มาก	11
15	คบหาสมาคมกับ เพื่อนบ้านที่สนิทกัน	71 (18.5)	140 (36.5)	149 (38.8)	21 (5.5)	2 (.5)	1 (.3)	3.67	มาก	17
16	ใช้จ่ายอย่างไม่ ฟุ่มเฟือยหรือ สุรุ่ยสุร่ายเกินไป	85 (22.1)	144 (37.5)	140 (36.5)	10 (2.6)	3 (.8)	2 (.5)	3.78	มาก	13
17	ไม่ย่อท้อต่อหน้าที่ การทำงานที่ทำอยู่	86 (22.4)	167 (43.5)	109 (28.4)	7 (1.8)	9 (2.3)	6 (1.6)	3.83	มาก	12
18	มีความซื่อสัตย์ต่อคู่ ครองและครอบครัว	155 (40.4)	152 (39.6)	65 (16.9)	2 (.5)	2 (.5)	8 (2.1)	4.12	มากที่สุด	3
19	รู้จักการยับยั้งชั่งใจ เมื่ออารมณ์ขุ่นมัว	79 (20.6)	155 (40.4)	131 (34.1)	15 (3.9)	1 (.3)	3 (.8)	3.78	มาก	14
20	มีสติกับสถานการณ์ ทุกประเภท	69 (18.0)	130 (33.9)	172 (44.8)	10 (2.6)	1 (.3)	2 (.5)	3.67	มาก	17
21	เสียสละความสุข ส่วนตัวเพื่อความสุข ของ ครอบครัว	129 (33.6)	154 (40.1)	98 (25.5)	-	2 (.5)	1 (.3)	4.07	มาก	4
22	เสียสละความสุข ส่วนตัวเพื่อน ความสุขส่วนรวม	66 (17.2)	133 (34.6)	167 (43.5)	12 (3.1)	5 (1.3)	1 (.3)	3.63	มาก	19
ภาพรวม								3.82	มาก	

เมื่อพิจารณาในประเด็นความคิดเห็นเรื่องการปฏิบัติหลักพุทธธรรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ในภาพรวมจะมีความคิดเห็นการปฏิบัติหลักพุทธธรรมในระดับที่มาก (3.82) ซึ่งจะพบได้ในหลายๆ ข้อ รวมถึง 18 ข้อ จาก 22 ข้อ เช่น ข้อเสียดสะ (4.07) ตรงไปตรงมา (4.01) เป็นต้น สำหรับในข้อที่มากที่สุด คือ ข้อ 4 ว่าด้วยเรื่องไม่ทุจริตมีค่าเฉลี่ยมากถึง (4.30) นอกจากนี้ในข้อที่ว่าด้วยเรื่องการรักษาครอบครัวและความซื่อสัตย์ก็มีค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับความคิดเห็นในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน (4.22 และ 4.12 ตามลำดับ)

ตารางที่ 3 แสดงความคิดเห็นแบ่งเป็นจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความหมาย และ ลำดับของหลักการก่อตั้งของชุมชนจำแนกในแต่ละด้าน

ที่	หลักการก่อตั้ง ชุมชน	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	\bar{x}	ความหมาย	ลำดับ
1	การมีส่วนร่วมในการ ก่อตั้งชุมชน	30 (7.8)	96 (25.0)	103 (26.8)	91 (23.7)	64 (16.7)	2.84	ปานกลาง	10
2	ในอดีตชุมชนมีการ นับถือสถานที่ศักดิ์ สิทธิ์	65 (16.9)	166 (43.2)	117 (30.5)	23 (6.0)	13 (3.4)	3.64	มาก	4
3	ไม่ได้รับความเป็น ธรรมจากเจ้าของที่ ดิน	21 (5.5)	74 (19.3)	143 (37.2)	65 (16.9)	81 (21.1)	2.71	ปานกลาง	11
4	ในอดีตรู้สึกกลัวโรค ระบาด	100 (26.0)	140 (36.5)	112 (29.2)	18 (4.7)	14 (3.6)	3.77	มาก	2
5	ได้รับการบริการจาก ภาครัฐเรื่องสาธารณ ูปโภคอย่างเพียงพอ	28 (7.3)	92 (24.0)	143 (37.2)	68 (17.7)	53 (13.8)	2.93	ปานกลาง	9
6	โจรผู้ร้ายเป็นอุป สรรคในการประ กอบอาชีพ	71 (18.5)	147 (38.3)	88 (22.9)	54 (14.1)	24 (6.3)	3.49	มาก	7

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ที่	หลักการก่อตั้งชุมชน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	\bar{x}	ความหมาย	ลำดับ
7	ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล	53 (13.8)	130 (33.9)	170 (44.3)	25 (6.5)	6 (1.6)	3.52	มาก	6
8	วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน	99 (25.8)	134 (34.9)	120 (31.3)	28 (7.3)	3 (.8)	3.78	มาก	1
9	การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	65 (16.9)	133 (34.6)	136 (35.4)	42 (10.9)	8 (2.1)	3.53	มาก	5
10	พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน	78 (20.3)	148 (38.5)	125 (32.6)	30 (7.8)	3 (.8)	3.70	มาก	3
11	ชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	63 (16.4)	106 (27.6)	181 (47.1)	25 (6.5)	9 (2.3)	3.49	มาก	7
ภาพรวม							3.40	มาก	

เมื่อพิจารณาในประเด็นความคิดเห็นในหลักการก่อตั้งของชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ในภาพรวมจะมีความคิดเห็นต่อการก่อตั้งของชุมชนในระดับที่มาก (3.78) ซึ่งจะพบได้ในหลาย ๆ ข้อ รวม 8 ข้อ จาก 11 ข้อ เช่น ประเด็นโรคระบาด (3.77) พระสงฆ์มีบทบาท (3.70) เป็นต้น อย่างไรก็ตามข้อที่คิดว่าด้วยการก่อตั้งชุมชน แม้จะมีระดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุดจากทั้งหมด 11 ข้อ แต่ก็ยังคงมีค่าความหมายในระดับปานกลาง

4.3 การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชุมชนและชีวิตประจำวันแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีระดับความเกี่ยวข้องกับหลักการก่อตั้งชุมชนแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 หลักพุทธธรรมมีผลต่อการก่อตัวของชุมชน

สมมติฐานที่ 4 การประยุกต์หลักพุทธธรรมน่าจะมีผลต่อการใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชุมชนและชีวิตประจำวันแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1.1 ประชากรในชุมชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักพุทธธรรมมาใช้แตกต่างกัน

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามเพศ

หลักพุทธธรรม	ชาย	หญิง	t-test	Sign
1. การรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ	3.58	3.44	1.061	.290
2. การเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ	3.33	3.36	.182	.856
3. การรักษาสุขภาพด้วยการไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข	3.86	4.06	-1.817	.070
4. การไม่ชอบคนคนโกงหรือไม่ทุจริต	4.27	4.38	-1.156	.249
5. การสร้างความรักต่อครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ	4.15	4.26	-1.199	.231
6. การชอบพูดตรงไปตรงมา	4.00	4.02	-.182	.855
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน	3.86	3.88	-.264	.792
8. การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่	3.69	3.68	.096	.923
9. การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน	3.75	3.69	.601	.548
10. การให้ความร่วมมือกับชุมชนของท่าน	3.60	3.60	-.005	.996

ตารางที่ 4 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ชาย	หญิง	t-test	Sign
11. การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน	3.89	4.05	-1.528	.127
12. การเป็นอยู่อย่างพอเพียงเหมาะสมแก่ฐานะของตน	3.90	4.02	-1.311	.191
13. การลุกขึ้นทำงานตั้งแต่เช้าตรู่อย่างสม่ำเสมอ	3.91	3.97	-.695	.487
14. การรักษาทรัพย์สินไว้ได้อย่างเหมาะสม	3.79	3.89	-1.078	.282
15. การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน	3.66	3.68	-.234	.815
16. การใช้จ่ายอย่างไม่ฟุ่มเฟือยหรือสุรุ่ยสุร่ายเกินไป	3.83	3.78	.541	.589
17. การไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การงานที่ทำอยู่	3.92	3.85	.667	.505
18. การมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองและครอบครัว	4.07	4.32	-2.757	.006
19. การรู้จักการยับยั้งชั่งใจเมื่ออารมณ์ขุ่นมัว	3.89	3.76	1.323	.187
20. การมีสติกับสถานการณ์ทุกประเภท	3.78	3.64	1.484	.139
21. การเสียดสีความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของครอบครัว	4.07	4.07	-.064	.949
22. เสียดสีความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขส่วนรวม	3.72	3.61	1.080	.281

จากตารางที่ 4 เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตามเพศ พบว่า หลักพฤติกรรมเกือบทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 1 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ ด้านมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองและครอบครัว โดยที่ผู้ปฏิบัติที่เป็นผู้หญิง ($\bar{x} = 4.32$) มีความซื่อสัตย์มากกว่าผู้ชาย ($\bar{x} = 4.07$)

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบหลักพฤติกรรมจำแนกตามอายุ

หลักพฤติกรรม	ช่วงอายุ	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-test	Sign
1. การรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ	ต่ำกว่า 29 ปี	3.27	1.13	4.416	.002
	30 - 39 ปี	3.60	1.01		
	40 - 49 ปี	3.63	1.10		
	50 - 59 ปี	3.48	1.03		
	60 ปีขึ้นไป	4.33	1.54		
2. การเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ	ต่ำกว่า 29 ปี	3.16	1.36	1.847	.119
	30 - 39 ปี	3.44	1.30		
	40 - 49 ปี	3.64	1.48		
	50 - 59 ปี	3.29	1.60		
	60 ปีขึ้นไป	3.67	1.91		
3. การรักษาสุขภาพด้วยการไม่เกี่ยวข้องกับ อบายมุข	ต่ำกว่า 29 ปี	3.89	1.03	2.245	.064
	30 - 39 ปี	4.00	.92		
	40 - 49 ปี	4.26	.90		
	50 - 59 ปี	3.94	1.03		
	60 ปีขึ้นไป	4.33	1.29		
4. การไม่ชอบคนคนโกงหรือไม่ทุจริต	ต่ำกว่า 29 ปี	4.26	.79	1.708	.147
	30 - 39 ปี	4.42	.85		
	40 - 49 ปี	4.37	.75		
	50 - 59 ปี	4.45	.72		
	60 ปีขึ้นไป	4.73	1.22		
5. การสร้างความรักต่อครอบครัวอย่าง สม่ำเสมอ	ต่ำกว่า 29 ปี	4.11	.80	2.413	.049
	30 - 39 ปี	4.34	.67		
	40 - 49 ปี	4.38	.83		
	50 - 59 ปี	4.16	.64		
	60 ปีขึ้นไป	4.20	.68		

ตารางที่ 5 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ช่วงอายุ	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-test	Sign
6. ชอบพูดตรงไปตรงมา	ต่ำกว่า 29 ปี	3.81	.87	5.366	.000
	30 - 39 ปี	4.04	.83		
	40 - 49 ปี	4.27	.84		
	50 - 59 ปี	4.26	.77		
	60 ปีขึ้นไป	4.33	.72		
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน	ต่ำกว่า 29 ปี	3.66	.88	5.736	.000
	30 - 39 ปี	3.94	.82		
	40 - 49 ปี	4.15	.78		
	50 - 59 ปี	4.10	.94		
	60 ปีขึ้นไป	4.20	.94		
8. การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่	ต่ำกว่า 29 ปี	3.50	.78	6.348	.000
	30 - 39 ปี	3.68	.78		
	40 - 49 ปี	4.03	.76		
	50 - 59 ปี	3.81	.79		
	60 ปีขึ้นไป	3.87	.83		
9. การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน	ต่ำกว่า 29 ปี	3.48	.89	6.169	.000
	30 - 39 ปี	3.83	.83		
	40 - 49 ปี	3.96	.75		
	50 - 59 ปี	4.00	.77		
	60 ปีขึ้นไป	3.87	1.19		
10. การให้ความร่วมมือกับชุมชนของท่าน	ต่ำกว่า 29 ปี	3.40	.92	4.852	.001
	30 - 39 ปี	3.67	.94		
	40 - 49 ปี	3.89	.81		
	50 - 59 ปี	3.77	.88		
	60 ปีขึ้นไป	3.87	.92		

ตารางที่ 5 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ช่วงอายุ	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-test	Sign
11. การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วม ชุมชนหรือหมู่บ้าน	ต่ำกว่า 29 ปี	3.82	1.02	4.325	.002
	30 - 39 ปี	4.02	.92		
	40 - 49 ปี	4.19	.84		
	50 - 59 ปี	4.42	.85		
	60 ปีขึ้นไป	4.33	.72		
12. การเป็นอยู่อย่างพอเพียงเหมาะสมแก่ ฐานะของตน	ต่ำกว่า 29 ปี	3.87	.82	2.415	.048
	30 - 39 ปี	3.99	.77		
	40 - 49 ปี	4.10	.78		
	50 - 59 ปี	4.23	.92		
	60 ปีขึ้นไป	4.27	.70		
13. การลุกขึ้นทำงานตั้งแต่เช้าตรู่อย่าง สม่ำเสมอ	ต่ำกว่า 29 ปี	3.81	.92	2.664	.032
	30 - 39 ปี	3.98	.75		
	40 - 49 ปี	4.12	.80		
	50 - 59 ปี	4.13	.99		
	60 ปีขึ้นไป	4.27	.80		
14. การรักษาทรัพย์สินไว้ได้อย่าง เหมาะสม	ต่ำกว่า 29 ปี	3.87	.83	1.572	.181
	30 - 39 ปี	3.99	.81		
	40 - 49 ปี	4.10	.74		
	50 - 59 ปี	4.23	.79		
	60 ปีขึ้นไป	4.27	.92		
15. การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่ สนิทกัน	ต่ำกว่า 29 ปี	3.52	.86	3.417	.009
	30 - 39 ปี	3.71	.85		
	40 - 49 ปี	3.93	.87		
	50 - 59 ปี	3.81	.83		
	60 ปีขึ้นไป	3.80	.68		

ตารางที่ 5 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ช่วงอายุ	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-test	Sign
16. การใช้จ่ายอย่างไม่พุ่มเฟือยหรือ สุรุ่ยสุร่ายเกินไป	ต่ำกว่า 29 ปี	3.76	.89	1.836	.121
	30 - 39 ปี	3.65	1.07		
	40 - 49 ปี	3.97	.79		
	50 - 59 ปี	3.87	.89		
	60 ปีขึ้นไป	4.00	.70		
17. การไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การงานที่ทำ อยู่	ต่ำกว่า 29 ปี	3.83	.89	1.627	.167
	30 - 39 ปี	3.75	1.07		
	40 - 49 ปี	3.93	.79		
	50 - 59 ปี	4.06	.89		
	60 ปีขึ้นไป	4.27	.70		
18. การมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองและ ครอบครัว	ต่ำกว่า 29 ปี	4.28	.91	1.766	.135
	30 - 39 ปี	4.06	.73		
	40 - 49 ปี	4.34	.67		
	50 - 59 ปี	4.35	.80		
	60 ปีขึ้นไป	4.40	.63		
19. การรู้จักการยับยั้งชั่งเมื่ออารมณ์ ขุ่นมัว	ต่ำกว่า 29 ปี	3.67	.85	3.294	.011
	30 - 39 ปี	3.89	.85		
	40 - 49 ปี	4.00	.78		
	50 - 59 ปี	3.58	.85		
	60 ปีขึ้นไป	4.07	.80		
20. การมีสติกับสถานการณ์ทุก ประเภท	ต่ำกว่า 29 ปี	3.53	.79	3.841	.004
	30 - 39 ปี	3.73	.80		
	40 - 49 ปี	3.95	.85		
	50 - 59 ปี	3.61	.84		
	60 ปีขึ้นไป	3.93	.88		

ตารางที่ 5 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ช่วงอายุ	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-test	Sign
21. การเสียดสีความสุขส่วนตัวเพื่อ ความสุขของครอบครัว	ต่ำกว่า 29 ปี	3.97	.88	2.267	.061
	30 - 39 ปี	4.06	.70		
	40 - 49 ปี	4.29	.74		
	50 - 59 ปี	4.03	.75		
	60 ปีขึ้นไป	4.27	.70		
22. การเสียดสีความสุขส่วนตัวเพื่อ ความสุขส่วนรวม	ต่ำกว่า 29 ปี	3.51	.88	4.072	.003
	30 - 39 ปี	3.59	.82		
	40 - 49 ปี	3.96	.79		
	50 - 59 ปี	3.68	.79		
	60 ปีขึ้นไป	3.87	.83		

จากตารางที่ 5 เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตามอายุพบว่า พบว่า หลักพฤติกรรมส่วนใหญ่มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 10 ด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การรักษาศีล ผู้ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปจะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอายุที่ต่ำกว่า

ด้านที่ 2 การชอบพูดตรงไปตรงมา ผู้ที่มีอายุ 40-60 ปี ขึ้นไป จะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า

ด้านที่ 3 การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ที่มีอายุ 40-60 ปี ขึ้นไป จะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า

ด้านที่ 4 การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่ ผู้ที่มีอายุ 40-60 ปี ขึ้นไป จะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า

ด้านที่ 5 การร่วมกันช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ผู้ที่มีอายุ 40-60 ปี ขึ้นไปจะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า

ด้านที่ 6 การให้ความร่วมมือกับชุมชนผู้ที่มีอายุ 40-60 ปี ขึ้นไปจะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า

ด้านที่ 7 การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน ผู้ที่มีอายุ 30-60 ปี ขึ้นไป จะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า

ด้านที่ 8 การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน ผู้ที่มีอายุ 40-60 ปี ขึ้นไปจะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า

ด้านที่ 9 การมีสติกับสถานการณ์ทุกประเภท ผู้ที่มีอายุ 30-60 ปี ขึ้นไป จะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า

ด้านที่ 10 การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขส่วนรวม ผู้ที่มีอายุ 40-60 ปี ขึ้นไป จะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรม จำแนกตามการศึกษา

หลักพุทธธรรม	การศึกษา	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-test	Sign
1. การรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวัน พระ	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.43	1.14	.982	.375
	ปริญญาตรี	3.53	1.08		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.80	1.37		
2. การเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.33	1.42	1.639	.196
	ปริญญาตรี	3.33	1.43		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.00	1.20		
3. การรักษาสุขภาพด้วยการไม่ เกี่ยวข้องกับอบายมุข	ต่ำกว่าปริญญาตรี	4.00	1.03	.831	.436
	ปริญญาตรี	3.99	.97		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.33	.62		
4. การไม่ชอบคนคดโกงหรือ ทุจริต	ต่ำกว่าปริญญาตรี	4.35	.8.3	1.287	.277
	ปริญญาตรี	4.31	.82		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.67	.62		
5. การสร้างความรักต่อครอบครัว อย่างสม่ำเสมอ	ต่ำกว่าปริญญาตรี	4.22	.76	.064	.938
	ปริญญาตรี	4.24	.78		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.27	.70		
6. การชอบพูดตรงไปตรงมา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	4.02	.82	.766	.466
	ปริญญาตรี	3.98	.96		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.27	.70		

ตารางที่ 6 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	การศึกษา	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-test	Sign
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.84	.93	.962	.383
	ปริญญาตรี	3.94	.78		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.07	.59		
8. การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.64	.80	3.624	.028
	ปริญญาตรี	3.71	.78		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.20	.86		
9. การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.65	.91	2.003	.136
	ปริญญาตรี	3.84	.82		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.73	.70		
10. การให้ความร่วมมือกับชุมชนของท่าน	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.53	.95	2.111	.123
	ปริญญาตรี	3.73	.86		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.80	.77		
11. การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน	ต่ำกว่าปริญญาตรี	4.00	.98	.136	.873
	ปริญญาตรี	4.01	.97		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.13	.64		
12. การเป็นอยู่อย่างพอเพียงเหมาะสมแก่ฐานะของตน	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.94	.83	1.121	.327
	ปริญญาตรี	4.06	.78		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.13	.83		
13. การลุกขึ้นทำงานตั้งแต่เช้าตรู่อย่างสม่ำเสมอ	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.92	.85	.6280	.534
	ปริญญาตรี	4.02	.90		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.07	1.03		
14. การรักษาทรัพย์สินไว้ได้อย่างเหมาะสม	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.77	.84	5.579	.004
	ปริญญาตรี	4.07	.73		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.80	.68		
15. ท่านคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.62	.87	1.711	.182
	ปริญญาตรี	3.78	.82		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.87	.99		

ตารางที่ 6 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	การศึกษา	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-test	Sign
16. ท่านใช้จ่ายอย่างไม่ฟุ่มเฟือย หรือสุรุ่ยสุร่ายเกินไป	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.73	.86	2.385	.093
	ปริญญาตรี	3.93	.80		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.73	1.22		
17. ไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การงานที่ทำ อยู่	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.84	.98	.720	.487
	ปริญญาตรี	3.88	.79		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.13	.74		
18. การมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง และครอบครัว	ต่ำกว่าปริญญาตรี	4.27	.88	1.489	.227
	ปริญญาตรี	4.18	.69		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.53	.52		
19. การรู้จักการยับยั้งชั่งใจเมื่อ อารมณ์ขุ่นมัว	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.74	.86	1.642	.195
	ปริญญาตรี	3.88	.83		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.00	.76		
20. การมีสติกับสถานการณ์ทุก ประเภท	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.64	.82	.979	.377
	ปริญญาตรี	3.74	.85		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.87	.74		
21. การเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อความสุขของครอบครัว	ต่ำกว่าปริญญาตรี	4.10	.82	.398	.672
	ปริญญาตรี	4.02	.78		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	4.07	.80		
22. การเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อความสุขส่วนรวม	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.60	.83	1.397	.249
	ปริญญาตรี	3.69	.91		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.93	.80		

ตารางที่ 6 เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตารางระดับการศึกษา พบว่า หลักพฤติกรรมเกือบทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 1 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยที่การรักษาทรัพย์สินไว้ได้อย่างเหมาะสม ผู้ที่มีระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรี ($\bar{x} = 4.07$) ปริญญาโทหรือสูงกว่า ($\bar{x} = 3.80$) จะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ($\bar{x} = 3.77$)

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย

หลักพุทธธรรม	เขตหลักสี่	บางขุนเทียน	T-Test	Sign
1. การรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ	3.72	3.23	4.305	.000
2. ท่านเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ	3.58	3.12	3.266	.001
3. การรักษาสุขภาพด้วยการไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข	4.09	3.92	1.691	.092
4. การไม่ชอบคนคนโกงหรือไม่ทุจริต	4.29	4.42	-1.528	.127
5. การสร้างความรักต่อครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ	4.19	4.27	1.063	.288
6. การชอบพูดตรงไปตรงมา	4.08	3.95	1.478	.140
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน	4.06	3.69	4.137	.000
8. การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่	3.91	3.45	5.798	.000
9. การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน	3.92	3.49	4.903	.000
10. การให้ความร่วมมือกับชุมชนของท่าน	3.77	3.44	3.583	.000
11. การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน	4.11	3.91	2.081	.038
12. การเป็นอยู่อย่างพอเพียงเหมาะสมแก่ฐานะของตน	4.06	3.91	1.764	.079
13. การลุกขึ้นทำงานตั้งแต่เช้าตรู่อย่างสม่ำเสมอ	3.98	3.93	.655	.513
14. การรักษาทรัพย์สินไว้ได้อย่างเหมาะสม	3.94	3.79	1.805	3.82
15. การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน	3.89	3.46	4.946	.000
16. การใช้จ่ายอย่างไม่ฟุ่มเฟือยหรือสุรุ่ยสุร่ายเกินไป	3.88	3.71	1.955	.051
17. การไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การงานที่ทำอยู่	3.81	3.92	-1.197	.232
18. การมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองและครอบครัว	4.14	.36	-2.717	.007
19. การรู้จักการยับยั้งชั่งเมื่ออารมณ์ขุ่นมัว	3.97	3.62	4.173	.000
20. การมีสติกับสถานการณ์ทุกประเภท	3.85	3.52	4.001	.000

ตารางที่ 7 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	เขตหลักสี่	บางขุนเทียน	T-Test	Sign
21. การเสียดสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของครอบครัว	3.97	4.17	-2.383	.081
22. การเสียดสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขส่วนรวม	3.85	3.43	4.877	.000

จากตารางที่ 7 เป็นตารางเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพุทธธรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัยพบว่า หลักพุทธธรรม 11 ด้าน มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 11 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในเขตหลักสี่ จะมีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 2 การเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในเขตหลักสี่ จะมีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 3 การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในเขตหลักสี่ จะมีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 4 การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่ ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในเขตหลักสี่ จะมีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 5 การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในเขตหลักสี่ จะมีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 6 การให้ความร่วมมือกับชุมชน ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในเขตหลักสี่ จะมีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 7 การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในเขตหลักสี่ จะมีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 8 การมีความซื่อสัตย์ ต่อคู่ครองและครอบครัว ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในเขตบางขุนเทียน จะมีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตหลักสี่

ด้านที่ 9 รู้จักการยับยั้งชั่งใจเมื่ออารมณ์ขุ่นมัว ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในเขตหลักสี่ จะมีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 10 การมีสติกับสถานการณ์ทุกประเภท ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในเขตหลักสี่ จะมีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 11 การเสียดสีความสุขเพื่อความสุขส่วนรวม ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในเขตหลักสี่ จะมีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตบางขุนเทียน

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามช่วงเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน

หลักพุทธธรรม	ช่วงเวลา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
1. การรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ	ต่ำกว่า 10 ปี	3.35	1.14	2.558	.038
	10 - 20 ปี	3.43	1.13		
	21 - 30 ปี	3.81	1.09		
	31 - 40 ปี	3.88	.99		
	มากกว่า 40 ปี	3.50	1.00		
2. การเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ	ต่ำกว่า 10 ปี	3.16	1.28	2.007	.093
	10 - 20 ปี	3.49	2.56		
	21 - 30 ปี	3.52	1.54		
	31 - 40 ปี	3.88	1.05		
	มากกว่า 40 ปี	3.00	1.83		
3. การรักษาสุขภาพด้วยการไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข	ต่ำกว่า 10 ปี	3.92	1.04	.940	.441
	10 - 20 ปี	4.09	.91		
	21 - 30 ปี	4.13	.94		
	31 - 40 ปี	3.88	.86		
	มากกว่า 40 ปี	4.25	2.22		
4. การไม่ชอบคนคดโกงหรือทุจริต	ต่ำกว่า 10 ปี	4.29	.84	1.095	.359
	10 - 20 ปี	4.35	.78		
	21 - 30 ปี	4.51	.78		
	31 - 40 ปี	4.35	.79		
	มากกว่า 40 ปี	4.75	1.26		

ตารางที่ 8 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ช่วงเวลา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
5. การสร้างความรักต่อครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ	ต่ำกว่า 10 ปี	4.26	.74	1.036	.389
	10 – 20 ปี	4.15	.77		
	21 – 30 ปี	4.29	.79		
	31 – 40 ปี	4.12	.86		
	มากกว่า 40 ปี	4.75	.50		
6. การขอบพุดตรงไปตรงมา	ต่ำกว่า 10 ปี	3.95	.85	1.604	.173
	10 – 20 ปี	4.02	.85		
	21 – 30 ปี	4.17	.94		
	31 – 40 ปี	3.94	.66		
	มากกว่า 40 ปี	4.75	.50		
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน	ต่ำกว่า 10 ปี	3.76	.93	4.738	.001
	10 – 20 ปี	3.89	.79		
	21 – 30 ปี	4.03	.84		
	31 – 40 ปี	4.24	.56		
	มากกว่า 40 ปี	5.25	.50		
8. การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่	ต่ำกว่า 10 ปี	3.60	.82	1.936	.104
	10 – 20 ปี	3.70	.79		
	21 – 30 ปี	3.87	.75		
	31 – 40 ปี	3.59	.71		
	มากกว่า 40 ปี	4.25	.96		
9. การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน	ต่ำกว่า 10 ปี	3.57	.92	4.357	.002
	10 – 20 ปี	3.72	.78		
	21 – 30 ปี	3.95	.87		
	31 – 40 ปี	4.00	.71		
	มากกว่า 40 ปี	4.75	1.26		

ตารางที่ 8 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ช่วงเวลา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
10. การให้ความร่วมมือกับชุมชนของท่าน	ต่ำกว่า 10 ปี	3.47	.93	3.994	.003
	10 – 20 ปี	3.61	.86		
	21 – 30 ปี	3.95	.83		
	31 – 40 ปี	3.82	1.01		
	มากกว่า 40 ปี	3.60	1.63		
11. การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน	ต่ำกว่า 10 ปี	3.83	1.06	3.459	.009
	10 – 20 ปี	4.16	.81		
	21 – 30 ปี	4.25	.82		
	31 – 40 ปี	3.94	.83		
	มากกว่า 40 ปี	4.00	1.41		
12. การเป็นอยู่อย่างพอเพียงเหมาะสมฐานะของคน	ต่ำกว่า 10 ปี	3.92	.83	.730	.572
	10 – 20 ปี	4.02	.80		
	21 – 30 ปี	4.11	.81		
	31 – 40 ปี	4.00	.71		
	มากกว่า 40 ปี	4.00	1.15		
13. การลุกขึ้นทำงานตั้งแต่เช้าตรู่อย่างสม่ำเสมอ	ต่ำกว่า 10 ปี	3.90	.80	1.889	.112
	10 – 20 ปี	4.02	.96		
	21 – 30 ปี	4.08	.87		
	31 – 40 ปี	3.88	.60		
	มากกว่า 40 ปี	3.00	1.63		
14. การรักษาทรัพย์สินไว้ได้อย่างเหมาะสม	ต่ำกว่า 10 ปี	3.83	.84	.570	.685
	10 – 20 ปี	3.85	.71		
	21 – 30 ปี	4.00	.80		
	31 – 40 ปี	3.88	.78		
	มากกว่า 40 ปี	3.75	1.89		

ตารางที่ 8 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ช่วงเวลา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
15. การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน	ต่ำกว่า 10 ปี	3.58	.81	1.833	.122
	10 – 20 ปี	3.69	.94		
	21 – 30 ปี	3.84	.88		
	31 – 40 ปี	3.88	.78		
	มากกว่า 40 ปี	4.25	.50		
16. การใช้จ่ายอย่างไม่ฟุ่มเฟือยหรือสุรุ่ยสุร่ายเกินไป	ต่ำกว่า 10 ปี	3.73	.84	1.409	.230
	10 – 20 ปี	3.83	.88		
	21 – 30 ปี	3.97	.82		
	31 – 40 ปี	3.71	.85		
	มากกว่า 40 ปี	3.25	1.71		
17. การไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การงานที่ทำอยู่	ต่ำกว่า 10 ปี	3.87	.98	1.685	.153
	10 – 20 ปี	3.88	.83		
	21 – 30 ปี	3.97	.82		
	31 – 40 ปี	3.53	.87		
	มากกว่า 40 ปี	3.00	1.63		
18. การมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองและครอบครัว	ต่ำกว่า 10 ปี	4.29	.88	.383	.821
	10 – 20 ปี	4.17	.81		
	21 – 30 ปี	4.27	.68		
	31 – 40 ปี	4.29	.59		
	มากกว่า 40 ปี	4.25	.96		
19. การรู้จักการยับยั้งชั่งใจเมื่ออารมณ์ขุ่นมัว	ต่ำกว่า 10 ปี	3.72	.86	1.415	.228
	10 – 20 ปี	3.92	.79		
	21 – 30 ปี	3.79	.90		
	31 – 40 ปี	3.82	.64		
	มากกว่า 40 ปี	3.25	1.26		

ตารางที่ 8 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ช่วงเวลา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
20. การมีสติกับสถานการณ์ทุกประเภท	ต่ำกว่า 10 ปี	3.61	.80	2.492	.043
	10 - 20 ปี	3.69	.84		
	21 - 30 ปี	3.76	.80		
	31 - 40 ปี	3.88	.86		
	มากกว่า 40 ปี	3.75	1.26		
21. การเสียดสีความสุขส่วนตัวเพื่อ ความสุขส่วนรวม	ต่ำกว่า 10 ปี	4.03	.83	1.162	.327
	10 - 20 ปี	4.08	.77		
	21 - 30 ปี	4.16	.72		
	31 - 40 ปี	4.29	.69		
	มากกว่า 40 ปี	3.50	1.73		
22. การเสียดสีความสุขส่วนตัวเพื่อ ความสุขส่วนรวม	ต่ำกว่า 10 ปี	3.59	.86	3.054	.017
	10 - 20 ปี	3.64	.82		
	21 - 30 ปี	3.76	.86		
	31 - 40 ปี	4.00	.90		
	มากกว่า 40 ปี	2.50	1.91		

จากตารางที่ 8 เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตามช่วงเวลาการอยู่อาศัย พบว่า หลักพฤติกรรมเกือบทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกันยกเว้น 4 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 ความเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ที่อยู่อาศัยช่วงเวลา 21 - มากกว่า 40 ปี มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่อยู่อาศัยช่วงเวลาที่ต่ำกว่า

ด้านที่ 2 การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ผู้ที่อยู่อาศัยช่วงเวลา 31 - มากกว่า 40 ปี มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่อยู่อาศัยช่วงเวลาที่ต่ำกว่า

ด้านที่ 3 การให้ความร่วมมือกับชุมชน ผู้ที่อยู่อาศัยช่วงเวลา 10 - มากกว่า 40 ปี มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่อยู่อาศัยช่วงเวลาที่ต่ำกว่า

ด้านที่ 4 การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน ผู้ที่อยู่อาศัยช่วงเวลา 10 - มากกว่า 40 ปี มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่อยู่อาศัยช่วงเวลาที่ต่ำกว่า

ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามภูมิภาค

หลักพุทธธรรม	ภูมิภาค	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
1. การรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ	เหนือ	3.35	1.08	4.873	.001
	อีสาน	3.12	1.19		
	กลาง	3.66	1.05		
	ตะวันออก	3.60	1.35		
	ใต้	3.76	1.05		
2. การเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ	เหนือ	3.13	1.15	3.335	.011
	อีสาน	3.02	1.44		
	กลาง	3.54	1.47		
	ตะวันออก	3.27	1.39		
	ใต้	3.74	1.21		
3. การรักษาสุขภาพด้วยการไม่เกี่ยวข้องกับ กับอบายมุข	เหนือ	3.85	.97	1.665	.157
	อีสาน	3.86	1.17		
	กลาง	4.14	.88		
	ตะวันออก	4.00	1.25		
	ใต้	4.00	.85		
4. การไม่ชอบคนคดโกงหรือทุจริต	เหนือ	4.35	.77	1.216	.304
	อีสาน	4.37	.92		
	กลาง	4.39	.76		
	ตะวันออก	3.93	1.10		
	ใต้	4.26	.67		
5. การสร้างความรักต่อครอบครัวอย่าง สม่ำเสมอ	เหนือ	4.24	.79	.624	.646
	อีสาน	4.23	.70		
	กลาง	4.23	.81		
	ตะวันออก	3.93	.70		
	ใต้	4.29	.72		

ตารางที่ 9 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ภูมิภาค	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
6. การชอบพูดตรงไปตรงมา	เหนือ	3.89	1.02	2.163	.073
	อีสาน	3.85	.87		
	กลาง	4.13	.81		
	ตะวันออก	3.93	.80		
	ใต้	4.09	.83		
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน	เหนือ	3.87	.88	5.570	.000
	อีสาน	3.57	.92		
	กลาง	4.04	.80		
	ตะวันออก	3.80	.86		
	ใต้	4.03	.87		
8. การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่	เหนือ	3.63	.80	3.094	.016
	อีสาน	3.48	.80		
	กลาง	3.78	.79		
	ตะวันออก	3.73	.59		
	ใต้	3.88	.81		
9. การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	เหนือ	3.70	.94	4.054	.003
	อีสาน	3.44	.91		
	กลาง	3.83	.84		
	ตะวันออก	3.87	.64		
	ใต้	3.91	.87		
10. การให้ความร่วมมือกับชุมชนของท่าน	เหนือ	3.78	1.03	2.934	.021
	อีสาน	3.81	.93		
	กลาง	3.59	.88		
	ตะวันออก	3.93	.80		
	ใต้	3.88	.88		

ตารางที่ 9 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ภูมิภาค	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
6. การชอบพูดตรงไปตรงมา	เหนือ	3.89	1.02	2.163	.073
	อีสาน	3.85	.87		
	กลาง	4.13	.81		
	ตะวันออก	3.93	.80		
	ใต้	4.09	.83		
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน	เหนือ	3.87	.88	5.570	.000
	อีสาน	3.57	.92		
	กลาง	4.04	.80		
	ตะวันออก	3.80	.86		
	ใต้	4.03	.87		
8. การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่	เหนือ	3.63	.80	3.094	.016
	อีสาน	3.48	.80		
	กลาง	3.78	.79		
	ตะวันออก	3.73	.59		
	ใต้	3.88	.81		
9. การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	เหนือ	3.70	.94	4.054	.003
	อีสาน	3.44	.91		
	กลาง	3.83	.84		
	ตะวันออก	3.87	.64		
	ใต้	3.91	.87		
10. การให้ความร่วมมือกับชุมชนของท่าน	เหนือ	3.78	1.03	2.934	.021
	อีสาน	3.81	.93		
	กลาง	3.59	.88		
	ตะวันออก	3.93	.80		
	ใต้	3.88	.88		

ตารางที่ 9 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ภูมิภาค	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
16. การใช้จ่ายอย่างไม่พุ่มเฟิอย หรือสุรุษสุร่าย	เหนือ	3.85	.82	2.171	.072
	อีสาน	3.63	.88		
	กลาง	3.83	.85		
	ตะวันออก	3.67	.72		
	ใต้	4.09	.90		
17. ไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การงานที่ ทำอยู่	เหนือ	3.87	.86	.718	.580
	อีสาน	3.87	1.13		
	กลาง	3.84	.80		
	ตะวันออก	3.60	1.60		
	ใต้	4.06	.74		
18. การมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง และครอบครัว	เหนือ	4.15	.79	1.351	.251
	อีสาน	4.28	.87		
	กลาง	4.21	.78		
	ตะวันออก	4.67	.90		
	ใต้	4.32	.77		
19. การรู้จักการยับยั้งชั่งใจเมื่อ อารมณ์ขุ่นมัว	เหนือ	3.93	.83	1.166	.325
	อีสาน	3.66	.87		
	กลาง	3.84	.82		
	ตะวันออก	3.80	1.08		
	ใต้	3.76	.78		
20. การมีสติกับสถานการณ์ทุก ประเภท	เหนือ	3.70	.76	.786	.535
	อีสาน	3.59	.86		
	กลาง	3.71	.81		
	ตะวันออก	3.93	.96		
	ใต้	3.74	.79		

ตารางที่ 9 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	ภูมิภาค	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
21. การเสียดสีความสุขส่วนตัว เพื่อความสุขส่วนรวม	เหนือ	4.09	.84	3.649	.006
	อีสาน	4.25	.77		
	กลาง	3.99	.80		
	ตะวันออก	3.53	.83		
	ใต้	4.15	.74		
22. การเสียดสีความสุขส่วนตัว เพื่อความสุขส่วนรวม	เหนือ	3.61	.93	2.198	.069
	อีสาน	3.49	.82		
	กลาง	3.71	.81		
	ตะวันออก	3.47	1.19		
	ใต้	3.91	.87		

จากตารางที่ 9 เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตามภูมิภาค พบว่า หลักพฤติกรรมเกือบทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 4 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ ผู้ปฏิบัติที่อาศัยภาคกลาง ภาคตะวันออกและภาคใต้มีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อยู่อาศัยในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านที่ 2 การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกและภาคใต้ มีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อยู่อาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านที่ 3 การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ, ภาคกลาง, ภาคตะวันออกและภาคใต้ มีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านที่ 4 การเสียดสีความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของครอบครัว ผู้ปฏิบัติที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคกลางและภาคตะวันออก

ตารางที่ 10 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามเชื้อชาติ

หลักพุทธธรรม	เชื้อชาติ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
1. การรักษาศีลทุกวันไม่เว้น วันพระ	ไทย	3.88	1.12	1.449	.228
	จีน	3.56	1.13		
	มอญ	2.00	1.41		
	อื่น ๆ	3.00	1.41		
2. การเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ	ไทย	3.32	1.38	.817	.485
	จีน	3.59	1.66		
	มอญ	4.50	2.12		
	อื่น ๆ	3.50	2.08		
3. การรักษาสุขภาพด้วยการไม่ เกี่ยวข้องกับอบายมุข	ไทย	4.01	.99	.121	.948
	จีน	4.06	.95		
	มอญ	4.00	1.41		
	อื่น ๆ	3.75	1.89		
4. การไม่ชอบคนคดโกงหรือทุจริต	ไทย	4.35	.83	.890	.446
	จีน	4.44	.67		
	มอญ	3.50	.71		
	อื่น ๆ	4.50	1.00		
5. การสร้างความรักต่อครอบครัวอย่าง สม่ำเสมอ	ไทย	4.21	.76	.887	.448
	จีน	4.41	.76		
	มอญ	4.00	1.41		
	อื่น ๆ	4.50	.58		
6. การชอบพูดตรงไปตรงมา	ไทย	3.98	.87	1.593	.191
	จีน	4.25	.76		
	มอญ	4.50	.71		
	อื่น ๆ	4.50	1.00		

ตารางที่ 10 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	เชื้อชาติ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน	ไทย	3.85	.88	1.692	.168
	จีน	4.13	.75		
	มอญ	4.00	1.41		
	อื่น ๆ	4.50	.58		
8. การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่	ไทย	3.67	.80	.431	.731
	จีน	3.78	.71		
	มอญ	3.50	.71		
	อื่น ๆ	4.00	1.41		
9. การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน	ไทย	3.69	.88	1.622	.184
	จีน	4.00	.72		
	มอญ	3.50	.71		
	อื่น ๆ	3.25	1.50		
10. การให้ความร่วมมือกับชุมชนของท่าน	ไทย	3.60	.94	.080	.971
	จีน	3.66	.75		
	มอญ	3.50	.71		
	อื่น ๆ	3.75	.96		
11. การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน	ไทย	4.02	.94	1.741	.158
	จีน	3.94	.98		
	มอญ	2.50	2.12		
	อื่น ๆ	4.00	1.41		
12. การเป็นอยู่อย่างพอเพียงเหมาะสมแก่ฐานะของตน	ไทย	3.98	.83	.415	.742
	จีน	4.03	.69		
	มอญ	4.50	.71		
	อื่น ๆ	3.75	.96		

ตารางที่ 10 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	เชื้อชาติ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
13. การลุกขึ้นทำงานตั้งแต่เช้าตรู่อย่างสม่ำเสมอ	ไทย	3.97	.85	4.128	.007
	จีน	3.94	.95		
	มอญ	4.50	.71		
	อื่น ๆ	2.50	1.29		
14. การรักษาทรัพย์สินไว้ได้อย่างเหมาะสม	ไทย	3.87	.81	.805	.492
	จีน	3.72	.77		
	มอญ	4.50	.71		
	อื่น ๆ	4.00	.82		
15. การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน	ไทย	3.67	.87	.621	.602
	จีน	3.69	.82		
	มอญ	4.50	.71		
	อื่น ๆ	3.75	.96		
16. การใช้จ่ายอย่างไม่ฟุ่มเฟือยหรือสุรุ่ยสุร่ายเกินไป	ไทย	3.82	.86	2.937	.033
	จีน	3.63	.71		
	มอญ	4.50	.71		
	อื่น ๆ	2.75	1.26		
17. การไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การทำงานที่ทำอยู่	ไทย	3.88	.92	.218	.884
	จีน	3.75	.84		
	มอญ	4.00	1.41		
	อื่น ๆ	3.75	.96		
18. การมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองและครอบครัว	ไทย	4.26	.82	.330	.804
	จีน	4.13	.71		
	มอญ	4.50	.71		
	อื่น ๆ	4.25	1.50		

ตารางที่ 10 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	เชื้อชาติ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
19. การรู้จักการยับยั้งชั่งใจเมื่อ อารมณ์พุ่งมั่ว	ไทย	4.21	.83	.983	.401
	จีน	4.41	1.04		
	มอญ	4.00	.71		
	อื่น ๆ	4.50	.50		
14. การมีสติกับสถานการณ์ ทุกประเภท	ไทย	3.69	.81	1.091	.353
	จีน	3.63	.91		
	มอญ	4.00	1.41		
	อื่น ๆ	3.00	.82		
15. การเสียสละความสุข ส่วนตัวเพื่อความสุขของ ครอบครัว	ไทย	4.08	.79	1.666	.174
	จีน	4.00	.76		
	มอญ	5.00	.00		
	อื่น ๆ	3.50	1.73		
16. การเสียสละความสุข ส่วนตัวเพื่อความสุข ส่วนรวม	ไทย	3.65	.85	.782	.504
	จีน	3.63	.87		
	มอญ	3.50	.71		
	อื่น ๆ	3.00	1.41		

จากตารางที่ 10 เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตามเชื้อชาติ พบว่า หลักพฤติกรรมเกือบทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 1 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ ด้านการลุกขึ้นตั้งแต่เช้าตรู่ ผู้ที่มีเชื้อชาติมอญ ($\bar{x} = 4.50$) จะมีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าคนเชื้อชาติไทย ($\bar{x} = 3.97$) เชื้อชาติจีน ($\bar{x} = 3.94$) และเชื้อชาติอื่น ๆ ($\bar{x} = 2.50$)

ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบหลักพฤติกรรมจำแนกตามอาชีพ

หลักพฤติกรรม	อาชีพ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
1. การรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ	เกษตรกร	3.16	1.14	1.874	.134
	ข้าราชการ	3.76	1.09		
	รับจ้างทั่วไป	3.42	1.08		
	อื่น ๆ	3.52	1.21		
2. การเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ	เกษตรกร	3.36	1.35	2.296	.077
	ข้าราชการ	3.84	1.31		
	รับจ้างทั่วไป	3.25	1.30		
	อื่น ๆ	3.32	1.65		
3. การรักษาสุขภาพด้วยการไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข	เกษตรกร	4.28	.84	1.417	.237
	ข้าราชการ	4.04	.79		
	รับจ้างทั่วไป	3.92	1.02		
	อื่น ๆ	4.09	1.06		
4. การไม่ชอบคนคดโกงหรือทุจริต	เกษตรกร	4.04	.79	2.161	.092
	ข้าราชการ	4.49	.74		
	รับจ้างทั่วไป	4.32	.84		
	อื่น ๆ	4.83	.80		
5. การสร้างความรักต่อครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ	เกษตรกร	4.24	1.01	.860	.462
	ข้าราชการ	4.24	.80		
	รับจ้างทั่วไป	4.17	.72		
	อื่น ๆ	4.32	.76		
6. การชอบพูดตรงไปตรงมา	เกษตรกร	4.12	.78	1.188	.314
	ข้าราชการ	4.16	.62		
	รับจ้างทั่วไป	3.94	.85		
	อื่น ๆ	4.06	.98		

ตารางที่ 12 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	สถานที่	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
16. การใช้จ่ายอย่างไม่พุ่มเฟือยหรือ สุรุ่ยสุร่ายเกินไป	วัด	3.75	.89	1.141	.321
	ศาลา	3.97	.82		
	บ้าน	3.81	.84		
17. การไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การงานที่ทำอยู่	วัด	3.79	.98	1.583	.207
	ศาลา	4.00	.93		
	บ้าน	3.95	.82		
18. การมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองและ ครอบครัว	วัด	4.22	.85	.305	.737
	ศาลา	4.16	.72		
	บ้าน	4.27	.80		
19. การรู้จักการยับยั้งชั่งใจเมื่ออารมณ์ขุ่นมัว	วัด	3.80	.88	4.527	.011
	ศาลา	4.16	.86		
	บ้าน	3.69	.78		
20. การมีสติกับสถานการณ์ทุกประเภท	วัด	3.66	.83	2.144	.119
	ศาลา	3.95	.80		
	บ้าน	3.66	.78		
21. การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อ ความสุขของครอบครัว	วัด	4.05	.79	1.432	.240
	ศาลา	3.92	.78		
	บ้าน	4.15	.78		
22. การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อ ความสุขส่วนรวม	วัด	3.76	.79	4.611	.011
	ศาลา	3.76	.75		
	บ้าน	3.48	.93		

จากตารางที่ 12 เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพุทธธรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตามสถานที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า หลักพุทธธรรมเกือบทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 2 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การชอบพูดตรงไปตรงมา ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่วัดและศาลาประชาคม มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมละแวกบ้าน

ด้านที่ 2 การพุดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่ ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่วัดและศาลา มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมละแวกบ้าน

ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามกิจกรรม

หลักพุทธธรรม	กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
1. การรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวัน พระ	วันเกิด	3.34	.91	2.970	.020
	วันแต่งงาน	4.42	1.16		
	งานเทศกาลประจำปี	3.29	1.37		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.71	1.40		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.44	1.05		
2. การเข้าวัดรักษาศีลทุกวัน พระ	วันเกิด	3.44	1.45	4.422	.002
	วันแต่งงาน	4.67	.65		
	งานเทศกาลประจำปี	3.37	1.50		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.77	1.80		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.18	1.31		
3. การรักษาสุขภาพด้วยการไม่ เกี่ยวข้องกับอบายมุข	วันเกิด	3.93	.79	1.338	.256
	วันแต่งงาน	4.42	.67		
	งานเทศกาลประจำปี	3.76	1.38		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	4.16	.97		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	4.01	.96		
4. การไม่ชอบคนคดโกงหรือ ทุจริต	วันเกิด	4.15	.82	.924	.450
	วันแต่งงาน	4.33	.65		
	งานเทศกาลประจำปี	4.34	.81		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	4.23	1.23		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	4.39	.78		

ตารางที่ 13 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
5. การสร้างความรักต่อครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ	วันเกิด	4.07	.75	1.729	.143
	วันแต่งงาน	4.50	.67		
	งานเทศกาลประจำปี	4.16	.92		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	4.03	.84		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	4.28	.72		
6. การชอบพูดตรงไปตรงมา	วันเกิด	3.88	.98	1.941	.103
	วันแต่งงาน	4.50	.52		
	งานเทศกาลประจำปี	4.05	.84		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	4.23	.88		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.95	.86		
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน	วันเกิด	3.78	.85	1.563	.183
	วันแต่งงาน	4.42	.67		
	งานเทศกาลประจำปี	3.87	1.07		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	4.03	1.02		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.85	.84		
8. การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่	วันเกิด	3.61	.77	2.307	.058
	วันแต่งงาน	4.33	.49		
	งานเทศกาลประจำปี	3.71	.69		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.81	.87		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.66	.81		
9. การทำนุช่วยอนุรักษทรัพย์ ยากธรรมชาติภายในชุมชน	วันเกิด	3.51	.84	3.173	.014
	วันแต่งงาน	4.50	.67		
	งานเทศกาลประจำปี	3.74	.89		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.81	.79		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.68	.89		

ตารางที่ 13 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
10. การให้ความร่วมมือกับ ชุมชนของท่าน	วันเกิด	3.34	.79	2.520	.041
	วันแต่งงาน	4.25	.75		
	งานเทศกาลประจำปี	3.63	1.15		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.74	.77		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.60	.92		
11. การไม่ละเมิดสิทธิของ เพื่อนร่วมชุมชนหรือ หมู่บ้าน	วันเกิด	3.54	1.00	5.283	.000
	วันแต่งงาน	4.75	.45		
	งานเทศกาลประจำปี	3.89	1.03		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	4.29	.90		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	4.00	.93		
12. การเป็นอยู่อย่างพอเพียง เหมาะสมแก่ฐานะของตน	วันเกิด	3.88	.84	2.017	.092
	วันแต่งงาน	4.50	.52		
	งานเทศกาลประจำปี	3.87	.93		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	4.16	.93		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.96	.77		
13. การลุกขึ้นทำงานตั้งแต่ เช้าตรู่อย่างสม่ำเสมอ	วันเกิด	3.85	.76	1.556	.186
	วันแต่งงาน	4.50	.52		
	งานเทศกาลประจำปี	4.08	1.02		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.97	.95		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.93	.86		
14. การรักษาทรัพย์สินไว้ได้ อย่างเหมาะสม	วันเกิด	3.78	.82	2.367	.052
	วันแต่งงาน	4.33	.65		
	งานเทศกาลประจำปี	4.13	.74		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.81	.98		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.82	.79		

ตารางที่ 13 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
15. การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน	วันเกิด	3.41	.87	4.249	.002
	วันแต่งงาน	4.42	.67		
	งานเทศกาลประจำปี	3.92	.67		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.71	1.10		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.64	.83		
16. การใช้จ่ายอย่างไม่ฟุ่มเฟือยหรือสุรุ่ยสุร่ายเกินไป	วันเกิด	3.80	.78	2.227	.066
	วันแต่งงาน	4.50	.52		
	งานเทศกาลประจำปี	3.68	.90		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.81	1.05		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.77	.85		
17. การไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การทำงานที่ทำอยู่	วันเกิด	3.71	.84	2.030	.090
	วันแต่งงาน	4.50	.52		
	งานเทศกาลประจำปี	3.95	.96		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.97	.80		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.83	.94		
18. การมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองและครอบครัว	วันเกิด	4.22	.72	1.270	.281
	วันแต่งงาน	4.33	.65		
	งานเทศกาลประจำปี	3.97	.72		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	4.29	.74		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	4.28	.85		
19. การรู้จักการยับยั้งชั่งใจเมื่ออารมณ์ขุ่นมัว	วันเกิด	3.54	.87	4.402	.002
	วันแต่งงาน	4.67	.65		
	งานเทศกาลประจำปี	3.71	.98		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.81	.91		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.81	.80		

ตารางที่ 13 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
20. การมีสติกับสถาน- การณ์ทุกประเภท	วันเกิด	3.63	.83	5.484	.000
	วันแต่งงาน	4.67	.49		
	งานเทศกาลประจำปี	3.71	.87		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.90	.87		
	วันสำคัญทางพระพุทธ ศาสนา	3.63	.78		
21. การเสียดลความสุข ส่วนตัวเพื่อความสุข ของครอบครัว	วันเกิด	3.85	.82	1.605	.172
	วันแต่งงาน	4.42	.67		
	งานเทศกาลประจำปี	3.97	.97		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	4.03	.80		
	วันสำคัญทางพระพุทธ ศาสนา	4.11	.78		
22. การเสียดลความสุข ส่วนตัวเพื่อความสุข ส่วนรวม	วันเกิด	3.17	.89	5.829	.000
	วันแต่งงาน	4.25	.87		
	งานเทศกาลประจำปี	3.92	.91		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.65	.84		
	วันสำคัญทางพระพุทธ ศาสนา	3.65	.82		

จากตารางที่ 13 เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพุทธธรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตามกิจกรรมการเข้าวัด พบว่า หลักพุทธธรรมส่วนใหญ่มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 6 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ ผู้ที่เข้าวัดในวันแต่งงาน มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าวัดในวันเกิด งานเทศกาลประจำปี งานศพญาติและเพื่อนบ้าน และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 2 การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน ผู้ที่เข้าวัดในวันแต่งงาน มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่า ผู้ที่เข้าวัดในงานศพญาติและเพื่อนบ้าน วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และผู้ที่เข้าวัดในงานเทศกาล

ด้านที่ 3 การคบสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน ผู้ที่เข้าวัดในวันแต่งงาน มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าวัดในวันเกิด งานเทศกาลประจำปี งานศพญาติและเพื่อนบ้านและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 4 การรู้จักการยับยั้งชั่งใจเมื่ออารมณ์ขุ่นมัว ผู้ที่เข้าวัดในวันแต่งงาน มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าวัดในวันเกิด งานเทศกาลประจำปี งานศพญาติและเพื่อนบ้าน และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 5 มีสติกับสถานการณ์ทุกประเภท ผู้ที่เข้าวัดในวันแต่งงาน มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าวัดในวันเกิด งานเทศกาลประจำปี งานศพญาติและเพื่อนบ้าน และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 6 การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขส่วนรวม ผู้ที่เข้าวัดในวันแต่งงาน มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าวัดในวันเกิด งานเทศกาลประจำปี งานศพญาติและเพื่อนบ้าน และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 14 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามความเชื่อ

หลักพุทธธรรม	ความเชื่อ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
1. การรักษาศีล ธรรมทุกวันไม่ เว้นวันพระ	ผี	3.60	.82	.686	.602
	หมอดู	3.28	1.22		
	โชคชะตาราศี	3.55	1.08		
	การทรงเจ้า	3.41	1.20		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.55	1.10		
2. การเข้าวัดรักษา ศีลทุกวันพระ	ผี	3.50	1.32	.286	.887
	หมอดู	3.35	1.53		
	โชคชะตาราศี	3.41	1.30		
	การทรงเจ้า	3.28	1.47		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.20	1.88		
3. การรักษาสุขภาพ ด้วยการไม่เกี่ยว- ข้องกับอบายมุข	ผี	4.10	.85	1.318	.262
	หมอดู	3.79	1.17		
	โชคชะตาราศี	4.12	.98		
	การทรงเจ้า	3.92	.98		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	4.05	.94		
4. การไม่ชอบคนคด โกงหรือทุจริต	ผี	4.30	.92	2.437	.047
	หมอดู	4.12	.66		
	โชคชะตาราศี	4.44	.80		
	การทรงเจ้า	4.28	.87		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	4.65	.59		
5. การสร้างความรัก ต่อครอบครัว อย่างสม่ำเสมอ	ผี	4.10	.79	2.665	.032
	หมอดู	4.09	.84		
	โชคชะตาราศี	4.36	.69		
	การทรงเจ้า	4.11	.80		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	4.35	.75		

ตารางที่ 14 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	ความเชื่อ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
6. การทำนชอบพูด ตรงไปตรงมา	ผี	4.20	.70	1.282	.277
	หมอดู	3.79	.99		
	โชคชะตาราศี	4.08	.76		
	การทรงเจ้า	3.98	.95		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.95	.76		
7. การทำนเอื้อเพื่อ เพื่อนบ้านโดยไม่ หวังผลตอบแทน	ผี	4.00	.97	3.219	.013
	หมอดู	3.60	.95		
	โชคชะตาราศี	4.04	.80		
	การทรงเจ้า	3.76	.91		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.80	.77		
8. การพูดจาสร้าง สรรค์ทำให้เพื่อน บ้านรักใคร่	ผี	3.75	.79	6.104	.000
	หมอดู	3.60	.73		
	โชคชะตาราศี	3.89	.69		
	การทรงเจ้า	3.45	.87		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.65	.88		
9. การช่วยอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ภายในชุมชน	ผี	3.55	.83	3.685	.006
	หมอดู	3.60	.93		
	โชคชะตาราศี	3.90	.84		
	การทรงเจ้า	3.54	.86		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.70	1.03		
10. การให้ความ ร่วมมือกับ ชุมชนของท่าน	ผี	3.35	.81	4.403	.002
	หมอดู	3.35	1.00		
	โชคชะตาราศี	3.81	.93		
	การทรงเจ้า	3.46	.86		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.65	.75		

ตารางที่ 14 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	ความเชื่อ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
11. การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน	ผี	3.80	.89	5.568	.000
	หมอดู	3.49	1.08		
	โชคชะตาราศี	4.21	.81		
	การทรงเจ้า	3.95	1.02		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	4.05	1.00		
12. การเป็นอยู่อย่างพอเพียงเหมาะสมแก่ฐานะของตน	ผี	3.85	.93	1.222	.301
	หมอดู	3.84	.75		
	โชคชะตาราศี	4.08	.82		
	การทรงเจ้า	3.93	.81		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	4.00	.79		
13. การลุกขึ้นทำงานตั้งแต่เช้าตรู่อย่างสม่ำเสมอ	ผี	3.90	.79	.578	.679
	หมอดู	3.91	.81		
	โชคชะตาราศี	4.02	.87		
	การทรงเจ้า	3.93	.92		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.75	.79		
14. การรักษาทรัพย์สินไว้ได้อย่างเหมาะสม	ผี	3.65	.99	1.481	.207
	หมอดู	3.98	.64		
	โชคชะตาราศี	3.94	.83		
	การทรงเจ้า	3.78	.81		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.75	.72		
15. การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน	ผี	3.60	.75	2.450	.046
	หมอดู	3.51	.80		
	โชคชะตาราศี	3.83	.84		
	การทรงเจ้า	3.56	.86		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.65	1.14		

ตารางที่ 14 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	ความเชื่อ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
16. การใช้จ่ายอย่างไม่ พุ่มเพ็ชหรือ สุรุษสุร่าย	ผี	3.55	.83	.747	.561
	หมอดู	3.81	.85		
	โชคชะตาราศี	3.86	.88		
	การทรงเจ้า	3.75	.85		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.75	.85		
17. การไม่ย่อท้อต่อ หน้าที่การงานที่ ทำอยู่	ผี	3.65	.88	.745	.562
	หมอดู	3.81	.93		
	โชคชะตาราศี	3.87	.97		
	การทรงเจ้า	3.93	.86		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.65	.88		
19. การรู้จักการยับยั้ง ั้งใจเมื่ออารมณ์ ขุ่นมัว	ผี	3.55	1.00	1.943	.103
	หมอดู	3.63	.85		
	โชคชะตาราศี	3.92	.89		
	การทรงเจ้า	3.73	.75		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.75	.85		
20. การมีสติกับสถาน การณ์ทุกประเภท	ผี	3.70	.86	1.119	.347
	หมอดู	3.58	.82		
	โชคชะตาราศี	3.78	.85		
	การทรงเจ้า	3.61	.76		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.55	.94		

ตารางที่ 14 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	ความเชื่อ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
21. การเสียสละความ สุขส่วนตัวเพื่อ ความสุขของ ครอบครัว	ผี	3.70	.73	2.861	.023
	หมอดู	3.93	.88		
	โชคชะตาราศี	4.18	.76		
	การทรงเจ้า	4.00	.82		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	4.30	.73		
22. การเสียสละความ สุขส่วนตัวเพื่อ ความสุขส่วนรวม	ผี	3.30	.98	4.936	.001
	หมอดู	3.53	.88		
	โชคชะตาราศี	3.85	.80		
	การทรงเจ้า	3.48	.86		
	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.55	.69		

จากตารางที่ 14 เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพุทธธรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตามความเชื่อ พบว่า หลักพุทธธรรมส่วนใหญ่มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 5 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องโชคชะตาราศี มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีความเชื่อเรื่องผี, หมอดู, การทรงเจ้า, หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 2 การช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องโชคชะตาราศี มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีความเชื่อเรื่องผี หมอดู การทรงเจ้า และหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 3 การให้ความร่วมมือกับชุมชน ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องโชคชะตาราศี มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีความเชื่อเรื่องผี หมอดู การทรงเจ้า และหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 4 การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องโชคชะตาราศีและหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่า ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องผี หมอดู และการทรงเจ้า

ด้านที่ 5 การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขส่วนรวม ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องโชคชะตาราศี และหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติในด้านนี้สูงกว่า ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องผี หมอดู และการทรงเจ้า

ตารางที่ 15 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามหลักชุมชน

หลักพุทธธรรม	หลักชุมชน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
1. การรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ	กฎหมาย	3.36	1.04	1.907	.109
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.41	1.13		
	ผู้นำชุมชน	3.85	1.10		
	ผู้สูงอายุ	3.48	1.24		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.38	1.03		
2. การเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ	กฎหมาย	3.38	1.52	.955	.432
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.27	1.49		
	ผู้นำชุมชน	3.24	1.33		
	ผู้สูงอายุ	3.73	1.51		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.52	.99		
3. การรักษาสุขภาพด้วยการไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข	กฎหมาย	4.15	.93	1.658	.159
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	4.08	.90		
	ผู้นำชุมชน	3.76	1.19		
	ผู้สูงอายุ	4.15	1.22		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.92	.91		
4. การไม่ชอบคนคดโกงหรือทุจริต	กฎหมาย	4.42	.83	1.652	.161
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	4.31	.76		
	ผู้นำชุมชน	4.46	.92		
	ผู้สูงอายุ	4.50	.99		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	4.15	.74		

ตารางที่ 15 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	หลักชุมชน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
5. การสร้างความรักต่อครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ	กฎหมาย	4.27	.68	1.442	.219
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	4.25	.77		
	ผู้นำชุมชน	4.25	.78		
	ผู้สูงอายุ	4.35	.94		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	4.02	.71		
6. การขอบพุดตรงไปตรงมา	กฎหมาย	4.05	.91	.266	.900
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.99	.92		
	ผู้นำชุมชน	4.00	.81		
	ผู้สูงอายุ	4.15	.97		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.97	.70		
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน	กฎหมาย	4.02	.78	2.008	.093
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.89	.88		
	ผู้นำชุมชน	3.69	.86		
	ผู้สูงอายุ	4.19	1.02		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.79	.87		
8. การพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่	กฎหมาย	3.62	.78	1.242	.293
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.72	.83		
	ผู้นำชุมชน	3.51	.77		
	ผู้สูงอายุ	3.73	1.08		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.81	.85		
9. การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน	กฎหมาย	3.65	.82	2.019	.091
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.71	.88		
	ผู้นำชุมชน	3.49	.95		
	ผู้สูงอายุ	3.77	1.03		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.94	.79		

ตารางที่ 15 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	หลักชุมชน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
10. การให้ความร่วมมือกับ ชุมชนของท่าน	กฎหมาย	3.55	.94	3.768	.005
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.62	.91		
	ผู้นำชุมชน	3.51	.92		
	ผู้สูงอายุ	3.08	1.02		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.87	.82		
11. การไม่ละเมิดสิทธิของ เพื่อนร่วมชุมชนหรือ หมู่บ้าน	กฎหมาย	4.02	1.01	.239	.916
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	4.01	.98		
	ผู้นำชุมชน	4.10	.98		
	ผู้สูงอายุ	3.88	1.21		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	4.00	.77		
12. การเป็นอยู่อย่างพอเพียง เหมาะสมแก่ฐานะของตน	กฎหมาย	4.00	.86	2.973	.019
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	4.11	.79		
	ผู้นำชุมชน	3.98	.82		
	ผู้สูงอายุ	3.85	1.01		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.71	.69		
13. การลุกขึ้นทำงานตั้งแต่ เช้าตรู่อย่างสม่ำเสมอ	กฎหมาย	4.02	.95	.387	.818
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.92	.86		
	ผู้นำชุมชน	3.98	.94		
	ผู้สูงอายุ	3.85	.83		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	4.03	.81		
14. การรักษาทรัพย์สินไว้ได้ อย่างเหมาะสม	กฎหมาย	4.04	.74	1.140	.337
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.90	.74		
	ผู้นำชุมชน	3.81	.86		
	ผู้สูงอายุ	3.77	1.07		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.76	.80		

ตารางที่ 15 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	หลักชุมชน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
15. การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน	กฎหมาย	3.67	.92	.382	.822
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.75	.92		
	ผู้นำชุมชน	3.63	.72		
	ผู้สูงอายุ	3.69	.84		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.63	.68		
16. การใช้จ่ายอย่างไม่ฟุ่มเฟือยหรือสุรุ่ยสุร่ายเกินไป	กฎหมาย	3.78	.76	.944	.438
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.87	.84		
	ผู้นำชุมชน	3.75	.88		
	ผู้สูงอายุ	3.81	1.02		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.63	.91		
17. การไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การงานที่ทำอยู่	กฎหมาย	3.96	.84	4.056	.003
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.97	.80		
	ผู้นำชุมชน	3.97	.91		
	ผู้สูงอายุ	3.73	1.00		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.47	1.16		
18. การมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองและครอบครัว	กฎหมาย	4.16	.76	.897	.466
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	4.31	.83		
	ผู้นำชุมชน	4.32	.75		
	ผู้สูงอายุ	4.19	.94		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	4.13	.84		

ตารางที่ 15 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	หลักชุมชน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-test	Sign
19. การรู้จักยับยั้งชั่งใจเมื่อ อารมณ์พุ่งมั่ว	กฎหมาย	3.85	.78	.461	.765
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.85	.85		
	ผู้นำชุมชน	3.83	.87		
	ผู้สูงอายุ	3.77	1.07		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.69	.71		
20. การมีสติกับสถานการณ์ ทุกประเภท	กฎหมาย	3.65	.78	1.522	.195
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.75	.81		
	ผู้นำชุมชน	3.66	.86		
	ผู้สูงอายุ	3.92	1.02		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.52	.70		
21. การเสียดสีความสุข ส่วนตัวเพื่อความสุขของ ครอบครัว	กฎหมาย	3.98	.71	1.875	.114
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	4.17	.80		
	ผู้นำชุมชน	3.88	.79		
	ผู้สูงอายุ	4.19	.80		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	4.00	.87		
22. การเสียดสีความสุข ส่วนตัวเพื่อความสุข ส่วนรวม	กฎหมาย	3.67	.84	.598	.664
	ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.66	.89		
	ผู้นำชุมชน	3.49	.80		
	ผู้สูงอายุ	3.69	1.16		
	พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน	3.71	.69		

จากตารางที่ 15 เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพุทธธรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตามหลักชุมชน พบว่า หลักพุทธธรรมเกือบทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 2 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การให้ความร่วมมือกับชุมชน ผู้ที่มีความเชื่อถือต่อพระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน มีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้ใช้หลักกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุ

ด้านที่ 2 การไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การทำงานที่ทำอยู่ ผู้ที่ใช้หลักกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี และผู้นำชุมชน มีการปฏิบัติในด้านนี้มากกว่าผู้สูงอายุและผู้เชื่อถือต่อพระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน

ตารางที่ 16 การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมจำแนกตามหลักพุทธธรรม

หลักพุทธธรรม	พุทธธรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-Test	Sign
1. การรักษาศีลทุกวันไม่ เว้นวันพระ	ศีลธรรม	3.50	1.07	.845	.470
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.40	1.21		
	หลักการทำมาหากิน	3.42	1.16		
	หลักการครองเรือน	3.79	1.10		
2. การเข้าวัดรักษาศีล ทุกวันพระ	ศีลธรรม	3.32	1.40	.113	.952
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.33	1.44		
	หลักการทำมาหากิน	3.34	1.51		
	หลักการครองเรือน	3.50	1.18		
3. การรักษาสุขภาพด้วย การไม่เกี่ยวข้องกับ อบายมุข	ศีลธรรม	3.98	.95	.358	.783
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	4.10	.99		
	หลักการทำมาหากิน	3.99	1.08		
	หลักการครองเรือน	3.92	1.18		
4. การไม่ชอบคนคด โกงหรือทุจริต	ศีลธรรม	4.26	.77	2.399	.068
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	4.41	.69		
	หลักการทำมาหากิน	4.46	1.00		
	หลักการครองเรือน	4.63	.88		
5. การสร้างความรักต่อ ครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ	ศีลธรรม	4.19	.71	1.842	.139
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	4.41	.67		
	หลักการทำมาหากิน	4.17	.91		
	หลักการครองเรือน	4.21	.88		

ตารางที่ 16 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	พฤติกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-Test	Sign
6. การขอบพูดตรงไปตรงมา	ศีลธรรม	3.98	.90	.9750	.404
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	4.13	.76		
	หลักการทำมาหากิน	3.92	.88		
	หลักการครองเรือน	4.13	.85		
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน	ศีลธรรม	3.87	.92	.015	.997
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.88	.85		
	หลักการทำมาหากิน	3.86	.80		
	หลักการครองเรือน	3.88	.90		
8. การทำนุพศจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่	ศีลธรรม	3.68	.81	.683	.563
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.77	.79		
	หลักการทำมาหากิน	3.59	.80		
	หลักการครองเรือน	3.75	.79		
9. การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน	ศีลธรรม	3.70	.89	.614	.606
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.74	.87		
	หลักการทำมาหากิน	3.64	.89		
	หลักการครองเรือน	3.92	.83		
10. การให้ความร่วมมือกับชุมชนของท่าน	ศีลธรรม	3.62	.97	.881	.451
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.59	.81		
	หลักการทำมาหากิน	3.53	.94		
	หลักการครองเรือน	3.88	.85		
11. การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน	ศีลธรรม	3.92	.98	2.447	.063
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.96	.96		
	หลักการทำมาหากิน	4.13	.94		
	หลักการครองเรือน	4.42	.78		

ตารางที่ 16 (ต่อ)

หลักพฤติกรรม	พฤติกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-Test	Sign
12. การเป็นอยู่อย่าง พอเพียงเหมาะแก่ ฐานะของตน	ศีลธรรม	3.96	.82	.322	.809
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	4.00	.79		
	หลักการทำมาหากิน	3.96	.86		
	หลักการครองเรือน	4.13	.80		
13. การลุกขึ้นทำงาน ตั้งแต่เช้าตรู่อย่าง สม่ำเสมอ	ศีลธรรม	3.99	.83	.344	.793
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.94	.89		
	หลักการทำมาหากิน	3.91	.98		
	หลักการครองเรือน	3.83	.82		
14. การรักษาทรัพย์สิน ไว้ได้อย่างเหมาะสม - สม	ศีลธรรม	3.91	.76	1.622	.184
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.91	.78		
	หลักการทำมาหากิน	3.68	.88		
	หลักการครองเรือน	3.83	1.01		
15. การคบหาสมาคม กับเพื่อนบ้านที่ สนิทกัน	ศีลธรรม	3.63	.89	.428	.733
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.73	.80		
	หลักการทำมาหากิน	3.70	.83		
	หลักการครองเรือน	3.79	.93		
16. การใช้จ่ายอย่างไม่ ฟุ่มเฟือยหรือ สุรุ่ยสุร่ายเกินไป	ศีลธรรม	3.81	.84	1.635	.181
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.85	.91		
	หลักการทำมาหากิน	3.62	.86		
	หลักการครองเรือน	4.00	.83		
17. การไม่ย่อท้อต่อ หน้าที่การงานที่ทำ อยู่	ศีลธรรม	3.86	.86	.303	.824
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.81	.91		
	หลักการทำมาหากิน	3.89	1.10		
	หลักการครองเรือน	4.00	.72		

ตารางที่ 16 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	พุทธธรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D	F-Test	Sign
18. การมีความซื่อสัตย์ ต่อคู่ครองและ ครอบครัว	ศีลธรรม	4.28	.86	.222	.881
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	4.19	.79		
	หลักการทำมาหากิน	4.24	.76		
	หลักการครองเรือน	4.21	.78		
19. การรู้จักยับยั้งชั่งใจ เมื่ออารมณ์ขุ่นมัว	ศีลธรรม	3.76	.83	.890	.447
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.78	.93		
	หลักการทำมาหากิน	3.86	.83		
	หลักการครองเรือน	4.04	.75		
20. การมีสติกับสถาน การณ์ทุกประเภท	ศีลธรรม	3.66	.81	1.599	.189
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.68	.88		
	หลักการทำมาหากิน	3.68	.79		
	หลักการครองเรือน	4.04	.75		
21. การเสียสละความ สุขส่วนตัวเพื่อ ความสุขของ ครอบครัว	ศีลธรรม	4.14	.80	2.823	.039
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.99	.71		
	หลักการทำมาหากิน	3.88	.89		
	หลักการครองเรือน	4.29	.75		
22. การเสียสละความ สุขส่วนตัวเพื่อ ความสุขส่วนรวม	ศีลธรรม	3.63	.88	2.499	.059
	การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.68	.78		
	หลักการทำมาหากิน	3.50	.87		
	หลักการครองเรือน	4.04	.81		

จากตารางที่ 16 เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักพุทธธรรมในด้านต่าง ๆ จำแนกตามหลักพุทธธรรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า หลักพุทธธรรมทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีระดับความเกี่ยวข้องกับชุมชนแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2.1 ประชากรในชุมชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเกี่ยวข้องกับการก่อตัวของชุมชนที่แตกต่างกัน

ตารางที่ 17 การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกตามเพศ

การก่อตั้งชุมชน	ชาย	หญิง	t-test	sign
1. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน	3.07	2.75	2.331	.32
2. ในอดีตชุมชนของท่านนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	3.79	3.59	1.917	.21
3. การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน	3.15	2.54	4.718	.000
4. ในอดีตท่านมีความรู้สึกกลัวเมื่อเกิดโรคระบาด	3.74	3.78	-.357	.721
5. การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ	3.03	2.90	1.035	.301
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพของท่าน	3.58	3.45	1.048	.295
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล	3.75	3.43	3.344	.001
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน	3.59	3.85	-2.352	.019
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	3.80	3.43	3.403	.001
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนของ	3.63	3.72	-.878	.380
11. ชุมชนของท่านรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	3.53	3.48	.473	.636

ตารางที่ 17 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามเพศ พบว่า หลักการการก่อตั้งชุมชนเกือบทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 3 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ผู้ที่มีเพศชาย มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าเพศหญิง

ด้านที่ 2 ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล ผู้ที่มีเพศชาย จะมีความแตกต่างในด้านนี้สูงกว่าเพศหญิง

ด้านที่ 3 การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน ผู้ที่มีเพศชาย จะมีความความแตกต่างในด้านนี้สูงกว่าเพศหญิง

ตารางที่ 18 การเปรียบเทียบการก่อตัวของชุมชนจำแนกตามอายุ

การก่อตัวของชุมชน	อายุ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
1. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชนมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่า 29 ปี	2.77	1.22	.401	.808
	30 – 39 ปี	2.89	1.22		
	40 – 49 ปี	2.92	1.20		
	50 – 59 ปี	2.94	1.09		
	60 ปีขึ้นไป	2.67	1.23		
2. ในอดีตชุมชนของท่านนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่า 29 ปี	3.66	.84	2.033	.089
	30 – 39 ปี	3.74	.91		
	40 – 49 ปี	3.63	1.16		
	50 – 59 ปี	3.61	.95		
	60 ปีขึ้นไป	3.00	1.00		
3. ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดินมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่า 29 ปี	2.69	1.08	.9530	.433
	30 – 39 ปี	2.84	1.16		
	40 – 49 ปี	2.74	1.28		
	50 – 59 ปี	2.58	1.12		
	60 ปีขึ้นไป	2.27	1.44		
4. ในอดีตท่านมีความรู้สึกกลัวเมื่อเกิดโรคระบาดมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่า 29 ปี	3.76	.93	2.003	.094
	30 – 39 ปี	3.96	.99		
	40 – 49 ปี	3.73	1.12		
	50 – 59 ปี	3.42	1.09		
	60 ปีขึ้นไป	3.53	1.13		
5. การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณสุขปกคอย่างเพียงพอมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่า 29 ปี	2.90	1.07	.403	.806
	30 – 39 ปี	3.02	1.13		
	40 – 49 ปี	2.96	1.22		
	50 – 59 ปี	2.90	1.16		
	60 ปีขึ้นไป	2.67	1.18		

ตารางที่ 18 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	อายุ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพของท่านมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่า 29 ปี	3.53	1.05	4.614	.001
	30 – 39 ปี	3.73	1.08		
	40 – 49 ปี	3.40	1.24		
	50 – 59 ปี	3.19	1.14		
	60 ปีขึ้นไป	2.53	1.19		
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของท่านดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแลมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่า 29 ปี	3.40	.78	1.707	.148
	30 – 39 ปี	3.61	.94		
	40 – 49 ปี	3.66	.93		
	50 – 59 ปี	3.61	.84		
	60 ปีขึ้นไป	3.40	.99		
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่า 29 ปี	3.70	.96	1.780	.132
	30 – 39 ปี	3.95	.93		
	40 – 49 ปี	3.85	.91		
	50 – 59 ปี	3.52	.96		
	60 ปีขึ้นไป	3.80	.77		
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมันมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่า 29 ปี	3.56	.91	1.901	.110
	30 – 39 ปี	3.58	.95		
	40 – 49 ปี	3.63	1.12		
	50 – 59 ปี	3.19	.95		
	60 ปีขึ้นไป	3.13	.74		
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนของท่านมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่า 29 ปี	3.55	.91	3.297	.012
	30 – 39 ปี	3.95	.84		
	40 – 49 ปี	3.77	.89		
	50 – 59 ปี	3.71	.97		
	60 ปีขึ้นไป	3.47	.92		

ตารางที่ 18 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	อายุ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
11. ชุมชนของท่านรวมตัวกัน อย่างเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่า 29 ปี	3.46	.91	2.006	.093
	30 – 39 ปี	3.65	.94		
	40 – 49 ปี	3.56	.90		
	50 – 59 ปี	3.19	.98		
	60 ปีขึ้นไป	3.20	.77		

จากตารางที่ 18 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกันในด้านต่าง ๆ จำแนกตาม อายุ พบว่า หลักการก่อตั้งชุมชนเกือบทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกันยกเว้น 1 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ผู้ปฏิบัติมีอายุ ต่ำกว่า 29 ปี ($\bar{x} = 3.53$) 30 – 39 ปี ($\bar{x} = 3.73$) 40 – 49 ปี ($\bar{x} = 3.40$) 50 – 59 ปี ($\bar{x} = 3.19$) 60 ปีขึ้นไป ($\bar{x} = 2.53$)

ตารางที่ 19 การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชน จำแนกตามระดับการศึกษา

การก่อตัวของชุมชน	การศึกษา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
1. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน มากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่าปริญญาตรี	2.72	1.19	3.445	.033
	ปริญญาตรี	3.04	1.22		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.13	1.13		
2. ในอดีตชุมชนของท่านนับถือ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์มากน้อย เพียงใด	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.71	.89	1.661	.191
	ปริญญาตรี	3.52	1.01		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.60	1.18		
3. ไม่ได้รับความเป็นธรรมจาก เจ้าของที่ดินมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่าปริญญาตรี	2.55	1.09	6.780	.001
	ปริญญาตรี	3.02	1.22		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	2.87	1.36		
4. ในอดีตท่านมีความรู้สึกกลัวเมื่อ เกิดโรคระบาดมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.88	.96	5.428	.005
	ปริญญาตรี	3.61	1.03		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.20	1.26		
5. การได้รับการบริการจากภาครัฐ เรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ มากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่าปริญญาตรี	2.79	1.10	5.765	.003
	ปริญญาตรี	3.20	1.13		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.13	1.13		
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประ กอบอาชีพของท่านมากน้อย เพียงใด	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.48	1.13	2.182	.114
	ปริญญาตรี	3.58	1.11		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	2.93	1.22		
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความ ปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่า ให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแลมากน้อย เพียงใด	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.46	.85	1.848	.159
	ปริญญาตรี	3.62	.86		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.73	1.16		

ตารางที่ 19 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	การศึกษา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน มากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.81	.93	1.866	.156
	ปริญญาตรี	3.76	.93		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.33	1.18		
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัว ใครตัวมันมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.45	.97	2.510	.083
	ปริญญาตรี	3.69	.91		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.60	1.24		
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการ รวมตัวกันของชุมชนของท่าน มากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.70	.88	.516	.598
	ปริญญาตรี	3.72	.94		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.47	1.13		
11. ชุมชนของท่านรวมตัวกันอย่าง เข้มแข็งมากน้อยเพียงใด	ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.41	.92	2.882	.057
	ปริญญาตรี	3.66	.91		
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	3.47	.92		

จากตารางที่ 19 การเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า หลักการก่อตัวชุมชนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 3 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จะมีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีและระดับปริญญาโทหรือสูงกว่า

ด้านที่ 2 ในอดีตมีความรู้สึกกลัวเมื่อเกิดโรคระบาด ผู้ที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีและปริญญาตรี จะมีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่า ผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาโทหรือสูงกว่า

ด้านที่ 3 การได้รับการบริการจากรัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ ผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทหรือสูงกว่า จะมีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกตามที่อยู่

การก่อตั้งชุมชน	หลักสี่	บางขุนเทียน	t-test	sign
1. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน	3.19	2.48	6.023	.000
2. ในอดีตชุมชนของท่านนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	3.71	3.57	1.429	.154
3. การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน	2.97	2.45	4.519	.000
4. ในอดีตท่านมีความรู้สึกกลัวเมื่อเกิดโรคระบาด	3.99	3.53	4.622	.000
5. การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ	3.29	2.56	6.739	.000
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพของท่าน	3.67	3.30	3.246	.001
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล	3.72	3.31	4.777	.000
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน	3.85	3.70	1.571	.117
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	3.60	3.46	1.421	.156
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนของ	3.84	3.56	3.026	.003
11. ชุมชนของท่านรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	3.62	3.36	2.849	.005

จากตารางที่ 20 การเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย พบว่า หลักการก่อตั้งชุมชน 3 ด้าน มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 8 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน ผู้ที่อยู่เขตหลักสี่ จะมีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่อยู่เขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 2 ความเป็นธรรม ผู้ที่อยู่เขตหลักสี่ จะมีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่า เขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 3 โรคระบาด ผู้ที่อยู่เขตหลักสี่ จะมีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่อยู่เขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 4 บริการรัฐ ผู้ที่อยู่เขตบางขุนเทียน จะมีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่อยู่เขตหลักสี่

ด้านที่ 5 โจรผู้ร้าย ผู้ที่อยู่เขตหลักสี่ จะมีความแตกต่างในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่อยู่เขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 6 ปลอดภัย ผู้ที่อยู่เขตหลักสี่ จะมีความแตกต่างในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่อยู่เขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 7 พระสงฆ์ ผู้ที่อยู่เขตหลักสี่ จะมีความแตกต่างในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่อยู่เขตบางขุนเทียน

ด้านที่ 8 ชุมชนเข้มแข็ง ผู้ที่อยู่เขตหลักสี่ จะมีความแตกต่างในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่อยู่เขตบางขุนเทียน

ตารางที่ 21 การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกตามช่วงเวลา

การก่อตั้งของชุมชน	ระยะเวลา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
1. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน	ต่ำกว่า 10 ปี	2.74	1.20	1.079	.367
	10 - 20 ปี	2.85	1.20		
	21 - 30 ปี	3.02	1.10		
	31 - 40 ปี	3.18	1.42		
	มากกว่า 40 ปี	2.50	1.91		
2. ในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	ต่ำกว่า 10 ปี	3.70	.88	1.822	.124
	10 - 20 ปี	3.67	.92		
	21 - 30 ปี	3.49	1.11		
	31 - 40 ปี	3.24	1.03		
	มากกว่า 40 ปี	4.25	.96		

ตารางที่ 21 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	ระยะเวลา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
3. ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน	ต่ำกว่า 10 ปี	2.58	1.10	2.387	.051
	10 - 20 ปี	2.72	1.09		
	21 - 30 ปี	2.90	1.34		
	31 - 40 ปี	3.35	1.32		
	มากกว่า 40 ปี	2.50	1.29		
4. ในอดีตมีความรู้สึกกลัวเมื่อเกิดโรคระบาด	ต่ำกว่า 10 ปี	3.78	.96	1.106	.353
	10 - 20 ปี	3.78	1.01		
	21 - 30 ปี	3.84	1.07		
	31 - 40 ปี	3.29	1.05		
	มากกว่า 40 ปี	3.50	1.91		
5. ได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่อง สาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ	ต่ำกว่า 10 ปี	2.91	1.08	1.298	.270
	10 - 20 ปี	2.83	1.15		
	21 - 30 ปี	3.05	1.17		
	31 - 40 ปี	3.35	.93		
	มากกว่า 40 ปี	3.50	1.91		
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบ อาชีพ	ต่ำกว่า 10 ปี	3.55	1.10	.508	.730
	10 - 20 ปี	3.49	1.16		
	21 - 30 ปี	3.32	1.16		
	31 - 40 ปี	3.41	1.23		
	มากกว่า 40 ปี	3.50	1.29		
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับ ชุมชนของคนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล	ต่ำกว่า 10 ปี	3.42	.81	2.483	.043
	10 - 20 ปี	3.53	.89		
	21 - 30 ปี	3.73	.97		
	31 - 40 ปี	3.82	.64		
	มากกว่า 40 ปี	3.00	1.41		

ตารางที่ 21 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	ระยะเวลา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน	ต่ำกว่า 10 ปี	3.77	.98	.746	.561
	10 - 20 ปี	3.85	.93		
	21 - 30 ปี	3.67	.92		
	31 - 40 ปี	4.25	.70		
	มากกว่า 40 ปี		.96		
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	ต่ำกว่า 10 ปี	3.51	.92	.894	.467
	10 - 20 ปี	3.54	1.02		
	21 - 30 ปี	3.51	1.06		
	31 - 40 ปี	3.94	.83		
	มากกว่า 40 ปี	3.25	.50		
10. พระสงฆ์มีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน	ต่ำกว่า 10 ปี	3.67	.90	1.092	.360
	10 - 20 ปี	3.69	.90		
	21 - 30 ปี	3.67	.95		
	31 - 40 ปี	4.12	.78		
	มากกว่า 40 ปี	4.00	1.15		
11. ชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	ต่ำกว่า 10 ปี	3.51	.90	.762	.551
	10 - 20 ปี	3.44	.93		
	21 - 30 ปี	3.51	.95		
	31 - 40 ปี	3.76	.83		
	มากกว่า 40 ปี	3.00	1.83		

จากตารางที่ 21 การเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามช่วงระยะเวลา พบว่า หลักการก่อตัวชุมชนทุกด้านไม่มีความแตกต่างกัน

ตารางที่ 22 การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกตามภูมิภาค

การก่อตั้งของชุมชน	ภูมิภาค	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
1. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน	ภาคเหนือ	2.98	1.31	4.129	.003
	ภาคอีสาน	2.55	1.09		
	ภาคกลาง	2.83	1.18		
	ภาคตะวันออก	3.20	1.26		
	ภาคใต้	3.41	1.26		
2. ในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	ภาคเหนือ	3.78	.84	1.672	.156
	ภาคอีสาน	3.73	.91		
	ภาคกลาง	3.57	.97		
	ภาคตะวันออก	3.20	1.08		
	ภาคใต้	3.74	.96		
3. ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน	ภาคเหนือ	3.09	1.07	5.128	.000
	ภาคอีสาน	2.64	1.07		
	ภาคกลาง	2.63	1.20		
	ภาคตะวันออก	3.20	1.37		
	ภาคใต้	3.21	.95		
4. ในอดีตมีความรู้สึกลัวเมื่อเกิดโรคระบาด	ภาคเหนือ	3.78	.94	.494	.740
	ภาคอีสาน	3.83	.87		
	ภาคกลาง	3.72	1.11		
	ภาคตะวันออก	3.53	1.06		
	ภาคใต้	3.88	.91		
5. การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณ- ูปโภคอย่างเพียงพอ	ภาคเหนือ	3.00	1.26	3.784	.005
	ภาคอีสาน	2.71	.99		
	ภาคกลาง	2.92	1.17		
	ภาคตะวันออก	3.60	.63		
	ภาคใต้	3.35	1.01		

ตารางที่ 22 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	ภูมิภาค	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ	ภาคเหนือ	3.72	.93	1.079	.366
	ภาคอีสาน	3.55	1.13		
	ภาคกลาง	3.38	1.19		
	ภาคตะวันออก	3.33	.98		
	ภาคใต้	3.59	1.10		
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล	ภาคเหนือ	3.65	.79	2.074	.084
	ภาคอีสาน	3.38	.85		
	ภาคกลาง	3.53	.92		
	ภาคตะวันออก	3.33	.90		
	ภาคใต้	3.79	.64		
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน	ภาคเหนือ	3.76	1.08	.302	.877
	ภาคอีสาน	3.84	.89		
	ภาคกลาง	3.76	.92		
	ภาคตะวันออก	3.60	.91		
	ภาคใต้	3.74	1.02		
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	ภาคเหนือ	3.59	.83	.702	.591
	ภาคอีสาน	3.46	1.01		
	ภาคกลาง	3.53	.99		
	ภาคตะวันออก	3.47	.92		
	ภาคใต้	3.76	.89		
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน	ภาคเหนือ	3.80	.96	.239	.916
	ภาคอีสาน	3.71	.85		
	ภาคกลาง	3.66	.90		
	ภาคตะวันออก	3.73	.88		
	ภาคใต้	3.71	1.06		

ตารางที่ 22 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	ภูมิภาค	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
11. ชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	ภาคเหนือ	3.65	.97	1.457	.215
	ภาคอีสาน	3.52	.89		
	ภาคกลาง	3.39	.93		
	ภาคตะวันออก	3.80	.86		
	ภาคใต้	3.59	.92		

จากตารางที่ 22 การเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามภูมิภาค พบว่า หลักการก่อตัวของชุมชนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 3 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน ผู้ที่เคยอยู่ภาคตะวันออกและภาคใต้ มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เคยอยู่อาศัยในภาคเหนือภาคอีสานและภาคกลาง

ด้านที่ 2 การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ผู้ที่เคยอยู่ภาคตะวันออกภาคใต้และภาคเหนือ มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เคยอยู่อาศัยในภาคอีสานและภาคกลาง

ด้านที่ 3 การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภค ผู้ที่เคยอยู่ภาคตะวันออกและภาคใต้ มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เคยอาศัยในภาคเหนือ,ภาคอีสานและภาคกลาง

ตารางที่ 23 การเปรียบเทียบการก่อตั้งของชุมชนจำแนกตามเชื้อชาติ

การก่อตัวของชุมชน	เชื้อชาติ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sig.
1. การมีส่วนร่วมการก่อตั้งชุมชน	ไทย	2.82	1.20	1.579	.194
	จีน	3.03	1.23		
	มอญ	4.00	.00		
	อื่นๆ	2.00	.82		

ตารางที่ 23 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	เชื้อชาติ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
2. ในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	ไทย	3.67	.92	3.557	.015
	จีน	3.25	1.11		
	มอญ	5.00	.00		
	อื่น ๆ	4.00	.82		
3. การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน	ไทย	2.67	1.15	2.296	.077
	จีน	3.22	1.18		
	มอญ	2.50	2.12		
	อื่น ๆ	2.50	.58		
4. ในอดีตมีความรู้สึกกลัวเมื่อเกิดโรคระบาด	ไทย	3.77	1.02	.390	.760
	จีน	3.75	.95		
	มอญ	4.00	1.41		
	อื่น ๆ	3.25	.50		
5. การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ	ไทย	2.92	1.13	.099	.960
	จีน	3.03	1.06		
	มอญ	3.00	.00		
	อื่น ๆ	3.00	1.41		
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ	ไทย	3.50	1.14	.772	.510
	จีน	3.41	1.13		
	มอญ	4.00	.00		
	อื่น ๆ	2.75	.96		
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล	ไทย	3.50	.86	.511	.675
	จีน	3.66	.94		
	มอญ	4.00	1.41		
	อื่น ๆ	3.50	.58		

ตารางที่ 23 (ต่อ)

การก่อดัวของชุมชน	เชื้อชาติ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
8. วัดเป็นศูนย์ของคนในชุมชน	ไทย	3.79	.94	.874	.036
	จีน	3.69	.86		
	มอญ	5.00	.00		
	อื่น ๆ	2.75	1.26		
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	ไทย	3.52	.98	.187	.905
	จีน	3.66	.94		
	มอญ	3.50	.71		
	อื่น ๆ	3.50	.58		
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน	ไทย	3.71	.90	1.902	.129
	จีน	3.69	1.03		
	มอญ	3.00	.00		
	อื่น ๆ	2.75	.50		
11. ชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	ไทย	3.48	.90	.275	.844
	จีน	3.56	1.03		
	มอญ	4.00	.00		
	อื่น ๆ	3.50	.50		

จากตารางที่ 23 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามเชื้อชาติ พบว่า หลักการก่อดัวชุมชนทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 24 การเปรียบเทียบการก่อตัวของชุมชนจำแนกตามอาชีพ

การก่อตัวของชุมชน	อาชีพ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
1. การมีส่วนร่วมในการก่อตัวของชุมชน	เกษตรกร	3.68	1.14	11.915	.000
	ข้าราชการ	3.47	1.14		
	รับจ้างทั่วไป	2.71	1.14		
	อื่น ๆ	2.58	1.19		
2. ในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	เกษตรกร	4.00	.96	5.106	.002
	ข้าราชการ	3.61	1.15		
	รับจ้างทั่วไป	3.75	.86		
	อื่น ๆ	3.37	.94		
3. การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน	เกษตรกร	3.32	1.28	11.769	.000
	ข้าราชการ	3.43	1.22		
	รับจ้างทั่วไป	2.59	1.08		
	อื่น ๆ	2.47	1.08		
4. ในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด	เกษตรกร	3.80	.87	.649	.584
	ข้าราชการ	3.86	.98		
	รับจ้างทั่วไป	3.80	1.03		
	อื่น ๆ	3.65	1.01		
5. การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณ- ูปโภคอย่างเพียงพอ	เกษตรกร	3.44	1.19	8.339	.000
	ข้าราชการ	3.53	1.12		
	รับจ้างทั่วไป	2.78	1.10		
	อื่น ๆ	2.82	1.04		
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ	เกษตรกร	3.60	.87	5.975	.001
	ข้าราชการ	3.78	.90		
	รับจ้างทั่วไป	3.60	1.09		
	อื่น ๆ	3.11	1.27		

ตารางที่ 24 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	อาชีพ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของคนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล	เกษตรกร	3.92	.76	9.605	.000
	ราชการ	3.94	.85		
	รับจ้างทั่วไป	3.51	.85		
	อื่น ๆ	3.25	.84		
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน	เกษตรกร	4.36	.86	4.017	.008
	ราชการ	3.86	1.00		
	รับจ้างทั่วไป	3.74	.94		
	อื่น ๆ	3.66	.90		
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	เกษตรกร	3.68	1.14	4.533	.004
	ราชการ	3.92	1.02		
	รับจ้างทั่วไป	3.53	.93		
	อื่น ๆ	3.33	.92		
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน	เกษตรกร	3.96	.89	1.826	.142
	ราชการ	3.86	.84		
	รับจ้างทั่วไป	3.69	.87		
	อื่น ๆ	3.58	1.00		
11. ชุมชนเข้มแข็งรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	เกษตรกร	3.96	.79	8.740	.000
	ราชการ	3.78	.94		
	รับจ้างทั่วไป	3.54	.90		
	อื่น ๆ	3.17	.90		

จากตารางที่ 24 การเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามอาชีพ พบว่า หลักการก่อตัวชุมชนมี 2 ด้าน มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 9 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน ผู้ที่มีอาชีพเกษตรกร ราชการ มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและอาชีพอื่น ๆ

ด้านที่ 2 ในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอาชีพรับราชการ รับจ้างทั่วไปและอาชีพอื่นๆ

ด้านที่ 3 การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรและรับราชการ มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่า ผู้ที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและอาชีพอื่นๆ

ด้านที่ 4 การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ ผู้ที่มีอาชีพรับราชการ มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอาชีพเกษตรกร, รับจ้างทั่วไปและอาชีพอื่นๆ

ด้านที่ 5 โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ผู้ที่มีอาชีพเกษตรกร รับราชการและรับจ้างทั่วไป มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอาชีพอื่นๆ

ด้านที่ 6 ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของคนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล ผู้ที่มีอาชีพเกษตรกร รับราชการ และรับจ้างทั่วไป มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอาชีพอื่นๆ

ด้านที่ 7 วัดเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ผู้ที่มีอาชีพเกษตรกร มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอาชีพ รับราชการ รับจ้างทั่วไปและอื่นๆ

ด้านที่ 8 การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน ผู้ที่มีอาชีพรับราชการ มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่มีอาชีพเกษตรกร รับจ้างทั่วไป และอาชีพอื่นๆ

ตารางที่ 25 การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกสถานที่จัดกิจกรรม

การก่อตั้งชุมชน	กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
1. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน	วัด	2.69	1.20	6.507	.002
	ศาลาประชาคม	3.42	1.03		
	ละแวกบ้าน	2.95	1.20		
2. ในอดีตชุมชนมีการนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	วัด	3.64	.86	.236	.790
	ศาลาประชาคม	3.74	.91		
	ละแวกบ้าน	3.67	1.14		
3. การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน	วัด	2.59	1.14	3.621	.028
	ศาลาประชาคม	2.92	1.14		
	ละแวกบ้าน	2.92	1.11		

ตารางที่ 25 (ต่อ)

การก่อตั้งชุมชน	กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
4. ในอดีตมีความรู้สึกกลัวเมื่อเกิดโรคระบาด	วัด	3.78	1.10	.103	.902
	ศาลาประชาคม	3.74	.98		
	ละแวกบ้าน	3.81	.83		
5. การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ	วัด	2.95	1.10	.448	.639
	ศาลาประชาคม	3.11	1.11		
	ละแวกบ้าน	2.91	1.16		
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ	วัด	3.54	1.16	.092	.912
	ศาลาประชาคม	3.58	.98		
	ละแวกบ้าน	3.50	1.10		
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล	วัด	3.48	.87	.893	.411
	ศาลาประชาคม	3.68	.96		
	ละแวกบ้าน	3.54	.83		
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน	วัด	4.02	.80	16.649	.000
	ศาลาประชาคม	3.79	1.20		
	ละแวกบ้าน	3.44	.96		
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	วัด	3.35	.96	7.998	.000
	ศาลาประชาคม	3.68	.96		
	ละแวกบ้าน	3.75	.88		
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน	วัด	3.83	.85	3.563	.029
	ศาลาประชาคม	3.74	.86		
	ละแวกบ้าน	3.57	.91		
11. ชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	วัด	3.45	.93	1.880	.154
	ศาลาประชาคม	3.76	.91		
	ละแวกบ้าน	3.47	.88		

จากตารางที่ 25 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามสถานที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า หลักการก่อตั้งชุมชนส่วนใหญ่มีการ

แตกต่างกัน ยกเว้น 3 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การก่อตัวของชุมชนผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่ศาลาประชาคม มีความแตกต่างกันในด้านที่สูงกว่า ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่วัดและสถานที่ละแวกบ้าน

ด้านที่ 2 วัดเป็นศูนย์กลาง ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่วัด มีความแตกต่างกันในด้านที่สูงกว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่ศาลาประชาคมและสถานที่ละแวกบ้าน

ด้านที่ 3 ตัวใครตัวมัน ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่วัด มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่ศาลาประชาคมและสถานที่ละแวกบ้าน

ตารางที่ 26 การเปรียบเทียบการก่อตัวของชุมชนจำแนกตามกิจกรรม

การก่อตั้งของชุมชน	กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	t-test	Sign
1. ท่านมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน	วันเกิด	3.02	1.08	9.191	.000
	วันแต่งงาน	4.50	.52		
	งานเทศกาล	3.29	1.25		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	2.81	1.33		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	2.68	1.14		
2. ในอดีตชุมชนมีการนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	วันเกิด	3.68	.88	2.495	.043
	วันแต่งงาน	4.42	.79		
	งานเทศกาล	3.74	.72		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.48	1.00		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.62	.95		
3. การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน	วันเกิด	2.73	1.00	8.422	.000
	วันแต่งงาน	4.42	.51		
	งานเทศกาล	3.00	1.12		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	2.68	1.38		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	2.59	1.11		

ตารางที่ 26 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
4. ในอดีตรู้สึกกลัวเมื่อเกิดโรคระบาด	วันเกิด	3.63	1.18	2.561	.038
	วันแต่งงาน	4.58	.51		
	งานเทศกาล	3.71	.84		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.58	1.12		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.79	.97		
5. การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณสุขอย่างเพียงพอ	วันเกิด	2.98	.99	6.182	.000
	วันแต่งงาน	4.17	.58		
	งานเทศกาล	3.39	1.22		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	2.79	1.38		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	2.82	1.06		
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ	วันเกิด	3.27	1.00	3.333	.011
	วันแต่งงาน	4.42	.67		
	งานเทศกาล	3.63	1.13		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.16	1.24		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.50	1.12		
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่ของรัฐดูแล	วันเกิด	3.22	.85	10.071	.000
	วันแต่งงาน	4.92	.29		
	งานเทศกาล	3.50	.83		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.48	.93		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.50	.82		
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน	วันเกิด	3.56	.92	4.004	.003
	วันแต่งงาน	4.75	.45		
	งานเทศกาล	3.79	.87		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.65	1.11		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.79	.93		

ตารางที่ 26 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	วันเกิด	3.59	.081	7.824	.000
	วันแต่งงาน	4.75	.45		
	งานเทศกาล	3.53	1.11		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.97	1.05		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.41	.94		
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน	วันเกิด	3.63	.80	3.059	.017
	วันแต่งงาน	4.58	.51		
	งานเทศกาล	3.68	.81		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.68	1.05		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.67	.92		
11. ชุมชนเข้มแข็งรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	วันเกิด	3.34	.73	5.130	.000
	วันแต่งงาน	4.58	.51		
	งานเทศกาล	3.61	.79		
	งานศพญาติและเพื่อนบ้าน	3.29	1.10		
	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3.47	.94		

จากตารางที่ 26 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามกิจกรรม พบว่า หลักการก่อตัวชุมชน มี 4 ด้าน มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 7 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การมีส่วนร่วมก่อตั้งชุมชน ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันแต่งงาน มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันเกิด งานเทศกาล งานศพและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 2 การไม่ได้ความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันแต่งงาน มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันเกิด งานเทศกาล งานศพ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 3 การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม วันแต่งงาน มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันเกิด งานเทศกาล งานศพ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 4 ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันแต่งงาน มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันเกิด งานเทศกาล งานศพ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 5 วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันแต่งงาน มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันเกิด งานเทศกาล งานศพ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 6 การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันแต่งงาน มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันเกิด งานเทศกาล งานศพ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 7 ชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันแต่งงานและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่า ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวันเกิด งานเทศกาลและงานศพ

ตารางที่ 27 การเปรียบเทียบการก่อตั้งชุมชนจำแนกตามความเชื่อ

การก่อตั้งของชุมชน	ความเชื่อ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
1. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน	ผี	2.95	1.15	2.707	.030
	หมอดู	3.23	1.09		
	โชคชะตาราศี	2.80	1.28		
	การทรงเจ้า	2.84	1.15		
	หลักคำสอนพุทธศาสนา	2.20	.95		
2. ในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	ผี	3.55	.83	1.631	.166
	หมอดู	3.84	.81		
	โชคชะตาราศี	3.64	.95		
	การทรงเจ้า	3.67	.90		
	หลักคำสอนพุทธศาสนา	3.20	1.44		

ตารางที่ 27 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	ความเชื่อ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
3. การไม่ได้รับความเป็น ธรรมจากเจ้าของที่ดิน	ผี	2.65	1.09	1.917	.107
	หมอดู	2.88	1.07		
	โชคชะตาราศี	2.73	1.20		
	การทรงเจ้า	2.72	1.13		
	หลักคำสอนพุทธศาสนา	2.05	1.10		
4. ในอดีตมีความรู้สึกกลัวเมื่อ เกิดโรคระบาด	ผี	3.75	1.37	.630	.642
	หมอดู	3.67	.97		
	โชคชะตาราศี	3.86	1.01		
	การทรงเจ้า	3.69	.93		
	หลักคำสอนพุทธศาสนา	3.75	1.21		
5. การได้รับการบริการจาก ภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภค อย่างเพียงพอ	ผี	3.20	1.06	1.986	.096
	หมอดู	3.12	1.00		
	โชคชะตาราศี	3.01	1.14		
	การทรงเจ้า	2.80	1.15		
	หลักคำสอนพุทธศาสนา	2.50	1.00		
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคใน การประกอบอาชีพ	ผี	3.25	.97	2.463	.045
	หมอดู	3.37	1.13		
	โชคชะตาราศี	3.70	1.14		
	การทรงเจ้า	3.36	1.10		
	หลักคำสอนพุทธศาสนา	3.25	1.25		
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความ ปลอดภัยให้กับชุมชนของ ตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล	ผี	3.15	.88	2.000	.094
	หมอดู	3.47	.93		
	โชคชะตาราศี	3.61	.87		
	การทรงเจ้า	3.45	.85		
	หลักคำสอนพุทธศาสนา	3.75	.79		

ตารางที่ 27 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	ความเชื่อ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน	ผี	3.85	.88	9.359	.000
	หมอดู	3.65	.92		
	โชคชะตาราศี	4.08	.82		
	การทรงเจ้า	3.45	.97		
	หลักคำสอนพุทธศาสนา	3.75	1.07		
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	ผี	3.40	.82	1.489	.205
	หมอดู	3.65	1.04		
	โชคชะตาราศี	3.42	1.01		
	การทรงเจ้า	3.67	.83		
	หลักคำสอนพุทธศาสนา	3.50	1.28		
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน	ผี	3.85	.81	4.435	.002
	หมอดู	3.58	.76		
	โชคชะตาราศี	3.90	.87		
	การทรงเจ้า	3.52	.92		
	หลักคำสอนพุทธศาสนา	3.35	1.09		
11. ชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	ผี	3.25	.85	.805	.523
	หมอดู	3.49	.70		
	โชคชะตาราศี	3.57	.98		
	การทรงเจ้า	3.43	.93		
	หลักคำสอนพุทธศาสนา	3.45	.94		

จากตารางที่ 27 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามความเชื่อ พบว่า หลักการก่อตัวของชุมชนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 2 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 วัดเป็นศูนย์กลาง ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องหลักคำสอนทางหลักพุทธศาสนา มีความแตกต่างในด้านนี้สูงกว่า ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องผี หมอดู โชคชะตาราศี และการทรงเจ้า

ด้านที่ 2 พระสงฆ์เป็นศูนย์กลาง ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องโชคชะตาราศี จะมีความแตกต่างกัน
ในด้านนี้สูงกว่า ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องผี หมอดู การทรงเจ้าและหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 28 การเปรียบเทียบการก่อตั้งของชุมชนจำแนกตามหลักพุทธธรรม

การก่อตั้งของชุมชน	พุทธธรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
1. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน	ศีลธรรม	2.78	1.21	3.767	.011
	การมีส่วนร่วม	3.21	1.09		
	หลักการทำมาหากิน	2.59	1.19		
	หลักการครองเรือน	2.92	1.25		
2. ในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	ศีลธรรม	3.55	.93	1.583	.193
	การมีส่วนร่วม	3.76	1.03		
	หลักการทำมาหากิน	3.76	.86		
	หลักการครองเรือน	3.75	.90		
3. การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน	ศีลธรรม	2.79	1.11	1.736	.159
	การมีส่วนร่วม	2.78	1.20		
	หลักการทำมาหากิน	2.45	1.19		
	หลักการครองเรือน	2.67	1.20		
4. ในอดีตมีความรู้สึกกลัวเมื่อเกิดโรคระบาด	ศีลธรรม	3.77	1.03	.488	.691
	การมีส่วนร่วม	3.72	.98		
	หลักการทำมาหากิน	3.78	.96		
	หลักการครองเรือน	4.00	.98		
5. การได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ	ศีลธรรม	2.91	1.09	1.856	.137
	การมีส่วนร่วม	3.14	1.15		
	หลักการทำมาหากิน	2.76	1.16		
	หลักการครองเรือน	3.17	1.09		
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ	ศีลธรรม	3.44	1.17	.500	.683
	การมีส่วนร่วม	3.47	1.17		
	หลักการทำมาหากิน	3.58	1.02		
	หลักการครองเรือน	3.67	1.05		

ตารางที่ 28 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	พุทธธรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล	ศีลธรรม	3.51	.79	.375	.771
	การมีส่วนร่วม	3.56	1.04		
	หลักการทำมาหากิน	3.45	.89		
	หลักการครองเรือน	3.63	.71		
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน	ศีลธรรม	3.70	.99	1.985	.116
	การมีส่วนร่วม	3.99	.89		
	หลักการทำมาหากิน	3.70	.85		
	หลักการครองเรือน	3.88	.85		
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	ศีลธรรม	3.56	.92	.211	.889
	การมีส่วนร่วม	3.49	1.05		
	หลักการทำมาหากิน	3.47	.97		
	หลักการครองเรือน	3.54	1.10		
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน	ศีลธรรม	3.65	.94	2.840	.038
	การมีส่วนร่วม	3.94	.76		
	หลักการทำมาหากิน	3.55	.96		
	หลักการครองเรือน	3.83	.92		
11. ชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	ศีลธรรม	3.48	.90	5.707	.001
	การมีส่วนร่วม	3.81	.79		
	หลักการทำมาหากิน	3.28	1.03		
	หลักการครองเรือน	3.17	.76		

จากตารางที่ 28 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามหลักพุทธธรรม พบว่า หลักการก่อตัวของชุมชนเกือบทุกด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 1 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ ด้านชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง มีการปฏิบัติที่มีความแตกต่างกัน

ตารางที่ 29 การเปรียบเทียบการก่อตั้งพระชุมชนจำแนกตามหลักชุมชน

การก่อตัวของชุมชน	หลักชุมชน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
1. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน	กฎหมาย	2.76	1.14	3.866	.004
	ขนบธรรมเนียม	2.92	1.21		
	ผู้นำชุมชน	2.71	1.16		
	ผู้สูงอายุ	2.19	1.30		
	พระสงฆ์ในวัด	3.21	1.13		
2. ในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	กฎหมาย	3.82	1.00	.672	.643
	ขนบธรรมเนียม	3.63	.94		
	ผู้นำชุมชน	3.75	.82		
	ผู้สูงอายุ	3.69	.74		
	พระสงฆ์ในวัด	3.60	.93		
3. การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน	กฎหมาย	2.49	1.29	1.603	.173
	ขนบธรรมเนียม	2.85	1.11		
	ผู้นำชุมชน	2.66	1.21		
	ผู้สูงอายุ	2.50	1.21		
	พระสงฆ์ในวัด	2.89	1.06		
4. ในอดีตมีความรู้สึกลัวเมื่อเกิดโรคระบาด	กฎหมาย	3.95	.91	2.891	.022
	ขนบธรรมเนียม	3.65	1.04		
	ผู้นำชุมชน	3.68	.95		
	ผู้สูงอายุ	4.08	1.02		
	พระสงฆ์ในวัด	4.03	.87		
5. การได้รับบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ	กฎหมาย	2.76	1.25	4.134	.003
	ขนบธรรมเนียม	2.92	1.12		
	ผู้นำชุมชน	2.86	1.15		
	ผู้สูงอายุ	2.50	1.14		
	พระสงฆ์ในวัด	3.40	.90		

ตารางที่ 29 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	หลักชุมชน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
6. โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ	กฎหมาย	3.67	1.16	.555	.696
	ขนบธรรมเนียม	3.51	1.17		
	ผู้นำชุมชน	3.36	1.20		
	ผู้สูงอายุ	3.50	1.10		
	พระสงฆ์ในวัด	3.50	.97		
7. ชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล	กฎหมาย	3.53	.92	.450	.772
	ขนบธรรมเนียม	3.56	.88		
	ผู้นำชุมชน	3.41	.85		
	ผู้สูงอายุ	3.42	.95		
	พระสงฆ์ในวัด	3.55	.76		
8. วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน	กฎหมาย	3.76	1.04	1.030	.392
	ขนบธรรมเนียม	3.80	1.01		
	ผู้นำชุมชน	3.75	.86		
	ผู้สูงอายุ	4.04	.87		
	พระสงฆ์ในวัด	3.61	.71		
9. การเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน	กฎหมาย	3.51	.98	.790	.532
	ขนบธรรมเนียม	3.56	1.00		
	ผู้นำชุมชน	3.53	1.10		
	ผู้สูงอายุ	3.23	.82		
	พระสงฆ์ในวัด	3.61	.73		
10. พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน	กฎหมาย	3.62	1.11	.560	.692
	ขนบธรรมเนียม	3.75	.83		
	ผู้นำชุมชน	3.64	.94		
	ผู้สูงอายุ	3.88	1.03		
	พระสงฆ์ในวัด	3.66	.85		

ตารางที่ 29 (ต่อ)

การก่อตัวของชุมชน	หลักชุมชน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F-Test	Sign
11. ชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง	กฎหมาย	3.36	.89	3.456	.009
	ขนบธรรมเนียม	3.56	.88		
	ผู้นำชุมชน	3.42	1.04		
	ผู้สูงอายุ	2.96	.96		
	พระสงฆ์ในวัด	3.68	.86		

จากตารางที่ 29 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างกันของความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำแนกตามหลักการของชุมชน พบว่า หลักการก่อตัวชุมชนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ยกเว้น 3 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การก่อตั้งชุมชน ผู้ที่เคารพพระสงฆ์ในวัด มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เคารพกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุ

ด้านที่ 2 การบริการรัฐ ผู้ที่เคารพพระสงฆ์ในวัด มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่า ผู้ที่เคารพกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุ

ด้านที่ 3 ชุมชนเข้มแข็ง ผู้ที่เคารพพระสงฆ์ในวัด มีความแตกต่างกันในด้านนี้สูงกว่าผู้ที่เคารพกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุ

สมมติฐานที่ 3 หลักพุทธธรรมมีผลต่อการก่อตัวของชุมชน

สมมติฐานที่ 3.1 ประชากรในชุมชนมีความคิดเห็นต่อความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับหลักการก่อตัวของชุมชน

ตารางที่ 30 การหาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับหลักการก่อตัวของชุมชน

หลักพุทธธรรม	การมีส่วนร่วม ก่อตั้ง ชุมชน	ในอดีตการ นับถือสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์	การไม่ได้รับ ความเป็นธรรม	การกลัวโรค ระบาด	ได้รับบริการ จากรัฐ	โจรผู้ร้ายเป็น อุปสรรคในการ ประกอบอาชีพ	ดูแลความ ปลอดภัย กันเอง	วัดเป็น ศูนย์กลาง	การเป็นอยู่แบบตัว ใครตัวมัน	บทบาทของ พระสงฆ์	รวมตัวกันอย่าง เข้มแข็ง
1. การรักษาสีตทุกวันไม่เว้น เว้นวันพระ	.223*	.062*	.221*	.163*	.193*	.174	.214*	.165*	.149*	.195*	.165*
2. การเข้าวัดรักษาสีตทุก วันพระ	.151*	.047*	.087*	.151*	.118*	.121*	.159*	.094*	.179*	.123*	-.001***
3. การรักษาศาสนาช่วยการไม่ เกี่ยวข้องกันภายนอก	.021**	.039*	-.052*	.054*	-.032*	.080*	.065*	.252*	-.067*	.112*	.021**
4. การไม่ชอบคนคดโกงหรือ ทุจริต	-.212***	.007*	-.174*	.031*	-.168***	.032*	-.004***	.188*	-.133***	.094*	-.047*
5. การสร้างความรักต่อครอบครัว อย่างสม่ำเสมอ	-.048***	.112*	-.047*	.117	-.113	.126	.114	.249	-.094	.152	.079
6. การขอพบผู้ศรัทธาไปตรงมา	.058*	.105*	-.001***	.076*	-.004**	.071*	.166*	.264*	.007*	.202*	.149*
7. การเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่มี หวังผลตอบแทน	.080*	.130*	.047*	.133*	.063*	.182*	.166*	.243*	-.018*	.305*	.204*
8. การพูดจาสร้างสรรคทำให้ เพื่อนบ้านรักใคร่	.217*	.216*	.092*	.302*	.194*	.226*	.347*	.328*	.041*	.350*	.234*
9. การช่วยเหลือผู้รักภัยทั้งพระ ธรรมชาตินาย โนชุมชน	.276*	.070*	.197*	.141*	.252*	.171*	.238*	.205*	.022**	.266*	.237*

ตารางที่ 30 (ต่อ)

หลักคุณธรรม	การมีส่วนร่วม ก่อตั้ง ชุมชน	ในอดีตการ นับถือสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์	การไม่ได้รับ ความเป็นธรรม	การกลัวโรค ระบาด	ได้รับบริการ จากรัฐ	โจรผู้ร้ายเป็น อุปสรรคในการ ประกอบอาชีพ	ดูแลความ ปลอดภัย กันเอง	วัดเป็น ศูนย์กลาง	การเป็นอยู่แบบตัว ใครตัวมัน	บทบาทของ พระสงฆ์	รวมตัวกันอย่าง เข้มแข็ง
10. การให้ความร่วมมือกับชุมชน	.341*	.047*	.243*	.181*	.366*	.153*	.314*	.145*	.062*	.285*	.313*
11. การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อน ร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน	-.053*	.072*	-.068*	.194*	.032*	.090*	.124*	.239*	-.035*	.252*	.146*
12. การเป็นอยู่อย่างพอเพียง เหมาะสมแก่ฐานะของตน	.048*	.183*	-.027*	-.104*	-.024*	.173*	.230*	.186*	.031*	.223*	.097*
13. การลุกขึ้นมาทำงานตั้งแต่เช้า อย่างสม่ำเสมอ	.180*	.206*	-.114*	.194*	.136*	.213*	.190*	.214*	.131*	.234*	.164*
14. การรักษาทrophic chain ได้ อย่างเหมาะสม	.103*	.223*	.103*	.147*	.105*	.272*	.201*	.231*	.063*	.229*	.177*
15. การคบหาสมาคมกับเพื่อน บ้านที่สนิทกัน	.210*	.265*	.123*	.243*	.204*	.223*	.311*	.280*	.007**	.298*	.233*
16. การใช้กันอย่างไม่วุ่นวาย หรือสุรุ่ยสุร่ายเกินไป	.174*	.265*	.115*	.136*	.142*	.276*	.257*	.116*	.197*	.110*	.100*
17. การไม่ยึดถือค่าน้ำที่การ งานที่ทำอยู่	.018*	.255*	-.007**	.132*	-.009**	.235*	.194*	.177*	.109*	.152*	.045*
18. การมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง และครอบครัว	-.134*	.103*	-.084*	.094*	-.184*	-.005**	-.006**	.056*	-.034*	.110*	.044*
19. การรู้จักการยับยั้งชั่งใจเมื่อ อารมณ์พุ่งมั่ว	.123*	.202*	.136*	.182*	.123*	.222*	.359*	.234*	.119*	.320*	.177*

ตารางที่ 30 (ต่อ)

หลักพุทธธรรม	การมีส่วนร่วมก่อตั้งชุมชน	ในอดีตการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์	การไม่ได้รับความเป็นธรรม	การกีดกันโรคระบาด	ได้รับบริการจากรัฐ	โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ	แสดงความปลอดภัยกันเอง	วัดเป็นศูนย์กลาง	การเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน	บทบาทของพระสงฆ์	รวมตัวกันอย่างไรเข้มแข็ง
20. การมีสติกับสถานการณ์ทุกประเภท	.190*	.186*	.117*	.086*	.214*	.198*	.290*	.269*	.152*	.277*	.200*
21. การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของครอบครัว	-.066*	.188*	.027*	.188*	-.076*	.178*	.221*	.180*	.126*	.191*	.175*
22. การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุ่มรวม	.224*	.206*	.153*	.262*	.143*	.254*	.357*	.296*	.128*	.344*	.238*

จากตารางที่ 30 เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมกับการก่อตัวของชุมชน โดยใช้หลักพุทธธรรม 6 ด้าน ในการหาค่าความสัมพันธ์ที่มีต่อหลักการก่อตัวของชุมชนในแต่ละด้านทั้ง 11 ด้าน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมในการรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ พบว่า มี 11 ด้าน มีค่าเฉลี่ยความสัมพันธ์ที่สัมพันธ์กันสูง คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน ด้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน และด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่ของรัฐดูแล รองลงมาคือ ด้านมีความรู้สึกกลัวเมื่อเกิดโรคระบาด ด้านได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณสุขพอเพียงพอ ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ด้านวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน ด้านการเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน ด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน และด้านชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ยกเว้นด้านในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่มีความสัมพันธ์กัน

2. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการเข้าวัดรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ พบว่า มี 7 ด้าน มีความสัมพันธ์กันสูง คือ ด้านการมีส่วนร่วมการก่อตั้งชุมชน ด้านในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล และด้านการเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน รองลงมาคือ ด้านการได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณสุขพอ ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ และด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน ยกเว้น 3 ด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์ คือ ด้านในอดีตการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้านการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน และด้านวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน ส่วนการเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระไม่มีความสัมพันธ์เป็นลบ เนื่องจากในวันพระประชาชนไม่ได้เข้าวัดแต่ก็ยังมีการรักษาศีลอยู่ที่บ้านหรือที่ทำงานตามสถานที่ต่าง ๆ ได้ตามปกติ ไม่มีข้อกำหนด

3. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมการรักษาสุขภาพด้วยการไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข พบว่า มี 2 ด้าน มีความสัมพันธ์กันสูง คือ ด้านวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน รองลงมา คือ ด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน ยกเว้น 6 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมก่อตั้งชุมชน ด้านในอดีตชุมชนนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้านในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล และด้านการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง มี 3 ด้าน ที่ไม่มี

ความสัมพันธ์เป็นลบ เนื่องด้านการรักษาสุขภาพโดยไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข กับด้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ด้านได้รับบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภค และด้านการเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมันเป็นลักษณะเฉพาะของปัจเจกบุคคล

4. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการไม่ชอบคนคดโกง หรือทุจริต พบว่า ด้านวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน มีความสัมพันธ์สูง ยกเว้น 6 ด้าน ที่ไม่มี ความสัมพันธ์ คือ ด้านในอดีตมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้านในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพและด้าน พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน แต่มี บางด้านที่มีค่าเฉลี่ยความสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์เป็นลบสูง คือ ด้านการมีส่วนร่วมก่อตั้งชุมชน หมายความว่า สมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันแต่ไม่ชอบคนคดโกงหรือทุจริต สาเหตุจากไม่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน รองลงมาคือด้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของ ที่ดินเพราะไม่มีความเกี่ยวข้องกับเจ้าของที่ดินและคนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งก็เป็นเจ้าของที่ดินเอง และ ไม่ได้สนใจกับการได้รับบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภค และรองลงมาตามลำดับคือ ด้านการ เป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน โดยที่คนเหล่านั้นไม่สนใจถึงพฤติกรรมของคนข้างเคียงแต่สนใจการอยู่ เป็นชุมชนมากกว่าเรื่องการคดโกงหรือทุจริต และมีบางด้านที่มีค่าเฉลี่ยความสัมพันธ์ที่ไม่มี ความสัมพันธ์เป็นลบ คือด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้ เจ้าหน้าที่รัฐดูแลไม่ได้สนใจว่า จะมีการช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตน และด้าน การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ไม่มีความรู้สึกว่าจะมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งและไม่สนใจที่จะทำ

5. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมการรักครอบครัว พบว่า มี 7 ด้าน มีความสัมพันธ์สูง คือ ด้านวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน รองลงมาคือ ด้านในอดีต มีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้านในอดีตรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการ ประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับ ชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล และด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน แต่มีบางด้านที่ค่าเฉลี่ยความสัมพันธ์เป็นลบหมายความว่า ผู้ที่รักครอบครัวแม้ไม่ได้รับการบริการจากภาครัฐก็ยอมดำรงชีพได้ตามปกติ ยกเว้น 1 ด้าน ที่ไม่ สัมพันธ์กัน คือ ด้านการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง แต่มีบางด้านที่ไม่มีความสัมพันธ์เป็นลบ หมายความว่า ด้านก่อตั้งชุมชนแม้ไม่มีการก่อตั้งชุมชน ความรักในครอบครัวก็ยังคงมีอยู่ ด้าน ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน หมายความว่า ความรักครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับ เจ้าของที่ดินแต่ประการใด และด้านการเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมันไม่มีความผูกพันกับการเป็นอยู่ใน

ครอบครัวแต่ละครอบครัว เพราะการสร้างความรักในครอบครัวมีความสัมพันธ์เฉพาะครอบครัวเท่านั้น

6. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการขอบพุดตรงไปตรงมา พบว่า มี 5 ด้าน มีความสัมพันธ์สูง คือ ด้านวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน ด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน รองลงมาคือ ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของคนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล และด้านการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ยกเว้น 4 ด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน คือ ด้านการมีส่วนร่วมก่อตั้งชุมชน ด้านในอดีตรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ และด้านการเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน และมี 2 ด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ คือ ด้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดินซึ่งการใช้วาจาตรงไปตรงมาไม่เกี่ยวข้องกับเจ้าของที่ดิน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล และด้านได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคไม่มีความเกี่ยวข้องกับการพุดตรงไปตรงมา

7. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านความเอื้อเฟื้อ พบว่า มี 3 ด้าน มีความสัมพันธ์สูง คือ ด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน รองลงมาคือ ด้านในอดีตมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้านในอดีตรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ และด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของคนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล ยกเว้น 3 ด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน คือ ด้าน การมีส่วนร่วมก่อตั้งชุมชน ด้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน และด้านได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภค และมีบางด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ คือด้านการเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน เพราะโดยทั่วไปกลุ่มที่อยู่แบบตัวใครตัวมันไม่สนใจเรื่องการอยู่ร่วมกับสังคมแบบพึ่งพิง

8. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการพุดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่ พบว่า มี 4 ด้าน มีความสัมพันธ์สูง คือ ด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของคนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล ด้านวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน และด้านในอดีตรู้สึกกลัวโรคระบาด รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมก่อตั้งชุมชน ด้านในอดีตมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ด้านได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภค และด้านการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ยกเว้น 2 ด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน คือ ด้านการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน และด้านการเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน

9. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน พบว่า มี 6 ด้าน มีความสัมพันธ์สูง คือ ด้านการมีส่วนร่วมก่อตั้งชุมชน ด้านได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภค ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล ด้านวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน และด้านการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง รองลงมา มี 3 ด้าน คือ ด้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ และด้านในอดีตรู้สึกกลัวโรคระบาด ยกเว้น 2 ด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน คือ ด้านในอดีตมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน

10. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านความให้การร่วมมือกับชุมชน พบว่า มี 4 ด้าน มีความสัมพันธ์สูง คือ ด้านการมีส่วนร่วมก่อตั้งชุมชน ด้านได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภค ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล และด้านการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง รองลงมา มี 5 ด้าน คือ ด้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน และด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน ด้านในอดีตรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ และวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน ยกเว้น มี 2 ด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน คือ ด้านในอดีตมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และด้านการเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน

11. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนบ้านร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน พบว่า มี 2 ด้าน มีความสัมพันธ์สูงคือ ด้านวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน และด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน รองลงมา มี 3 ด้าน คือ ด้านในอดีตรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล และด้านการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ยกเว้น 3 ด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน คือ ด้านในอดีตมีการนับถือสิ่งศักดิ์ ด้านการได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภค และด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ มี 3 ด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ คือ ด้านการมีส่วนร่วมก่อตั้งชุมชน หมายความว่า การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนบ้านร่วมชุมชนหรือหมู่บ้านไม่มีความเกี่ยวข้องกัน แม้มีความขัดแย้งกันแต่การก่อตัวของชุมชนก็ยังคงมีอยู่หรือไม่มีอยู่ก็ได้ ด้านการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน หมายความว่า การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนบ้านร่วมชุมชนหรือหมู่บ้านไม่เกี่ยวกับความไม่เป็นธรรมของเจ้าของที่ดิน และด้านการเป็นอยู่ในชุมชนเป็น

แบบตัวใครตัวมัน หมายความว่า การไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนบ้านในชุมชนหรือหมู่บ้านก็ไม่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตแบบตัวใครตัวมันหรือต่างคนต่างอยู่

12. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการใช้ชีวิตพอเพียง พบว่ามี 2 ด้าน มีความสัมพันธ์สูงคือด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแลและด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน รองลงมา มี 3 ด้าน คือด้านในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ และด้านวิชาเป็นศูนย์กลางแต่มี 1 ด้าน ที่มีความสัมพันธ์เป็นลบ ก็คือ ด้านมีความรู้สึกกลัวโรคระบาดหมายความว่า การใช้ชีวิตพอเพียงกับสถานการณ์ กลัวโรคระบาดมีความขัดแย้งตัวเองเป็นการสร้างความกลัวเพราะไม่มีมาตรการอะไรมาปกป้องหรือป้องกัน ยกเว้น 3 ด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน คือ ด้านในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้านการเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมันและด้านชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง แต่มีด้านที่มีค่าเฉลี่ยไม่มีความสัมพันธ์เป็นลบ หมายความว่า การใช้ชีวิตพอเพียงกับการไม่ได้รับความเป็นธรรมเจ้าของที่ดินมีความขัดแย้งกับทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตพอเพียงได้ และด้านการไม่รับบริการของรัฐไม่มีความสัมพันธ์กันมากนัก ไม่ประชาชนไม่สนใจเรื่องการที่รัฐเข้ามาให้การช่วยเหลือหรือไม่ก็ตาม

13. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านลูกขึ้นทำงานตั้งแต่เข้าสู่วัยทำงาน พบว่า 14 ด้าน มีความสัมพันธ์สูงคือ ด้านในอดีตชุมชนมีการนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ด้านวัดเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน และด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน รองลงมา มี 5 ด้านคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน ด้านในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านบริการรัฐ ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล ด้านการเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน และด้านชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง แต่มี 1 ด้านที่มีความสัมพันธ์เชิงลบคือ ด้านความไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน แต่ไม่มีความสัมพันธ์เนื่องจากวิถีชีวิตประจำวันเป็นลักษณะเฉพาะส่วนบุคคลไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือไม่แต่วิถีชีวิตเช่นนี้จะมีหรือไม่ก็ได้

14. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการรักษาทรัพย์สินไว้ได้อย่างเหมาะสม พบว่ามี 5 ด้าน มีความสัมพันธ์สูง คือ ด้านในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ความปลอดภัย ด้านวัดเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชนและด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน รองลงมา มี 5 ด้านคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน ด้านการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ด้านกลัวโรคระบาด ด้านการบริการของรัฐ และด้านชุมชน

รวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ยกเว้นด้านการเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน ที่ไม่มี ความสัมพันธ์กัน

15. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการคบหาสมาคมกับ เพื่อนบ้านที่สนิทกัน พบว่า 1 ด้าน คือ ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชน ของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล มีความสัมพันธ์สูง รองลงมา มี 9 ด้านคือ การก่อตั้งชุมชน ด้าน ในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้านในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านโจรผู้ร้ายเป็น อุปสรรคในการประกอบอาชีพ ด้านวัดเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาท ต่อการรวมตัวกันของชุมชน และด้านชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง และด้านไม่ได้รับความเป็น ธรรมจากเจ้าของที่ดิน ยกเว้น 1 ด้าน คือ ด้านการเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน ที่ไม่มี ความสัมพันธ์กัน

16. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการใช้จ่ายอย่างไม่ พุ่มเพื่อยหรือสุรุ่ยสุร่ายเกินไป พบว่ามี 3 ด้าน มีความสัมพันธ์สูงคือ ด้านในอดีตชุมชนนับถือ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ และด้านชาวบ้านช่วยกันรักษา ความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล รองลงมา มี 8 ด้าน คือ ด้านการมี ส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน ด้านการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ด้านในอดีตมี ความรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านบริการของรัฐ ด้านวัดเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ด้านการ เป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน ด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน และ ด้านชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง

17. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการไม่ ย่อท้อต่อ หน้าที่การงานที่ทำอยู่ พบว่ามี 2 ด้านคือ มีความสัมพันธ์สูง คือ ด้านในอดีตชุมชนนับถือ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ รองลงมา 5 ด้าน คือด้าน ในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตน ดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล ด้านมีวัดเป็นศูนย์กลาง ด้านการเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน และด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน ยกเว้น 2 ด้าน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชนและชุมชนเข้มแข็ง และ 2 ด้านที่ไม่มีความสัมพันธ์เป็น ลบ คือ ด้านการบริการของรัฐหมายความว่าถึงรัฐไม่เข้ามาบริการแต่การไม่ย่อท้อต่อการทำงานก็ เป็นอยู่(ดำเนินอยู่) ด้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดินไม่มีความสัมพันธ์กันกับการไม่ ย่อท้อต่อการทำงาน

18. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านความซื่อสัตย์ต่อ คู่ครองและครอบครัว พบว่ามี 3 ด้าน มีความสัมพันธ์สูงคือ ด้านในอดีตชุมชนนับถือสถานที่

ศักดิ์สิทธิ์ ด้านในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด และด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน มี 3 ด้านที่มีความสัมพันธ์เป็นลบคือการก่อตัวของชุมชนหมายความว่า ไม่มีการเกี่ยวข้องกับความเชื่อศรัทธาต่อครอบครัว ด้านไม่มีความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อศรัทธาในครอบครัว และด้านการให้บริการจากรัฐหมายความว่าแม้ได้รับหรือไม่ได้รับบริการจากภาครัฐความเชื่อศรัทธาก็ยังคงมีต่อครอบครัว ยกเว้นด้านชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งและด้านวัดเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน และ 3 ด้านที่ไม่มีความสัมพันธ์เป็นลบคือด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพหมายความว่า โจรผู้ร้ายทำให้ชาวบ้านไม่สามารถประกอบอาชีพได้อย่างอิสระ ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนคิดว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล และด้านการเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน ไม่มีความเกี่ยวข้องอะไรกับความเชื่อศรัทธาในครอบครัว

19. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการรู้จักยับยั้งชั่งใจเมื่ออารมณ์ขุ่นมัว พบว่ามี 2 ด้าน มีความสัมพันธ์สูงคือด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนคิดว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแลและด้านบทบาทพระสงฆ์ และรองลงมามี 3 ด้านคือ ด้านในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ และด้านวัดเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน และมี 6 ด้านตามลำดับ คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน ด้านไม่ได้รับความเป็นธรรม ด้านในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านบริการจากรัฐ ด้านการเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมันและด้านชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง

20. เป็นการเปรียบเทียบของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการมีสติกับสถานการณ์มีทุกประเภท พบว่า 5 ด้าน มีความสัมพันธ์สูงคือ ด้านได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนคิดว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล ด้านวัดเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชนเป็นศูนย์กลางและด้านชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง รองลงมามี 5 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน ด้านในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ และด้านการเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน ยกเว้นด้านในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน

21. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรมด้านการเสียดละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของครอบครัว พบว่า 1 ด้าน คือ ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนคิดว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล มีความสัมพันธ์สูง รองลงมามี 7 ด้าน คือ ด้านในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้านในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ด้านวัดเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ด้านการเป็นอยู่ในชุมชน

เป็นแบบตัวใครตัวมัน ด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน และด้านชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ยกเว้น 1 ด้าน คือ การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน และพบว่ามี 2 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน และด้านได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอหมายความว่า การเสียดสแก่ครอบครัวไม่มีความเกี่ยวข้องกับการเสียดสเพื่อครอบครัว ที่ไม่มีความสัมพันธ์เป็นลบ

22. เป็นการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้หลักพุทธธรรม ด้านการเสียดสความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขส่วนรวม พบว่า มี 2 ด้าน มีความสัมพันธ์สูง คือ ด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของตนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐดูแล และด้านพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อการรวมตัวกันของชุมชน รองลงมา มี 6 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชน ด้านในอดีตชุมชนนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้านในอดีตมีความรู้สึกกลัวโรคระบาด ด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ และด้านชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง รองลงมาตามลำดับมี 3 ด้าน คือ ด้านการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดิน ด้านได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ และด้านการเป็นอยู่ในชุมชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน

4.4 การประยุกต์หลักพุทธธรรมนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

สมมติฐานที่ 4 การประยุกต์หลักพุทธธรรมน่าจะมีผลต่อการใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

สมมติฐานที่ 4.1 ประชากรในชุมชนนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

1) การประยุกต์หลักพุทธธรรม

ชุมชนเป็นศูนย์รวมของประชาชนที่อยู่อาศัยในละแวกเดียวกันหรือกลุ่มบ้านเดียวกัน โดยมีความตระหนักต่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีเหตุมีผล มีวัตถุประสงค์เดียวกัน เป็นการความเข้าใจที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดการจัดระเบียบชีวิตและความสัมพันธ์ในสังคมให้เป็นพื้นฐานที่มั่นคง แม้หลักพุทธธรรมจึงมุ่งเน้นทั้งเรื่องการบรรลุจุดมุ่งหมายที่สูง แต่พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนสายกลางหรือมีการสอนความพอดี การดำเนินชีวิตทั้งกิจการต่าง ๆ ในชุมชนโดยยึดหลักศีลธรรม ความเอื้อเพื่อเห็นอกเห็นใจกัน การมีศีลธรรมหรือมนุษยธรรม การจัดระเบียบทางสังคมที่เรียกว่าเป็นอารยชน การมีอารยธรรมครบถ้วนจึงทำให้เกิดความเจริญพร้อมทั้งกาย วาจา และใจ ซึ่งสามารถพิจารณาการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สูงสุดของชุมชนได้ ดังนี้

(1) การประยุกต์หลักพุทธธรรมด้านศีลเพื่อประโยชน์ในชุมชน

การปฏิบัติตนในชุมชนนั้นนอกจากจะต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่ลึกซึ้งไปกว่ากฎหมาย คือ เรื่องศีลธรรมในการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นพื้นฐานการดำรงตนในชุมชนได้อย่างกลมกลืนไม่ เป็นปัญหาหรือภาระต่อสังคม ศีล 5 เป็นศีลธรรมขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นก้อนและกระจายไปทั่วพื้นที่ ทำให้เกิดมาตรฐานแห่งความไว้วางใจต่อกัน การแสวงหาความ ต้องการเรื่องสิทธิเสรีภาพส่วนตัวเป็นสิทธิเสรีภาพของคนในชุมชน ศีล 5 จึงเป็นหลักที่จะทำให้ บุคคลเข้าใจเรื่องสิทธิส่วนบุคคลได้เป็นอย่างดี อีกทั้งทำให้ทุกคนเคารพสิทธิของบุคคลอื่นได้อย่าง สมบูรณ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติต่อกัน ดังนี้

1. ละเว้นจากการเบียดเบียน ประทุษร้าย หรือฆ่า หรือทำร้ายกัน โดยผู้ร่วมชุมชน เดียวกัน ทำความเข้าใจ มีสติเป็นตัวกำหนดอย่างสม่ำเสมอ เห็นอกเห็นใจต่อกัน ให้อภัยกันเมื่อ ผิดพลาด การอยู่ร่วมกันอาจมีความผิดพลาดบ้าง ไม่ใช่อารมณ์ “โทสะ” เป็นตัวตัดสินใจปัญหา

2. เว้นจากการเบียดเบียนทรัพย์สิน (ลักขโมย) เป็นการระมัดระวังไม่ให้เกิดความเสียหาย ด้านชื่อเสียงและความไว้วางใจต่อกัน ปฏิบัติตนอย่างซื่อสัตย์สุจริตไม่คดโกงแม้เล็กน้อย มี ความ پاکเพียรพยายามมุ่งมั่นในการทำงานแสวงหาทรัพย์สมบัติในทางที่ชอบไม่ผิดต่อหลัก ศีลธรรม และกฎหมาย

3. เว้นจากการละเมิดหรือประทุษร้ายในกาม เป็นความพยายามที่จะรักษาครอบครัวให้ ดำรงอยู่ได้ เป็นการปฏิบัติตนที่มุ่งความซื่อสัตย์ต่อครอบครัว มีความหนักแน่นไม่หวั่นไหวต่อ สิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้ามาช่วย

4. เว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดกำหยาบ และพูดเพื่อเชื่อ เป็นการรักษาวาจาสัตย์ พูดอย่างตรงไปตรงมา สุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่พูดเพราะเห็นแก่ความต้องการของตนแต่จะยึด ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักทำให้เกิดความเชื่อมั่นต่อเพื่อนร่วมชุมชน อีกทั้ง ต้องรู้จักกาลเทศะใน การพูดแต่ละครั้ง

5. เว้นจากการดื่มสุราเมรัย (เหล้าหรือสิ่งเสพติด) เป็นการรักษาสติและสุขภาพในดำรงอยู่ ได้ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อตนและสังคม เพราะการไม่ดื่มสุราหรือสิ่งเสพติดจะรักษาสติให้ มั่นคงได้มากกว่าหลักด้านอื่น ๆ จะทำ จะพูด สิ่งใดก็จะไม่ผิดพลาด ไม่พลั้งเผลอ ไม่เพอเรือ และ ไม่เผลอตัว

ฉะนั้น การรักษาศีล 5 จะเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับบุคคล ชุมชน และสังคม ทำให้ ชุมชนเพียบพร้อมไปด้วยความสุข ไม่มีการเบียดเบียนกันเป็นไปเพื่อความปรองดองเกิดความ สามัคคี ซึ่งเป็นเหตุให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นโดยตัวของชุมชนเอง

(2) การประยุกต์หลักพุทธธรรมด้านหลักความเอื้อเฟื้อเพื่อประโยชน์ในชุมชน

พื้นฐานของชุมชนเมื่อรวมตัวกันย่อมมีความขัดแย้ง หากความขัดแย้งไม่มีกรอบ ไม่มีกฎเกณฑ์ ไม่มีข้อจำกัดใด ๆ ก็จะทำให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนนั้นก็ลดลง ทั้งนี้หลักพุทธธรรมด้านความเอื้อเฟื้อเพื่อเป็นการประสานความขัดแย้งของชุมชนได้ในชีวิตประจำวันโดยที่คนในชุมชนนำมาปฏิบัติให้เกิดเป็นหลักของบุคคล ชุมชนโดยปฏิบัติตนดังนี้

1. ทาน คือ การให้ เป็นการแสดงน้ำใจต่อกัน เป็นการเฉลี่ยแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทั้งด้านวัตถุและการแลกเปลี่ยนความรู้โดยไม่ปิดบังอำพรางเพื่อเป็นการสืบทอดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นดำรงอยู่ได้ตลอดไป

2. ปิยวาจา คือการพูดจาไพเราะ รักษาหัวใจของกันและกันรวมทั้งเป็นการพูดจาให้เกิดความสามัคคีภายในครอบครัว ชุมชน และบุคคลรอบข้าง มีการติดต่อสื่อสารอย่างมีเหตุมีผลที่เกื้อกูลต่อกัน

3. อตถจริยา คือการบำเพ็ญประโยชน์ เป็นการไม่นิ่งดูค้ายกับประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน โดยเฉพาะเรื่องสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เช่น ถนน ล้ำคลอง ที่สำหรับทิ้งขยะมูลฝอย ช่วยกันดูแล รักษา และไม่ทำลาย รวมทั้ง การดูแลความปลอดภัยภายในชุมชน

4. สมนัตตตา คือ การวางตนเสมอ หมายถึง การวางตนอย่างเหมาะสมมีความเสมอภาคกันในด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ให้เกียรติต่อกัน ให้ความสำคัญเคารพในความเป็นมนุษย์ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ฐานะทางสังคม หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่

จะเห็นได้ว่า การนำหลักพุทธธรรมด้านความเอื้อเฟื้อมาปฏิบัติต่อตน ครอบครัว และเพื่อนร่วมชุมชน เป็นการให้ความสำคัญแก่ชุมชนได้อย่างเหมาะสม เป็นการประสานในอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างมีความสุข เหมือนครอบครัวเดียวกันเป็นแนวทางแห่งการสร้างความสำเร็จ โยงให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

(3) การประยุกต์หลักพุทธธรรมด้านประโยชน์ในปัจจุบัน (ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์) เพื่อประโยชน์ในชุมชน

การรวมตัวกันของชุมชนจะเข้มแข็งยิ่งขึ้นเมื่อคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่มั่นคง มีสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ หลักพุทธธรรมด้านประโยชน์ในปัจจุบัน (ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์) เป็นหลักที่จะทำให้คนในชุมชนได้มีวิถีชีวิตที่มั่นคงโดยจะต้องนำไปปฏิบัติให้เหมาะสมกับชีวิตดังนี้

1. อุฏฐานสัมปทา คือ การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร การทำหน้าที่ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนต้องมีความขยัน ลูกขึ้นแต่เช้า หรือเหมาะแก่อาชีพของตน ไม่เกียจคร้านการทำงาน ไม่เห็นแก่ร้อน แ่หนาว

2. อารักขสัมปทา คือ การถึงพร้อมด้วยการรักษา เป็นการดูแล ใช้จ่ายทรัพย์สินที่แสวงหามาได้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เล่นการพนัน ไม่นำไปดื่มเหล้า ไม่เที่ยวกลางคืน หรือในแหล่งอบายมุขที่เป็นการสุมเสี่ยงต่อความเสียหาย เป็นปลูกฝังการปฏิบัติตนของคนในครอบครัว และชุมชนให้รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติทั้งของตนเอง ครอบครัว และสมบัติของชุมชนให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สุรุ่ยสุร่าย ในทรัพย์สินที่หามาได้ ใช้จ่ายอย่างมีประโยชน์

3. กัลยาณมิตตตา คือ การคบหาคนดีเป็นมิตร เป็นการรู้จักการสังเกตพฤติกรรมของคนรอบข้างแสวงหากคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่ประพฤติดัดต่อหลักศีลธรรมและกฎหมาย ไม่ประพฤติดนเป็นเยี่ยงอย่างในทางที่ผิดต่อหลักศีลธรรมและกฎหมาย

4. สมชีวิตา คือ การเป็นอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ดำรงตนตามฐานะที่เป็นอยู่ ไม่เป็นอยู่เกินฐานะ

จะเห็นว่า การใช้ชีวิตในชุมชนจึงต้องอาศัยการสร้างประโยชน์ที่จะเกื้อกูลต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม จะต้องปฏิบัติตนตามหลักเกณฑ์ และสร้างระเบียบวินัยอันควรมีทั้งต่อตน ครอบครัว และชุมชน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการรวมตัวกัน เข้าใจกันของชุมชนอย่างเข้มแข็ง

(4) การประยุกต์หลักพุทธธรรมด้านฆราวาสธรรมเพื่อประโยชน์ในชุมชน

การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยหลักพุทธธรรมด้านฆราวาสธรรม ปฏิบัติตนในครอบครัวให้เหมาะสมโดยอาศัยหลักการสำคัญอันเป็นการขยายผลจากครอบครัวหากทุกคน ทุกครอบครัว ได้ปฏิบัติตนตามหลักฆราวาสธรรมก็จะส่งผลให้เกิดความสงบสุข โดยการนำมาใช้ ดังนี้

1. สัจจะ มีความซื่อสัตย์ต่อกันหรือความตั้งใจจริงต่อกันทั้งในครอบครัว และสมาชิกในชุมชน

2. ทมะ มีความข่มใจตนเอง เมื่อเกิดปัญหาหรืออารมณ์ขุ่นมัวไม่พอใจเรื่องใดจากสมาชิกในครอบครัวหรือสมาชิกในชุมชน ไม่ลุอำนาจแก่ความโกรธ

3. ขันติ มีความอดทนอดกลั้นกับความยากลำบาก อดทนต่อการตรากตรำในหน้าที่การงานที่รับผิดชอบ ตลอดจนอดทนต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

4. จาคะ มีการเสียสละ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว สละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของครอบครัว และชุมชน เป็นการอุทิศตนแก่สังคมโดยรวม

จะเห็นได้ว่า ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนจะมีคุณภาพต้องเริ่มที่ตัวของผู้อยู่ในชุมชน มีคุณธรรมหรือการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้อันเป็นผลให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตของบุคคลภายในชุมชนและแต่ละครอบครัวปฏิบัติตนเพื่อวัตถุประสงค์ประสงค์แห่งการอยู่กันอย่างสมานสามัคคีหรือกล่าวโดยสรุป คือ เกิดชุมชนเข้มแข็ง ตามหลักพุทธธรรม

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร” เป็นวิจัย 2 วิธี คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์เพื่อศึกษาการก่อตัวของชุมชน รวมทั้งศึกษาหลักพุทธธรรมที่มีผลต่อการก่อตัวของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครและเพื่อเสนอแนะวิธีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในชุมชน โดยมีประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจากภาครัฐและผู้ที่อยู่ภายในชุมชนเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียน

อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้ถือว่าเป็นงานวิจัยที่นำแนวคิดและหลักพุทธธรรมมาวิเคราะห์จึงใช้วิธีการสัมภาษณ์และใช้แบบสอบถาม งานวิจัยชิ้นนี้เป็นชิ้นแรกที่พัฒนาขึ้นมาเพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ การก่อตัวของชุมชน และหลักพุทธธรรมที่เป็นหลักในการนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งวิเคราะห์เพื่อจะหาคำตอบที่มีลักษณะการก่อตัวของชุมชนด้วยวิธีการทางหลักพุทธธรรมโดยกำหนดหลักทั่วไป คือ หลักเบญจศีล หลักสังคหวัตถุ หลักทิวฐัมมิกัตถะ ประโยชน์ และหลักฆราวาสธรรม กำหนดการก่อตัวของชุมชน โดยศึกษารูปแบบและลักษณะการก่อตัวของชุมชน กำเนิดชุมชนและภูมิที่ตั้งของเมือง รูปแบบของเมือง การพัฒนาของเมือง ความเสื่อมและความยั่งยืนของเมืองโดยการนำทฤษฎีแหล่งกลาง โครงสร้างทางสังคมของชุมชน ประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครและหลักพุทธธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ได้คุณภาพของข้อคำถามจึงได้นำไปทดสอบความตรงกับชุมชนวัดคู่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งทำการสัมภาษณ์และทดสอบสมมติฐานดังกล่าวเป็นสำคัญและได้แสดงผลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม หลักพุทธธรรม และหลักการก่อตัวของชุมชน เป็นส่วนประกอบ

5.1 ผลการวิจัย

ผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนแรก เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในภาครัฐ จำนวน 4 คน และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนของผู้ที่อยู่ภายในชุมชนจำนวน 8 คน

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า พื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะเขตหลักสี่มีการรวมตัวกันตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งที่ชัดเจน โดยได้อพยพมาจากภูมิภาคต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เดิมเป็นเขตพื้นที่บางเขน อาชีพหลักของประชากรคือ ทำการเกษตร ทำนา ทำสวน ทำไร่ มีเส้นทางการดำเนินชีวิต คือ คลองเปรมประชากรเพื่อสัญจรไปมาจากหน้าวัดโสมนัสวรวิหารไปถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีการค้าขายกันจากชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง มีจังหวัดนนทบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดปทุมธานี ส่วนเขตบางขุนเทียนมีประชากรประชากรส่วนใหญ่ที่เข้ามาอยู่อาศัยอพยพมาตั้งถิ่นฐานทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีลักษณะอาชีพคือทำการเกษตร ทำสวน ทำไร่ ทำนา และการประมงชายฝั่งทะเล เพราะเป็นพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ซึ่งในเขตพื้นที่บางขุนเทียนมีการรวมตัวกันมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2

ส่วนที่สอง ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 เขต ประชากรส่วนใหญ่ใช้หลักการในการอยู่ร่วมกันในชุมชน คือ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี รองลงมาคือ ผู้นำชุมชน ส่วนหลักพุทธธรรมที่ใช้เป็นประจำ คือ หลักศีลธรรม มีผู้ตอบแบบสอบถาม 384 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุต่ำกว่า 39 ปี มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีอยู่ในชุมชนต่ำกว่า 20 ปี

ส่วนที่สาม การทดสอบสมมติฐาน ซึ่งมีอยู่ 4 ประการ สำหรับประการแรกดังที่ได้ตั้งสมมติฐานว่า ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชุมชนและชีวิตประจำวันแตกต่างกัน พบว่า เป็นไปตามสมมติฐาน และมีการปฏิบัติหลักพุทธธรรมมากที่สุด สมมติฐานที่ 2 คือ ลักษณะทั่วไปของคนในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีระดับความเกี่ยวข้องกับหลักการก่อตั้งชุมชนแตกต่างกัน พบว่า เป็นไปตามสมมติฐานเช่นเดียวกัน และด้านโจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพและด้านชาวบ้านช่วยกันรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนของคนดีกว่าให้เจ้าหน้าที่รัฐมากกว่า สมมติฐานที่ 3 คือ หลักพุทธธรรมมีผลต่อการก่อตัวของชุมชนพบว่าเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนสมมติฐานที่ 4 คือ การประยุกต์หลักพุทธธรรมมีผลต่อการใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนก็เป็นไปตามสมมติฐานที่ ตามที่ปรากฏผลในสมมติฐานที่ 1-3

5.2 อภิปรายผล

สำหรับการอภิปรายผลผู้วิจัย แบ่งออกเป็น 4 ส่วน โดยส่วนแรก คือ ผลการวิเคราะห์การสัมพันธเชิงลึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ การดำเนินชีวิตของชุมชนในเขตพื้นที่หลักสี่และเขตบางขุนเทียน โดยทั้ง 2 ชุมชนมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งมีการร่วมกันแก้ปัญหามากกว่าการรอให้รัฐเข้ามาแก้ปัญหาในทุกด้าน โดยเฉพาะการทำเกษตร ทำนา ทำสวน ทำไร่ และการประมง โดยเป็นไปตามแนวคิดการก่อตัวของชุมชนที่มีความหมายต่อการพัฒนาประเทศ คือ การบุกเบิกการตั้งถิ่นฐาน เป็นการเข้าครอบครองพื้นที่เพื่อตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ยังไม่เคยมีการตั้งถิ่นฐานมา

ก่อน การตั้งถิ่นฐานแบบนาร่อง เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา ผู้ย้ายถิ่นมีทางเลือก 2 ทาง คือ ซื้อที่ดินที่มีเจ้าของแล้ว หรือไม่ก็บุกเบิกที่สาธารณะที่ยังเป็นป่าหรือที่รกร้างและการตั้งถิ่นฐานแบบวางแผน เป็นการจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง โดยมีหน่วยงานรัฐรับผิดชอบจัดหาที่อยู่อาศัยแบบถาวรให้แก่ราษฎรในชนบทที่มีความเดือนร้อนแต่ในที่นี้เป็นไปในลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบบุกเบิกและนาร่อง

ส่วนที่สอง คือ ผลการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของกลุ่มประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพราะคนส่วนใหญ่เป็นคนไทย มีอาชีพเกษตรกรรม ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันในวัดและอยู่ร่วมกันตามแบบแผนประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ

อย่างไรก็ตามสังคมไทยโดยทั่วไปมีความเชื่อที่หลากหลายแต่ก็ไม่ละทิ้งการปฏิบัติตนจากหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย

ส่วนที่สาม คือ การทดสอบสมมติฐาน ซึ่งมี 4 ประการดังที่ได้กล่าวถึงผลของการวิจัยไว้ข้างต้นพบว่า การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชุมชนและชีวิตประจำวัน มีระดับความเกี่ยวข้องกับหลักการก่อตัวของชุมชน มีความแตกต่างกัน โดยที่ประชาชนในเขตหลักสี่และเขตบางขุนเทียนปฏิบัติตนแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากใน 2 เขตพื้นที่มีลักษณะที่แตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์ คือ เขตหลักสี่เป็นพื้นที่การเกษตรมีการทำนาเป็นหลัก ส่วนเขตบางขุนเทียนมีพื้นที่การเกษตรและพื้นที่ติดกับทะเลฝั่งอ่าวไทย การนำหลักพุทธธรรมและหลักชุมชนจึงไม่เหมือนกัน แต่ทั้งนี้ ก็จะได้เห็นว่า ทุกกลุ่มมีการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ยังหย่อนกว่ากันตามลักษณะของอาชีพ ส่วนหลักพุทธธรรมมีผลต่อการก่อตัวของชุมชน ตามประวัติศาสตร์ชาติไทยพบว่า เมื่อประชาชนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชนที่ไหนก็มักจะรวมตัวกันสร้างวัดเพื่อเป็นหลักยึดทางใจ และเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ จะกลายเป็นประเพณีสืบทอดกันมาในแต่ละชุมชน และนำหลักพุทธธรรมไปประพฤติปฏิบัติตามแบบฉบับของการดำรงชีพของแต่ละบุคคล การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมและหลักการก่อตัวของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นไปตามสมมติฐานแต่มีบางประเด็นที่มีความแตกต่างกันออกไป เนื่องจากชุมชนโดยทั่วไปในทั้ง 2 เขตพื้นที่ที่มีความต้องการในการดูแลตนเองมากกว่ารอคอยให้รัฐเข้ามาจัดการซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการวิจัยออกเป็นส่วน ๆ ตามข้อสมมติฐานที่ปรากฏ

ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐาน กล่าวคือ ในการรวมตัวกันของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งและมีการปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรม ซึ่งมีบางประเด็นที่มีลักษณะเฉพาะของการปฏิบัติในการวิเคราะห์ผลจะเห็นความแตกต่างกันในบางประเด็นเท่านั้น เช่น ในข้อที่ว่าด้วย ผู้หญิงจะมีความเชื่อศรัทธาต่อคู่ครองและครอบครัวมากกว่าผู้ชาย

ทั้งนี้ ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะเกิดจากที่ผู้ชายต้องทำงานนอกบ้านมากกว่าผู้หญิง ซึ่งอาจจะมีผลทำให้ความอ่อนไหว และอดทนต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมรอบข้างได้น้อยกว่า ซึ่งในทางกลับกันผู้หญิงจะมีความเชื่อมั่นต่อคู่ครองและครอบครัวอีกทั้งมีความผูกพันกับครอบครัวตามรูปแบบครอบครัวไทย

ในแต่ละประเด็นมีลักษณะเฉพาะของแต่ละคน และแต่ละชุมชน การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมและหลักการชุมชนจึงต้องทำความเข้าใจลักษณะอาชีพ ความรู้ และประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากสถาบันทางสังคมในชุมชน เป็นแบบอย่างในการคิดของสมาชิกในชุมชน เช่น ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ บรรทัดฐาน คุณธรรม และการกำหนดสถานภาพ และบทบาท ผ่านการขัดเกลาทางสังคม หรือการฝึกอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม เพื่อสมาชิกยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบ ซึ่งได้แก่บรรทัดฐานทางสังคม ที่มีความจำเป็นในการดำรงอยู่ของชุมชนและชุมชนได้สร้างสรรค์ สะสม ถ่ายทอดสืบต่อกันมา สถาบันทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ตำแหน่งทางสังคมของบุคคล ซึ่งแตกต่างกันออกไป ภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคคล ซึ่งเป็นไปตามสถานภาพและบทบาทที่บุคคลดำรงตำแหน่งอยู่ (อ้างแล้วในบทที่ 2)

อีกทั้ง การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชุมชนจะมีความเห็นที่สอดคล้องกันจากการสัมภาษณ์โดยที่คนในชุมชนได้ปฏิบัติตามอยู่ในกรอบของหลักพุทธธรรมในแต่ละด้าน

ในทัศนะผู้วิจัยเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมเห็นว่า เป็นไปตามสมมติฐาน โดยที่ในแต่ละครอบครัวและแต่ละชุมชนได้นำหลักเบญจศีล สังคหวัตถุ ติฎฐธัมมิกัตถประโยชน์และฆราวาสธรรมมาใช้เพื่อประโยชน์ในครอบครัวและชุมชน แม้ในบางประเด็นอาจมีความย่อหย่อนบ้างแต่ส่วนใหญ่ก็มีการปฏิบัติตามลักษณะพื้นฐานอาชีพของแต่ละคน และแต่ละท้องถิ่น โดยที่ชุมชนจะได้รับผลประโยชน์จากการปฏิบัติทั้ง 4 สรุปโดยจำแนกตามหลักพุทธธรรมดังนี้

1. เบญจศีล คนในชุมชนที่มีความเคร่งครัดต่อศีล 5 อย่างต่อเนื่องเป็นพื้นฐานของความมั่นคงภายในครอบครัว ชุมชน และสังคม
2. หลักความเอื้อเฟื้อเพื่อประโยชน์ในชุมชน (สังคหวัตถุ) คนในชุมชนที่ปฏิบัติหลักพุทธธรรมด้านนี้ เป็นแนวทางสร้างความเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว คนในชุมชน และคนในสังคม
3. หลักพุทธธรรมด้านประโยชน์ในปัจจุบัน (ติฎฐธัมมิกัตถประโยชน์) คนในชุมชนที่ปฏิบัติหลักพุทธธรรมด้านนี้ เป็นการสร้างฐานะไม่ให้เกิดเดือดร้อนทั้งต่อตน ครอบครัว เพื่อนร่วมชุมชน
4. หลักพุทธธรรมด้านการครองเรือน (ฆราวาสธรรม) คนในชุมชนที่ปฏิบัติหลักพุทธธรรมด้านนี้ส่งเสริมให้ครอบครัวมั่นคง รักใคร่ปรองดอง และเป็นการให้ความเชื่อมั่นต่อชุมชนโดยส่วนรวม

ดังนั้น โดยสรุปสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้นอกจากจะทำหน้าที่ยืนยันการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานครแล้ว ยังมีประวัติศาสตร์การก่อตัวมายาวนานที่คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจมากนัก แต่ก็เห็นได้ว่า วิถีชีวิตของชุมชนได้เปลี่ยนไป แต่หลักการปฏิบัติคนตามหลักพุทธธรรมก็ยังคงเป็นไปเพราะงานวิจัยชิ้นนี้ยังยืนยันอย่างมั่นใจว่า ชุมชนส่วนใหญ่ก็ยังยึดมั่นต่อหลักการทางพระพุทธศาสนาเพื่อสนองต่อวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนของแต่ละชุมชน

5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งประเด็นของข้อเสนอแนะการวิจัยไว้ 2 ประเด็น คือ

1. ประเด็นการเลือกใช้ตัวแปร ซึ่งก็คือประเด็นการศึกษาการก่อตัวของชุมชนที่มีรูปแบบและลักษณะการก่อตัวของชุมชน กำเนิดชุมชน ภูมิที่ตั้งของเมือง รูปแบบของเมือง พัฒนาการของเมือง ความเสื่อมและความยั่งยืนของเมือง ทฤษฎีแหล่งกลาง โครงสร้างทางสังคมของชุมชน ประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร และหลักพุทธธรรม ซึ่งแนวทางเหล่านี้ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนว่าจะเลือกแนวทางใดเพราะปัจจุบันเป็นไปตามอำนาจของรัฐในการเป็นผู้กำหนด ดังนั้นอาจศึกษาเส้นทางประวัติศาสตร์ที่เป็นข้อมูลที่แท้จริงภายในชุมชนมากกว่าการศึกษาจากภาครัฐหรือหาวิธีการอื่น ๆ ที่เหมาะสมกว่า ทั้งนี้ การนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้อาจไม่เหมาะสมกับชุมชนในเมืองก็ได้ ดังนั้น จึงควรศึกษาจากชุมชนของแต่ละภูมิภาคในประเทศไทย

2. ประเด็นการเลือกใช้กลุ่มตัวอย่าง การกำหนดอายุ เชื้อชาติ และเพศ อาจเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่ามีผลต่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หากเลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีประสบการณ์น้อยก็จะได้คำตอบที่ไม่กว้างพอ ดังนั้นจึงต้องกำหนดอายุ เชื้อชาติและเพศให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

- อภิชาติ จงพูนผล. (2539). บทบาทของนักพัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานครในการพัฒนาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมในชุมชนแออัด. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อาคม เดชทองคำ. (2543). หัวเขือกัวชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.)
- อาภรณ์ จันทรสมวงศ์. พลวัตชุมชนไทยในสมัยโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชน
ท้องถิ่นพัฒนา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). มติชุมชน วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิอำนาจและการจัดการทรัพยากร.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- โรจนา ภัคดีธรรม. (2528). ความซับซ้อนในสาเหตุการย้ายถิ่นเข้ามาสู่กรุงเทพมหานคร.
กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิจัยประชากร
และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (พชช.). (2547). คู่มือการจัดเก็บข้อมูล
จปฐ. เขตเมือง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ฉัตรชัย พงษ์ประยูร. (2536). การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2544). แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- (2541). ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา. กรุงเทพมหานคร : โครงการ
วิถีทัศน์.
- ชลอ อุทกภาชน์. (2514). พุทธศาสนากับสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา.
- ธาดา สุทธิธรรม. (2544). ผังเมืองในประเทศไทย : ผังชุมชนและการใช้ที่ดินสายอารยธรรมเขมรใน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น : ขอนแก่นพิมพ์พัฒนา จำกัด.

- ประเวศ วะสี. (2540) ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- (2541). ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ปรีชาติ วลัยเสถียร. (2543). พลวัตชุมชนไทย : การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว. กรุงเทพมหานคร
: สถาบันชุมชนท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- (2546). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร
: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).
- ปราณี กล้าส้ม. (2545). ย่านเก่าในกรุงเทพ. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- พระธรรมปิฎก. (2541). ธรรมเนียมชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ
พุทธธรรม.
- พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. (2540). ชุดความรู้พื้นฐานชุมชนบางขุนเทียน. กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนคลอง
พิทยาลังกรณ์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2549). เศรษฐศาสตร์ภูมิภาคและเมือง. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2532). หลักการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนประยุกต์. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สายันต์ ไพชาญจิตร. (2543). กระบวนการโบราณคดีชุมชน : การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมี
ส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
ในจังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย -
ธรรมศาสตร์.
- สนธยา พลศรี. (2545). การทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอ
เดียนสโตร์.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). (2543). ประชาสังคม : กระบวนการสร้างความรู้และ
ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง. กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานเขตหลักสี่. (2540). เอกสารฝ่ายพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตหลักสี่.
- สำนักงานเขตหลักสี่. (2540). เอกสารฝ่ายปกครอง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตหลักสี่
- ทองคำ มหาสารินันท์. (2548). ประวัติวัดหลักสี่. กรุงเทพมหานคร : วัดหลักสี่
- สามารถ คงสัจย์. (2549). ประวัติวัดดุมงคลและเรื่องราวกิตติคุณของอุปัชฌาย์ชาววัดหลักสี่
กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : วัดหลักสี่

- สำนักงานเขตบางขุนเทียน. (2540). เอกสาร. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตบางขุนเทียน.
- สำนักงานสวัสดิการสังคม. (2549). พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์.
- สำนักงานผังเมือง. (2535). รายงานฉบับสมบูรณ์ แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตบางเขน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญชนา อัคราทร. (2531). ประสบการณ์ในการใช้ “ธรรมะ” แก้ปัญหาชีวิต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสังคมชนบทไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Website

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2540. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikisource.org/wiki/>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2549).
- กรมการปกครอง. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : http://www.dopa.go.th/xstat/p4910_07.html. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2550).

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- อัญชลี สุสายัณห์. (2545). ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ปกรณ์ กงเพชร. (2544). พระสงฆ์กับบทบาทในการป้องกันกับปัญหาอาเสพติดในชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภุษา ศรีวิลาส. (2549). กระบวนการแก้ปัญหาของชุมชนที่อยู่บนพื้นที่ฟูของการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลำอาน ทองมาก,พระมหา. (2547). การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชาวไทยพวน บ้านดอนผิงแดด เพชรบุรี. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกริก.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2525). การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก 1

แนวคำถามและประเด็นการสังเกตการเข้าสัมภาษณ์คนในชุมชน

ก. แนวคำถาม

- (1) ประวัติความเป็นมาและการประกอบอาชีพในชุมชน
- (2) การเกิดโรคระบาดและการป้องกันแก้ไข
- (3) บริเวณที่ชุมชนรวมตัวกัน
- (4) การคมนาคมมีความสะดวกสบาย
- (5) ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยน (ค้าขาย) ของชุมชน
- (6) โจรผู้ร้ายและการป้องกันโจรผู้ร้ายของชุมชน
- (7) วัดที่ชุมชนไปปฏิบัติธรรม (ศาสนกิจ)
- (8) บทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชน
- (9) รัฐบาลเข้ามาให้การช่วยเหลือชุมชน
- (10) รู้สึกเสียดายที่ชุมชนเปลี่ยนแปลงตามลักษณะการบริหารปกครองบ้านเมือง
- (11) เกร็ด นิทาน เรื่องเล่า หรือ คำสั่งสอนของคนรุ่นเก่า

ข. ประเด็นในการสังเกต

- สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของอาคารบ้านเรือน ร่องรอยที่เคยมีในอดีต
- สภาพทั่วไปของชุมชนหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน
- อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่พอหลงเหลืออยู่
- แหล่งให้บริการที่เป็นสาธารณสุขแก่ชาวบ้าน

ภาคผนวก 2

แบบสัมภาษณ์การศึกษาการก่อตัวของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมายถูก หรือระบุข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

หมายเหตุ : กรุณาตอบเพียงข้อละ 1 คำตอบ

ตอนที่ 1

1) ลักษณะทั่วไป

1.1) เพศ ชาย หญิง

1.2) อายุ ต่ำกว่า 29 ปี

30 - 39 ปี

40 - 49 ปี

50 - 59

60 ปี ขึ้นไป

1.3) การศึกษา

ต่ำกว่าปริญญาตรี

ระดับปริญญาตรี

ปริญญาโทหรือสูงกว่า

1.4) เขตที่อยู่อาศัย

เขตหลักสี่

เขตบางขุนเทียน

1.5) ระยะเวลาที่ท่านอยู่ในชุมชนนี้

ต่ำกว่า 10 ปี

10 - 20 ปี

21 - 30 ปี

31 - 40 ปี

มากกว่า 40 ปี

1.6) ในอดีตท่านมาจากภาคใด

- ภาคเหนือ
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 ภาคกลาง
 ภาคตะวันออก
 ภาคใต้

1.7) เชื้อชาติของท่าน

- ไทย จีน มอญ อื่น ๆ

2) ลักษณะทางอาชีพ

รายได้ส่วนใหญ่ของท่านมาจากอาชีพใด

- เกษตรกร
 รับราชการ
 รับจ้างทั่วไป
 อื่น ๆ ระบุ.....

3) การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน

3.1) สถานที่ที่ท่านเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนมากที่สุด

- วัด ศาลาประชาคม
 ละแวกบ้าน อื่น ๆ ระบุ.....

3.2) กิจกรรมใดที่ทำให้ท่านเข้าวัดมากที่สุด

- วันเกิด
 วันแต่งงาน
 งานเทศกาลประจำปี
 งานศพญาติและเพื่อนบ้าน
 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
 อื่น ๆ ระบุ.....

4) เกี่ยวกับหลักความเชื่อ

4.1) ปัจจุบันท่านเชื่อถือเรื่องอะไรมากที่สุด

- ผี
- หมอดู
- โชคชะตาราศรี
- การทรงเจ้า
- หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา
- อื่น ๆ ระบุ.....

4.2) ในอดีตชุมชนของท่านได้ใช้หลักการใดในการอยู่ร่วมกันในชุมชนมากที่สุด

- กฎหมาย
- ขนบธรรมเนียมประเพณี
- ผู้นำชุมชน
- ผู้สูงอายุ
- พระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน
- อื่น ๆ.....

4.3) หลักพุทธธรรมข้อใดที่ชุมชนของท่านได้ใช้เป็นประจำมากที่สุด

- ศีลธรรม
- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- หลักการทำมาหากิน
- หลักการครองเรือน
- อื่น ๆ ระบุ.....

ตอนที่ 2 การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชุมชนและชีวิตประจำวัน

5) ท่านเคยนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตมากน้อยเพียงใด โปรดระบุ

หลักพุทธธรรม	เคย					ไม่เคย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
หลักศีลธรรม						
1) ท่านรักษาศีลทุกวันไม่เว้นวันพระ						
2) ท่านเข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ						
4) ท่านไม่ชอบคนคดโกงหรือทุจริต						
5) ท่านสร้างความรักต่อครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ						
6) ท่านชอบพูดตรงไปตรงมา						
หลักการเอื้อเฟื้อ						
7) ท่านเอื้อเฟื้อเพื่อนบ้านโดยไม่หวังผลตอบแทน						
8) ท่านพูดจาสร้างสรรค์ทำให้เพื่อนบ้านรักใคร่						
9) ท่านช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน						
10) ท่านให้ความร่วมมือกับชุมชนของท่าน						
11) ท่านไม่ละเมิดสิทธิของเพื่อนร่วมชุมชนหรือหมู่บ้าน						

หลักพฤติกรรม	เคย					ไม่เคย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
หลักการสร้างฐานะ						
13) ท่านลุกขึ้นทำงานตั้งแต่เช้าตรู่อย่างสม่ำเสมอ						
14) ท่านรักษาทรัพย์สินไว้ได้อย่างเหมาะสม						
15) ท่านคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านที่สนิทกัน						
16) ท่านใช้จ่ายอย่างไม่ฟุ่มเฟือยหรือสุรุ่ยสุร่ายเกินไป						
17) ท่านไม่ย่อท้อต่อหน้าที่การงานที่ทำอยู่						
18) ท่านมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองและครอบครัว						
19) ท่านรู้จักการยับยั้งชั่งใจเมื่ออารมณ์ขุ่นมัว						
20) ท่านมีสติกับสถานการณ์ทุกประเภท						
21) ท่านเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของครอบครัว						
22) ท่านเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขส่วนรวม						

ตอนที่ 3 การก่อตัวของชุมชน

6) ขอให้ท่านระบุถึงระดับความเกี่ยวข้องกับชุมชนของท่านในประเด็นการก่อตัวหรือการรวมตัวกันของชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่ตามความเป็นจริง

การก่อตัวของชุมชน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1) ท่านมีส่วนร่วมในการก่อตั้งชุมชนมากน้อยเพียงใด					
2) ในอดีตชุมชนของท่านนับถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มากน้อยเพียงใด					
3) ท่านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าของที่ดินมากน้อยเพียงใด					
4) ในอดีตท่านมีความรู้สึกกลัวเมื่อเกิดโรคระบาดมากน้อยเพียงใด					
5) ท่านได้รับการบริการจากภาครัฐเรื่องสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอมากน้อยเพียงใด					
6) โจรผู้ร้ายเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพของท่านมากน้อยเพียงใด					

การก่อตัวของชุมชน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
7)ชาวบ้านช่วยกัน รักษาความปลอดภัย ให้กับชุมชนของตน ดีกว่าให้เจ้าหน้าที่ รัฐดูแลมากนัก เพียงใด					
8)วัดเป็นศูนย์รวม ของคนในชุมชน มากนักเพียงใด					
9)การเป็นอยู่ใน ชุมชนเป็นแบบตัว ใครตัวมันมากนัก เพียงใด					
10)ประเพณียังมี บทบาทต่อการ รวมตัวกันของ ชุมชนของท่านมาก น้อยเพียงใด					
11)ชุมชนของท่าน รวมตัวกันอย่าง เข้มแข็งมากนัก เพียงใด					

ประวัติผู้วิจัย

นายสุทธิพงษ์ ปานเพชร

สถานภาพ

อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ประวัติการศึกษา**สายสามัญ**

สถานศึกษา	สาขา	ปริญญา	ปีที่สำเร็จ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	การบริหารและนโยบาย สวัสดิการสังคม	สศ.ม	2544
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย	พุทธศาสตร์บัณฑิต รัฐศาสตร์ (บริหารรัฐกิจ)	พร.บ	2542

ผลงานทางวิชาการ

เอกสารประกอบการสอนวิชาพุทธปฏิบัติ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

เอกสารคำสอนวิชาภูมิปัญญาไทย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

เอกสารคำสอนวิชาคุณค่าและวัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

เอกสารคำสอนวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

เอกสารคำสอนวิชาอารยธรรมโลก มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

บทความ

คุณธรรมในชีวิต : วารสาร มหาวิทยาลัยสยาม

การปฏิบัติตนต่อเพื่อนร่วมงาน : วารสาร มหาวิทยาลัยสยาม

สวัสดิการอัตรา : พุทธปฏิบัติที่ยั่งยืน : วารสาร มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พระกับการเมือง : หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

เศรษฐกิจฐานแบบพุทธ : หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ

การจัดการภายใต้อำนาจรัฐ : หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

จากดินสู่ดิน : หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ

ระบบทุนนิยมกับการพัฒนาชุมชน : หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ